

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

POLITOLOGIE

Magisterská diplomová práce

**Postavení UKIP ve stranickém systému Spojeného
království a role euroskepticismu strany**

Zdeněk Škrobák

Vedoucí práce: Mgr. Ladislav Mrklas, Ph.D.

Praha 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze 18. května 2010

Zdeněk Škrobák

Poděkování

Rád bych poděkoval svému vedoucímu Mgr. Ladislavu Mrklasovi, Ph.D. za vedení diplomové práce a podnětné připomínky.

Obsah

ÚVOD	7
1. VÝCHODISKA PRÁCE	10
1.1. Evropský a britský euroskepticismus	10
1.1.1. Pojem Euroskepticismus	10
1.1.2. Negativní a pozitivní vymezení euroskepticismu	11
1.1.3. Tvrdý a měkký euroskepticismus	11
1.1.4. Ideologická a strategická motivace euroskepticismu	12
1.1.5. Typologie Nicolý Contiho a Lucy Verzichelliho	13
1.1.6. Evropský a britský euroskepticismus	13
1.2. Britský stranický systém	14
1.2.1. Stručná charakteristika	14
1.2.2. Konzervativní strana	16
1.2.3. Labour Party	17
1.2.4. Liberální demokraté	18
1.2.5. Malé celobritské strany	19
1.2.6. Regionální strany	21
1.3. Single-issue a Catch-all strany	22
2. BRITSKÉ STRANY A EU – VÝVOJ A SOUČASNOST	24
2.1. Postoj britských stran ke vstupu do ES	24
2.2. Evropská politika britských stran v 70. a 80. letech	27
2.3. Evropská politika Konzervativní strany za vlády Margaret Thatcherové	29
2.4. Evropská politika britských stran od 90. let	33
3. KRIZE KONZERVATIVNÍ STRANY A VZNIK UKIP	38
3.1. Situace v Konzervativní straně po odchodu Margaret Thatcherové	38
3.2. Vznik nových euroskeptických subjektů	43
3.2.1. Euroskeptické think tanky	43
3.2.2. Opozice k evropské integraci a dilema stranického managementu	45
3.2.3. Strana referenda	47
3.3. Vznik a stručná historie UKIP	50
3.4. Personální vývoj strany	54
4. ANALÝZA DISKURZU UKIP	57
4.1. EU a Spojené království	57

4.2. Aktuální otázky evropské integrace	58
4.3. Socioekonomické otázky	59
4.4. Zhodnocení	60
5. SOCIÁLNÍ A GEOGRAFICKÉ CHARAKTERISTIKY ELEKTORÁTU UKIP	62
5.1. Sociální postavení	62
5.2. Kulturní a hodnotová identifikace	66
5.3. Geografické charakteristiky	68
6. ZAŘAZENÍ UKIP PODLE TYPOLOGIÍ A KLASIFIKACÍ	70
6.1. Typ vzniku	70
6.2. Organizační model	71
6.3. Velikost a síla	71
6.4. Ideologická rodina	73
6.5. Sociální složení voličů	74
6.6. Ideologická pozice UKIP v britském stranickém systému	74
7. PROMĚNY POZICE VE STRANICKÉM SYSTÉMU SPOJENÉHO KRÁLOVSTVÍ	77
7.1. První léta existence	77
7.2. Úspěchy ve volbách do EP 1999, 2004 a 2009	78
7.3. Postavení na parlamentní a místní úrovni	82
8. ZHODNOCENÍ A PERSPEKTIVY	86
8.1. Zhodnocení postavení UKIP ve stranickém systému	86
8.2. Perspektivy úspěchu v parlamentních volbách	91
ZÁVĚR	93
BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM	95
SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ	97
PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE	107

Seznam použitých zkratk

BNP – Britská národní strana

CP – Konzervativní strana

EFTA – Evropské sdružení volného obchodu

EHS – Evropské hospodářské společenství

EK – Evropská komise

EP – Evropský parlament

EURATOM - Evropské společenství pro atomovou energii

ES – Evropské společenství

EU – Evropská unie

FBM – Forward Britain Movement

KBO – Keep Britain Out

HMU – Hospodářská a měnová unie

LibP – Liberální strana

NRC – National Referendum Campaign

OOEC – Organizace pro ekonomickou spolupráci v Evropě

PC – Plaid Cymru

RE – Rada Evropy

RP – Strana referenda

SDP – Sociálně demokratická strana

SNP – Skotská národní strana

SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika

UKIP - UK Independence party

Úvod

UK Independence party je euroskeptickou britskou stranou. Na rozdíl od též většinově euroskeptické Konzervativní strany se neomezuje na kritiku současného směřování evropské integrace a jednotlivých politik EU, nýbrž podrobuje kritice samotné členství Spojeného království v EU. Tu její diskurz označuje za cizí vládu, nedemokratickou a nereformovatelnou. Strana dosahuje pravidelných úspěchů ve volbách do Evropského parlamentu. Do parlamentu národního se jí však proniknout nepodařilo.

Cílem této práce je prozkoumat současné postavení strany ve stranickém systému a roli, kterou při jeho zisku sehrál radikální euroskepticismus strany. Přitahuje strana konzervativní voliče nespokojené s nejasnou evropskou politikou Konzervativní strany nebo ji její voliči volí z jiného důvodu? Zůstává UKIP stále single issue stranou nebo se přeměnila ve standardní politickou stranu? Pokud ne, prospěla by jí taková změna? Odpovědi na tyto otázky nám odhalí perspektivy strany udržet si své současné postavení a získávat nadále zastoupení v Evropském parlamentu či výrazně zvýšit počet získaných hlasů ve všeobecných volbách a získat zastoupení v britském parlamentu.

V první části se budu zabývat východisky práce. Prvním z nich je vysvětlení pojmu euroskepticismus. Prozkoumán bude význam, okolnosti vzniku a základní varianty. Cílem bude poskytnout pouze základní úvod do rozsáhlé problematiky, nikoli komplexní typologii. Dále se budu věnovat britskému stranickému systému a roli, jakou v něm hrají třetí strany. Budou zmíněny rozdíly mezi malými celobritskými stranami a stranami regionálními. Vymežím pojmy single-issue party či monotematická strana a catch-all party či všelidová strana a prozkoumám, jak se chápání těchto pojmů změnilo.

Další kapitola nastíní historické proměny vztahu britských stran k evropské integraci. Zmíněny budou k účasti Velké Británie v evropském integračním procesu skeptické názory Winstona Churchilla a dalších představitelů obou hlavních politických stran v padesátých letech, podpora vstupu Velké Británie do EHS Konzervativní stranou a odpor labouristů. Další podkapitola se bude věnovat euroskepticismu labouristické strany v 70. a 80. letech a vzniku euroskeptického křídla uvnitř Konzervativní strany. Pozornost bude věnována proměně evropské politiky za vlády Margaret Thatcherové od v zásadě proevropského postoje v jejím počátku přes střety ohledně britského příspěvku do rozpočtu ES a podpoře vytváření společného trhu až k euroskepticismu vyjádřenému projevem Margaret Thatcherové v Bruggách v roce 1988. Zkoumány budou vztahy mezi proevropským a euroskeptickým křídlem Konzervativní strany po odchodu Margaret Thatcherové a také proměna Labour v proevropskou stranu v průběhu osmdesátých let. Jako hlavní

pramen použiji rozsáhlou monografii Anthonyho Forstera *Euroscepticism in contemporary British politics: opposition to Europe in the British conservative and labour parties since 1945*.

Analýzou vývoje Konzervativní strany po odchodu Margaret Thatcherové a vzniku UKIP se bude zabývat následující kapitola. Bude prozkoumán vliv jednotlivých stranických lídrů na evropskou politiku strany, reakce strany na modernizační agendu Davida Camerona, vznik euroskeptických think tanků, teorie Simona Usherwooda o roli stranického managementu při kontrole stranické opozice k evropské integraci a vznik nových euroskeptických subjektů. Nejúspěšnějším z nich se stala UKIP. Zmínku si zaslouží také Strana referenda. Analýza personálního vývoje UKIP odhalí personální propojení s Konzervativní stranou a míru rizika ovládnutí strany krajní pravicí.

Analýza diskurzu nám pomůže odpovědět na otázku, zda je UKIP spíše single-issue protestním hnutím nebo se blíží klasické politické straně s komplexním programem. Zkoumány budou významy, které strana konstruuje pro EU, budoucnost Velké Británie a některé aktuální otázky evropské integrace, zejména Lisabonskou smlouvu a zda se strana zabývá také otázkami s evropskou integrací nesouvisejícími. Prozkoumána bude konzistentnost programu strany. Jako pramen poslouží volební manifesty k parlamentním volbám 2005 a 2010 a internetové stránky strany.

Dále budou prozkoumány charakteristiky elektorátu strany – jeho sociální postavení, kulturní a hodnotová orientace a z ní vyplývající témata, která považuje za důležitá a postoje k vybraným politikám a geografické rozmístění. Tyto charakteristiky budou srovnány s charakteristikami elektorátu ostatních britských stran. Informace o voličích UKIP budu čerpat ze studie *Exploring the nature of support for UKIP: the 2009 European elections and beyond* Richarda Whitakera a Philipa Lynche a průzkumu veřejného mínění společnosti YouGov a Channel 4.

K podrobnějšímu poznání strany se jeví vhodné aplikovat na ni používané typologie a klasifikace. Strana bude zařazena podle způsobu jejího vzniku, organizačního modelu a velikosti. Zařazení strany podle ideologické rodiny a sociálního složení voličů nám pomůže určit pozici strany na pravolevé škále na teoretické úrovni a ve vztahu k ostatním stranám v britském stranickém systému. Ideologická pozice strany bude zkoumána nejen na tradiční pravolevé ose, nýbrž i v dvourozměrné rovině.

Následující kapitola se již bude věnovat proměnám pozice strany ve stranickém systému. Budou analyzovány jednotlivé volební výsledky a jejich vliv na postavení strany. Po prozkoumání prvních let existence strany se zaměřím na úspěchy strany v evropských volbách. Následovat bude analýza postavení strany na parlamentní a místní úrovni. Jako zdroj dat o volebních výsledcích poslouží studie jednotlivých voleb knihovny Dolní sněmovny House of Commons Research Papers, webové archivy volebních výsledků Political Science Resources a United Kingdom Election

Results, stránky o jednotlivých volbách na Wikipedii, oficiální internetové stránky UK Independence party a informace o složení místních orgánů poskytne stránka Local Council Political Compositions. Kromě procentních zisků hlasů budou zkoumány také zisky mandátů, nejlepší výsledky a v případě národních parlamentních voleb počet mandátů, o které důsledkem kandidatury UKIP přišla Konzervativní strana.

Poslední kapitola předloží zhodnocení postavení strany ve stranickém systému a jeho perspektiv. S využitím poznatků předchozích kapitol bude zodpovězena otázka monotematicnosti strany a s ní související role euroskepticismu jako prostředku získávání voličské podpory a zhodnoceno její současné postavení v britském stranickém systému, její hlavní konkurenti a perspektivy jeho udržení či posílení. Prozkoumán bude scénář působení strany jako monotematického uskupení i jejího posunu směrem k catch-all party. Závěrem dojde ke shrnutí dosažených poznatků.

Téma okrajových zahraničních politických stran, snad s výjimkou některých stran krajní pravice, nepatří v českém prostředí k tématům důkladně zkoumaným. Tématem britské euroskeptické strany UKIP jsem původně hodlal přispět k debatě o euroskepticismu a roli malých stran v evropské politice. V posledním roce však došlo v britské politice k výraznému vývoji, který by mohl počínaje parlamentními volbami v květnu 2010 dospět k rozsáhlé proměně stranického systému i proměně celého systému vládnutí. Doufám, že touto prací alespoň symbolicky přispěji k poznání některých průvodních jevů těchto změn.

1. Východiska práce

1.1. *Evropský a britský euroskepticismus*

1.1.1. Pojem Euroskepticismus

Pojem euroskepticismus jako první použil v politické vědě britský politolog Paul Taggart v roce 1997 pro označení fenoménu, který se v politických systémech členských států EU objevil v souvislosti s transformací ES na EU (Kaniok 2006: 6). Podle Susan Miller (dle Szczerbiak, Taggart 2009a: 4) má termín euroskepticismus kořeny v britském politickém diskurzu a svůj původ jako významná politická síla ve francouzských a dánských referendech o Maastrichtské smlouvě, které otevřely politický i akademický diskurz důležitosti veřejného mínění v procesu evropské integrace. Přes řadu pokusů o vymezení a kategorizaci dosud neexistuje obecně uznávaná definice termínu, která by dokázala obsáhnout všechny projevy a zahrnout všechny, kteří se pojmem zaštiťují.

Podle Agnès Alexandre-Collier je euroskeptikem ten, kdo zpochybňuje užitečnost a životaschopnost ekonomické a politické unie (dle Forster 2002: 2). Vaška (Vaška 2006: 6) pojmem euroskepticismus obecněji rozumí nesouhlas s evropskou integrací nebo některými jejími aspekty. Termín může nabýt jak polohy skepse ohledně budoucího vývoje integračního procesu, tak normativní pozice, podle níž je integrační proces nebo některé jeho aspekty nežádoucí, nejčastěji z hlediska teze o nutnosti národní suverenity nebo teze o jeho ekonomické nevýhodnosti. Tato poloha také bývá častější. Kaniok (2006: 16) definuje euroskepticismus jako „projevy negativní kritické reakce na vytváření projektu politické unie se silnými nadnárodními institucemi“. Paul Taggart a Aleks Szczerbiak (2009a: 7) si jsou vědomi potíží s definicí termínu a proto rozlišují mezi „tvrdým“ a „měkkým“ euroskepticismem, z nichž každý má jinou motivaci a cíle.

Kromě popisu je však termín euroskepticismus někdy používán také jako negativní nálepka. To může vést ke zmatení pojmů a ztížení porozumění. Katz (dle Szczerbiak, Taggart 2009b: 3) podotýká, že je částí strategie prointegracionalistů prezentovat veškeré projevy skepticismu jako projev euroskepticismu. Pojem euroskepticismus je nutné tedy dále vymežit.

1.1.2. Negativní a pozitivní vymezení euroskepticismu

O negativní vymezení – tedy uvedení některých případů, které jsou mnohdy označovány za euroskepticismus, ale ve většině případů se o něj nejedná, se pokoušejí Aleks Szczerbiak a Paul Taggart (2009b: 4). Uvádějí následující případy: kritika EU za neschopnost odrážet národní zájmy jejich země, tvrdá vyjednávací pozice vládních stran v rozhovorech o přistoupení k EU, kritika pouze jedné nebo dvou (z mnoha) společných politik EU, odpor proti rozšiřování EU a kritika EU za to, že je nedostatečně prointegrační a nedemokratická.

Kaniok (2006: 13) považuje za hlavní potíž pozitivního vymezení, tedy vyřčení toho, co euroskepticismus znamená, neexistenci všeobecně respektovaného koherentního kánonu. Existuje řada projevů euroskepticismu. Používají jej strany extrémní pravice stejně jako extrémní levice a také klasické strany establishmentu. Za první ucelený a sofistikovaný euroskeptický projev bývá označován projev Margaret Thatcherové v Bruggách z roku 1988. Pro euroskeptické myšlení je důležitá britská publicistická tradice, jejímž představitelem je například John Laughland. Z českého prostředí jmenujme Manifest českého eurorealismu nebo některé publikace Václava Klause.

Uvedené příklady euroskeptických textů zastupují pouze některé z velkého počtu euroskeptických pozic. O vystižení znaků, které jsou společné všem euroskeptickým směrům se pokouší Kaniok (2006: 25): Euroskepticismus je postojem, nikoli ideologií. Neposkytuje návod na to, co dělat, omezuje se na kritiku a nenabízí řešení, s výjimkou zachování statu quo či návratu do minulosti. Je partikulární a vychází z odlišné tradice, historie a pozice země v Evropě. Dále je reaktivním postojem, neboť reaguje na vývoj EU.

1.1.3. Tvrdý a měkký euroskepticismus

Paul Taggart a Aleks Szczerbiak (2009a: 7) rozlišují mezi euroskepticismem tvrdým a měkkým. Pojmem tvrdý euroskepticismus označují principiální opozici vůči EU a evropské integraci. Za tvrdě euroskeptické považují strany, které požadují odchod jejich zemí z EU nebo jejichž politiky vůči EU jsou shodné s opozicí vůči celému projektu evropské integrace, tak jak je nyní pojímán. Jako tvrdě euroskeptické je možné označit:

- a. single-issue strany mobilizující proti EU
- b. strany, jejichž opozice vůči EU je orámována jazykem, který zdůrazňuje příliš kapitalistický/socialistický/neo-liberální/byrokratický charakter EU v závislosti na své ideologické pozici (komunistické, konzervativní, socialistické, populistické) a požadující zásadní změnu podmínek členství jejich země v EU, jež je však nekompatibilní se

současným vývojem evropské integrace

Za měkce euroskeptické se označují strany, které nejsou v principiální opozici vůči EU a evropské integraci a členství země v EU, avšak obavy z některých evropských politik nebo pocit, že národní zájem je v současnosti v rozporu s vývojem EU, je vedou k vyjadřování podmíněné opozice.

1.1.4. Ideologická a strategická motivace euroskepticismu

Přesto, že většinu tvrdě euroskeptických stran lze nalézt mezi radikální levicí a radikální pravicí, není euroskepticismus nutně periferní fenomén (Szczerbiak, Taggart 2009b: 9). Jaká motivace vede strany k tomu, aby přijaly euroskeptické pozice?

Nick Sitter a Agnes Batory (dle Szczerbiak, Taggart 2009b: 11) při výzkumu euroskepticismu agrárních stran v západní a střední Evropě dospěli k závěru, že euroskepticismus je produktem zákonitostí opozice ve stranickém systému a přijetí určité strategie strany je reakcí na tyto zákonitosti. Strategie strany je determinována následujícími dlouhodobými a krátkodobými cíly: 1. dlouhodobé organizační přežití strany, 2. naplňování svých politických preferencí, 3. zisk voličských hlasů a 4. zisk vládních úřadů. Strany přijmou radikálně euroskeptickou pozici pouze tehdy, pokud je evropská integrace viděna v konfliktu s jejich ideologií a identitou; ohrožuje zájmy jejich voličstva a současně tlaky koaliční politiky nepřeváží podněty mobilizace svých příznivců nespokojených s evropskou integrací.

Tvrdý a měkký euroskepticismus je primárně funkcí stranické strategie při ucházení se o hlasy voličů a úřady. Tento model může být dle autorů aplikován také na další rodiny stran. Tím pádem catch-all strany jsou méně náchylné k euroskepticismu, stejně jako potlačily význam ideologie a reprezentace zájmů. Naproti tomu populistické strany mohou jejich kořeny v protestech a limitované vystavení koaliční politice vést k euroskepticismu.

Taggart a Szczerbiak (2009b: 13) argumentují, že stranické pozice k evropské integraci jsou určeny směsí stranické ideologie a předpokládanými zájmy jejich voličů. Relativní důležitost těchto dvou faktorů závisí na tom, zda je strana orientována více ideologicky na naplňování hodnot a cílů nebo více pragmaticky na obhajobu zájmů a zisk úřadů.

1.1.5. Typologie Nicolý Contiho a Lucy Verzichelliho

Conti a Verzichelli ve své typologii (Conti 2003) pracovali s původním pojetím tvrdého a měkkého euroskepticismu Taggarta a Szczerbiaka a rozšířili ho o kategorii neutrálního postoje k EU a dvě kategorie kladného postoje k EU, funkční a identitární europeanismus.

- a. Tvrdý euroskepticismus je spojen s principiální stranickou opozicí vůči EU a evropské integraci a požadavkem vystoupení jejich země z EU nebo radikální změnou trajektorie evropské integrace.
- b. Měkký euroskepticismus je spojen s obavami z některých evropských politik nebo pocitem, že národní zájem je v současnosti v rozporu s trajektorií EU. Strana chce reformu EU.
- c. Nejasný postoj znamená neexistenci jasné stranické politiky k evropské integraci. Strana může vyjádřit své preference k jednotlivým politikám, ale je nemožné definovat širší stranický postoj.
- d. Funkční europeanismus znamená, že strana podporuje evropskou integraci jako strategii pro dosažení národních zájmů nebo stranických cílů. Prospěch těmto zájmům je podmínkou pro podporu další integrace. V opačném případě hájí strana status quo.
- e. Identitární europeanismus znamená principiální podporu EU a evropské integrace. Je podporován přenos dalších kompetencí z národní na nadnárodní úroveň, federální Evropa a evropské občanství. Další integrace je zásadní cíl strany.

1.1.6. Evropský a britský euroskepticismus

Vhodné společensko-politické klima pro vznik euroskeptických formací se objevilo v zemích, jejichž historický vývoj byl v porovnání s jinými izolovaný a byl prost vztahu k univerzální entitě jako například k politickým formám katolictví. Euroskepticismus jako idea, která odmítá přesun moci z lokálních národních center do vzdáleného sídla má proto největší oporu například ve Velké Británii či skandinávských státech (Kaniok 2006: 33). Euroskeptické single-issue strany vznikají a jsou úspěšné podle Kanioka (2006: 30) v zemích, které mají určité společné rysy:

- absence v první vlně evropské integrace
- zkušenost s mezivládní formou evropské spolupráce (EFTA)
- pragmaticky motivované přistoupení (především ekonomicky)
- jistá historická a společenská izolovanost v minulých stoletích (zvláště Velké Británie a

Švédska)

- vnitropolitická problematičnost vstupu
- protestantismus jako dominantní náboženství¹

Tento vzorec pomáhá vysvětlit, proč se v severských zemích euroskepticismu daří a v jižních ne. Jižní rozšíření byla totiž motivována nikoli ekonomicky, nýbrž politicky a nové členské země z něj viditelně politicky profitovaly.

Euroskeptické strany vznikly také mimo severní Evropu. Příkladem mohou být Mouvement pour la France, italská Lega Nord a Alleanza Nazionale, řecké Demokratické sociální hnutí nebo portugalská Zelení. Podle Taggarta a Szczerbiaka (2002: 12) však nesmíme zaměnit velikosti těchto stran za velikost euroskeptického elektorátu. Mnohé z těchto stran jsou stranami protestu a jejich pozice k evropské integraci může být viděna jako sekundární. Je nepravděpodobné, že tyto strany volí jejich voliči na základě jejich evropské politiky.

Jako nejvíce euroskeptická země je tradičně vnímána Velká Británie. Její euroskepticismus bývá nejčastěji vysvětlován její historickou izolovaností či britskou „jinakostí“. Dearlove a Saunders (2000: 739-747) vidí britskou jinakost v následujících okruzích: nepřerušovaná historie britského státu bez invazí a revolucí spojená s institucionální kontinuitou, pocit výjimečného mezinárodního postavení a vlivu, vyplývající z tradic impéria a speciálního vztahu s anglicky mluvícími národy – Commonwealthem a Spojenými státy, rozdílný právní systém, silně vnímaná hodnota suverenity britského parlamentu, odlišný typ kapitalismu a individualistická kultura. Podobně se snaží britskou zdrženlivost v procesu nadnárodní integrace vysvětlit také další výzkumníci.

Se zcela jiným přístupem přichází Usherwood (2002), podle kterého britský euroskepticismus vyplývá z britského volebního a stranického systému, v němž se na rozdíl od zemí s proporčním volebním systémem stává evropská otázka tématem boje nikoli mezi stranami, nýbrž uvnitř největších politických stran.²

1.2. Britský stranický systém

1.2.1. Stručná charakteristika

Britský stranický systém³ je často pokládán za ideální prototyp dvoustranického systému,

¹ respektive existence státní církve

² Tato teorie bude rozvedena v kapitole 3.2.2.

³ Termínu britský stranický systém používám pro zjednodušení, fakticky bude toto označení používáno pro označení stranického systému celého Spojeného království, tedy včetně Severního Irsku.

v němž dochází k pravidelné alternaci dvou nejsilnějších politických stran. Těmi jsou Konzervativní strana a Labour Party. Této charakteristice však vyhovoval pouze v letech 1945-1980. V letech 1931-1945 vládla zemi „národní vláda“ složená z obou dvou hlavních politických stran. V období 1979-1997 se projevovala predominance jedné strany (Konzervativní strany), stejně jako po roce 1997 (Labour Party). Třetí dlouhodobě nejsilnější stranou jsou Liberální demokraté. Kromě hlavních stran zde působí také řada stran menších, přes strany extrémní levice a pravice (British National Party), strany regionální (Scottish National Party, Plaid Cymru, řada severoirských stran) až po single-issue strany (UK Independence Party). Počet stran, které se dostaly do dolní komory britského parlamentu a počet křesel získaných třetí stranou⁴ obsahuje tabulka č.1.

Tabulka č.1: Počet stran a křesel třetí strany v dolní komoře britského parlamentu

Volby	Počet stran	Počet křesel třetí strany
1945	8	34
1950	6	11
1951	6	9
1955	5	8
1959	5	7
1964	4	9
1966	5	14
1970	8	12
1974 (únor)	9	37
1974 (říjen)	10	39
1979	11	27
1983	11	44
1987	11	44
1992	9	44
1997	10	75
2001	10	52
2005	12	62

Zdroj: Dearlove a Saunders (2000: 86)⁵

Jak podotýká Říchová (2005: 139), britské zákonodárství nezná zákon, který by se zabýval výlučně postavením politických stran. Existují pouze zákony upravující postavení různých sdružení a zákony volební. Strany jsou financovány ze soukromých darů a členských příspěvků, státní příspěvek je málo významný.⁶ Z právního hlediska tedy jednotné politické strany neexistují a

⁴ Bez výjimky Liberální demokraté; resp. jejich předchůdce Liberální strana a Aliance, volební koalice Liberální strany a SDP v letech 1983 a 1987

⁵ Data o volbách v letech 2001 a 2005 získána z (United Kingdom general election, 2001) a (United Kingdom general election, 2005)

⁶ Od roku 1975 poskytuje stát okolo £ 2 000 000 na činnost opozičních parlamentních stran. (Dearlove, Saunders, 2000: 110)

skládají se ze tří⁷ následujících částí: Základní jednotkou stran jsou relativně nezávislé místní organizace. Dále se strany skládají z centrálních národních organizací, rozdělených na různé komise. Třetí součástí stran je tzv. strana v parlamentu, jejímiž členy jsou poslanci za danou stranu v obou komorách. Vždy na podzim se scházejí sněmy stran, tzv. národní konference, jež jsou platformou setkání reprezentantů všech tří součástí stran.

1.2.2. Konzervativní strana

Konzervativní strana (The Conservative and Unionist Party – CP) vznikla po přijetí zákona o volební reformě v roce 1832 ze strany toryů⁸ jako politický spojenec krále. V roce 1867 byl vytvořen zvláštní koordinační výbor pro řízení místních organizací a konzervativních sdružení v Anglii a Walesu pod názvem The National Union of Conservative Associations. Ve Skotsku a Severním Irsku vznikla a fungovala samostatná regionální konzervativní stranická struktura. Fakticky spolu jednotlivé regionální stranické struktury výrazně spolupracovaly. V roce 1912 se Konzervativní strana sloučila s frakcí Liberální strany podporující spojení Velké Británie a Irska a vytvořila tak subjekt známý pod současným oficiálním názvem Konzervativní a unionistická strana (Říchová 2005: 142).

Sociální základnu CP tvoří v současnosti příslušníci všech sociálních skupin s převahou středních a vyšších vrstev a strana je spojena zejména se zájmovými skupinami z oblasti podnikání, obchodu a zemědělství. Nejsilnější voličskou podporu má strana v Anglii, v ostatních částech země je naproti tomu poměrně slabá. Se stranou úzce spolupracuje formálně nezávislá Skotská konzervativní a unionistická strana (Scottish Conservative and Unionist Party – SCUP).

CP je organizována hierarchicky od shora dolů, čímž reflektuje původ strany jako v parlamentu vzniklé strany kádrů. Významné postavení má předseda strany, který disponuje neomezenou mocí k jmenování členů kabinetu nebo stínového kabinetu a klíčovým slovem při vedení volební kampaně. Lídr strany je volen všemi platícími členy strany v druhém kole přímých voleb, přičemž v prvním kole poslanci strany zvolí kandidáty pro druhé kolo.⁹

⁷ V případě stran zastoupených v parlamentu.

⁸ Toryové vyjadřovali zájmy pozemkové buržoazie a vysokého anglického duchovenstva, později i části velkoburžoazie. Od poloviny 19. století se střídali společně se stranou whigů ve vládě. (doplnit odkaz, pravděpodobně Seldon, Snowdon 2004: 24)

⁹ Od sedmdesátých let 20. století se projevila tendence volit předsedu stranu každoročně na základě principu vyzyvatele. Uchazeč o post předsedy strany tak měl možnost iniciovat nové vnitrostranické volby. Například v době vlády Margaret Thatcherové došlo k těmto volbám pouze v letech 1989 a 1990. (Říchová, 2005: 144)

Strana je tvořena výhradně individuálními členy, kterých bylo v roce 1979 1,5 milionu. Tento počet klesl do roku 1992 na 500 000. Strana se potýká kromě poklesu počtu členů také se stárnutím členů, jejichž průměrný věk byl v roce 1992 62 let. Finanční problémy donutily stranu redukovat počet profesionálních pracovníků na plný úvazek z 330 v roce 1980 na 234 v roce 1993 (Dearlove, Saunders 2000: 96).

1.2.3. Labour Party

Labour Party¹⁰ (New Labour) vznikla jako důsledek rozhodnutí unie odborů (Trade Union Congress) přerušit spojenectví s Liberální stranou s cílem vytvořit novou stranu, která bude přímo reprezentovat dělnickou třídu. Jako první se ustanovila tzv. Labour Representation Committee (LRC). Od počátku musela bojovat s omezenými finančními zdroji a nedůvěrou části odborů. Tyto problémy se jí však podařilo postupně překonat. V roce 1906 se LRC přejmenovala na Labour Party a v parlamentních volbách získala 29 poslanců. V roce 1922 vystřídala LP poprvé LD na pozici hlavní opoziční strany. Strana formovala menšinové kabinetu po volbách 1924 a 1929 a zvítězila v prvních poválečných volbách 1945 (Dearlove, Saunders 2000: 97).

Organizace členství vychází historicky z dvojího členství – individuálního a kolektivního. Kolektivními členy byly zejména odborové, družstevní socialistické a ženské organizace. Hlavními byly v počátcích sdružení odborů, Fabiánská společnost (Fabian Society), Sociálně demokratická federace (Social Democratic Federation) a nezávislá Labour Party (Independent Labour Party – ILP), která hrála zásadní roli. Kolektivní členové se mohou připojit jak na místní, tak na regionální či národní úrovni. Nové stanovy v roce 1918 umožnily také individuální členství. Na počátku 80. let 20. století vykazovala strana asi 600 000 individuálních a 6 000 000 přidružených členů, zejména členů odborů¹¹ (Říchová 2005: 145).

Nejvyšším orgánem strany je výroční konference. Účastní se jí delegáti z jednotlivých volebních obvodů a přidružených organizací. Konference volí Národní výkonný výbor (National Executive Committee – NEC). Při hlasování mají reprezentanti individuálních členů v jednotlivých

¹⁰ V případě Labour Party nepoužívám českého překladu Dělnická strana z důvodu jeho minimálního používání v akademických i žurnalistických textech.

¹¹ Počet přidružených členů vždy vyvolával značné pochyby. Příčinou byla praxe tzv. „tichého členství“, zavedená v roce 1946. Každý člen kolektivního členu LP musel v rámci praxe výslovně prohlásit, že si nepřeje být členem strany, aby za něj nebyl stranickými orgány pokládán. Počet přidružených členů se navíc určoval podle příspěvku příslušného členu do stranické pokladny, ve snaze přehlasovat ostatní tak mohla příslušná organizace přihlásit více členů. (Říchová, 2005: 146)

volebních obvodech i představitelé přidružených členů jeden hlas na svých 500 členů. V důsledku toho dominovalo po dlouhou dobu pouze několik velkých odborových svazů. NEC řídí prostřednictvím řady výborů činnost strany mezi výročními konferencemi. Pro dosažení rovnováhy mezi individuálními a kolektivními členy je stanovena řada pravidel.

V historii strany byl vždy přítomný konflikt mezi reformním křídlem prezentovaným odbory a křídlem revolučním, prezentovaným socialistickými společnostmi a současně boj o moc mezi jednotlivými kolektivními členy strany. Vliv odborů ve straně se podařilo zvýšit novému předsedovi strany Michaelovi Footovi v roce 1981 po odchodu křídla nesouhlasícího s levicovou orientací strany, které založilo Sociálně demokratickou stranou. V nově vytvořeném výboru připadalo 40% hlasů odborům a po 30% hlasů straně v parlamentu a místním organizacím ve volebních obvodech. Po porážce strany ve volbách 1992 se novému předsedovi strany Johnu Smithovi podařilo prosadit princip „každý člen má jeden hlas“ a snížit tak vliv odborů ve straně. Po nástupu Tonyho Blaira došlo jednak k dalšímu oslabení odborů¹², jednak k zásadní změně programu strany. V roce 1995 bylo schváleno odstranění článku IV programu strany, který se týkal znárodnění. Strana se přihlásila k volnému trhu a otevřenějšímu přístupu ke středním vrstvám společnosti. Prosazována byla obměna názvu na New Labour. Proměněná strana po 18 letech v opozici v roce 1997 porazila Konzervativní stranu a tato vítězství zopakovala i v následujících volbách v roce 2001 a 2005.

Sociální základnu Labour Party tvoří nižší příjmové kategorie a mladší voliči. Nejsilnější zastoupení má ve větších městech a v oblastech s velkou koncentrací katolického obyvatelstva. Z geografického hlediska má nejsilnější voličskou podporu ve Walesu, Londýně, Skotsku a v severní Anglii (Říchová 2005: 147).

1.2.4. Liberální demokraté

Strana Liberální demokraté (Social and Liberal Democrats – SLD) vznikla až roku 1989 spojením Liberální strany (Liberal Party – LibP) a Sociálně demokratické strany (Social Democratic Party – SDP). Obě strany kandidovaly společně poprvé v roce 1983 a jako tzv. Aliance získaly 26% hlasů a 23 křesel. Liberální demokraté jsou dlouhodobě třetí nejsilnější britskou stranou (bereme-li v úvahu to, že navazují na historickou Liberální stranu).

Historická Liberální strana, která navazuje na stranu whigů vzniklou již na sklonku 17. století, vznikla v roce 1859. V 19. století dominovala strana britské politiky, toto postavení však ztratila na počátku 20. století v důsledku s rozkolu, jež se ve straně objevil v souvislosti s návrhy na řešení

¹² Podíl zástupců volebních obvodů stoupl na 50%, společně s tím klesl podíl zástupců odborů a strany v parlamentu.

vztahu Irska k Anglii vytvořením tzv. Home Rule, tedy irské místní správy a vzniku Labour Party. LibP naposledy sestavila většinovou vládu v roce 1905, menšinovou v roce 1910 a podílela se také na koalici v průběhu 1. světové války. Od té doby se její volební zisky pohybovaly mezi 2 až 20% hlasů a liberálové se tak stali třetí nejsilnější britskou stranou a neměli možnost podílet se přímo na vládě, pouze v letech 1977-78 podporovala strana menšinový labouristický kabinet.

SDP byla založena v roce 1981 jako výsledek nesouhlasu části představitelů Labour Party s posunem strany doleva a vzrůstajícím vlivem odborů. Popularita strany byla zpočátku velmi vysoká, postupně klesala (Říchová 2005: 148).

Liberální demokraté jsou stranou, která působí plošně a staví kandidáty ve většině volebních obvodů. Zároveň se účastní všech typů voleb. Její voliči jsou rozloženi po celém území Británie, což snižuje šance strany na úspěch (Kozák 2008: 21). Z geografického hlediska má strana nejsilnější voličskou podporu ve Walesu, Skotsku, Cornwallu, ostrovech a na předměstích Londýna. Problémem strany je kromě neexistence regionálně koncentrované voličské základny nedostatek financí, vyplývající z nezávislosti strany na odborech i zaměstnavatelích. Strana akcentuje mnohá postmateriální politická témata jako přímá demokracie, lidská práva, zelená ekonomie apod. (Liberal Democrats –WWW). Na pravolevém spektru by šla strana zařadit do levého středu.

1.2.5. Malé celobritské strany

Kromě hlavních politických stran dosud uvedených existuje ve Spojeném království několik desítek malých politických stran. Jejich vliv je však z dlouhodobého hlediska okrajový. Jen zřídkakdy se objeví stranický subjekt, který je schopen v určitém konkrétním okamžiku oslovit voliče. Příkladem může být Strana referenda (The Referendum Party – RP), která se svým požadavkem vyhlášení referenda o britském členství v EU získala více než 3% hlasů a v celkovém hodnocení byla pokládána za nejuspěšnější menšinovou stranu, která se kdy v historii zúčastnila všeobecných voleb (Říchová 2005: 149). Ani tato voličská podpora jí však vzhledem k volebnímu systému nezajistila v parlamentních volbách žádný mandát. S podobným problémem se potýká také UKIP, která získala 1,5% hlasů ve volbách 2001 a 2,2% hlasů ve volbách 2005. Vliv obou dvou stran na celostátní politiku je tedy pouze nepřímý – prostřednictvím tlaku na Konzervativní stranu.

Lepší postavení než v celostátních volbách mají malé strany ve volbách druhého řádu. Mezi ně patří volby místní, regionální do Londýnského shromáždění¹³, Skotského autonomního

¹³ Greater London Authority (GLA) je správní institucí Velkého Londýna, jednoho z devíti regionů Anglie. Skládá se z 32 městských obvodů a City. Tato organizace ustanovená v roce 2000 je tvořena 25 členným shromážděním a přímo voleným starostou. (Greater London Authority)

parlamentu, Velšského národního shromáždění a Severoirského autonomního parlamentu a dále volby do Evropského parlamentu. Hlavní příčiny jsou dvě: oslabení role strategického hlasování a odlišný volební systém.¹⁴ Reif a Schmitt (dle Givens, Glass 2006: 14) argumentují, že ve volbách do EP mohou voliči hlasovat pro stranu, kterou preferují, neboť není v sázce kontrola národního parlamentu. Tedy strategické hlasování nadále nehraje žádnou roli. Mark Franklin, Richard Niemi a Guy Whitten (dle Givens, Glass 2006: 14) rozlišují mezi dvěma taktickými typy voličského hlasování: instrumentálním a expresivním či protestním. Cílem protestního hlasování je vyslat zprávu preferované straně (při volbách do národního parlamentu), že volič není spokojen s jejím postojem či výkonem v určité partikulární otázce. Volby druhého řádu, ve kterých se uplatní protestní hlasování, jsou známy jako marker-setting. Podle zmíněných autorů jsou volby druhého řádu charakteristické zjevným nedostatkem následků pro alokaci moci na jedné straně a pozorností politiků, médií a ostatních. Naproti tomu s instrumentálním taktickým hlasováním volič vybírá tak, aby křeslo nezískala jeho nejméně oblíbená strana.

Z celobritských malých stran tak ve volbách druhého řádu uspěly v nedávné minulosti na radikální leviči Socialistická strana a Respekt, Zelení a UKIP, a na radikální pravici Britská národní strana. Socialistická strana (Socialist Party) je trockistická skupina aktivní v Anglii a Walesu, s celkem 5 místními zastupiteli. Respekt (Respect – The Unity Coalition) vznikla v roce 2004 a snažila se získat podporu voličů odporem proti válce v Iráku. Součástí programu je znárodnění železnic a dalších veřejných služeb, zvýšení minimální mzdy, podpora práv žadatelů o azyl a podpora palestinského lidu. Strana má celkem 14 zastupitelů a jednoho poslance v národním parlamentu – George Gallowaye, bývalého labouristického poslance vyloučeného ze strany. Strana dosáhla nejlepších výsledků v obvodech s muslimským obyvatelstvem. Zelení (Green Party of England and Wales) jsou nejúspěšnějším z regionálních nástupců původně jednotné celobritské zelené strany. Strana uspěla se ziskem 2 poslanců ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004, získala 2 zastupitele v Londýnském shromáždění a 129 místních zastupitelů. Ze středoevropského pohledu na zelené strany je zajímavý euroskepticismus strany, byť ten byl postupně oslabován (Baker, Gamble, Randall, Seawright 2008: 101). Britská národní strana (British National Party - BNP) je extrémně pravicová strana vzniklá v roce 1982 odštěpením skupiny od Národní fronty, označované za neonacistickou stranu. Strana uspěla se ziskem 2 poslanců ve volbách do EP v roce 2009, má jednoho zastupitele v Londýnském shromáždění a 58 místních

¹⁴ Zatímco v národních parlamentních volbách se používá klasický First Past The Post (FPTP), pro volby ostatní typy voleb se používají systémy vedoucí k více proporčním výsledkům: Additional Members System (AMS) pro volby do GLA a autonomních orgánů ve Skotsku a Walesu, Single Transferable Vote (STV) pro volby do Severoirského autonomního parlamentu a proporční systém pro volby do Evropského parlamentu (s výjimkou Severního Irska, kde se také v evropských volbách volí pomocí STV)

zastupitelů.

1.2.6. Regionální strany

K regionálním stranám jsou řazeny ty, jejichž působnost je výrazně zakotvena v historicko-geografickém regionu, ačkoli tyto strany působí i na celobritské úrovni a získávají zastoupení ve Westminsteru. Obecně platí, že jejich podíl na utváření celobritské politické scény nelze výlučně spojovat s jejich postavením v národním parlamentu. Jejich váha spočívá v určitém regionu a projevuje se výrazněji na lokální úrovni. Spolu s odnožemi celobritských stran tvoří regionální strany regionální stranické systémy, jež se mohou od celobritského výrazně lišit (Říchová, 2005: 150).

Nejvýrazněji strukturovaný regionální stranický systém nalezneme na území Skotska. Zde došlo po válce k úpadku podpory Konzervativní strany a posílení Labour Party na úkor Liberální strany. Od počátku 70. let získává pozice nacionalistická Skotská národní strana (The Scottish National Party – SNP). Ta byla sice založena roku 1934 a navazovala na dvě starší strany, nicméně na vstup do Westminsteru si musela počkat do roku 1967. SNP získává v parlamentních volbách kolem 20% hlasů a po volbách v roce 2005 má v národním parlamentu 6 zástupců. Ve volbách do regionálního Skotského parlamentu v roce 2007 strana těsně zvítězila nad Labour Party. Ve Walesu působí Strana Walesu (Plaid Cymru – PC). Ta byla založena v roce 1925 jako Velšská národní strana a první parlamentní mandáty získala v doplňovacích volbách v roce 1966. Strana si udržuje stabilní podporu ve svých tradičních baštách v jižním Walesu.

Severoirský stranický systém je velmi specifický. Nikdy zde nepůsobily celobritské politické strany a stranický systém se formoval na základě štěpné linie protestanti-katolíci, resp. unionisté-nacionalisté, resp. loyalisté-separatisté. V obou dvou blocích vedle sebe existují politické strany, jež mezi sebou svádějí bez ohledu na obecné směřování nekompromisní boj o voliče. Hlavními unionistickými stranami jsou Ulsterská unionistická strana, která vznikla již roku 1905 a ve svých počátcích byla úzce spojena s Konzervativní stranou a Demokratická unionistická strana, jež vznikla roku 1971 jako radikální reprezentant unionismu. V nacionalistickém bloku spolu soupeří Sociálně demokratická a dělnická strana (SDLP) reprezentující umírněný nacionalismus a radikální Sinn Fein, jež vznikla v důsledku štěpení Irské republikánské armády, k němuž došlo roku 1970. Za třetí blok v kontextu vnitřního programového štěpení můžeme považovat tzv. centristický blok, který reprezentuje nejnověji Strana spojenectví, k níž se přidávají také další strany, které odmítají historické sektářské štěpení obyvatelstva a vztahují se na severoirské obyvatelstvo jako celek (Říchová 2005: 150).

Zvláštní kategorií regionálních stran jsou strany lokální. Ty často vznikají z místních protestních hnutí a jako strany s určitým cílem na místní úrovni je lze označit jako Single-issue strany. Příkladem může být Independent Kidderminster Hospital and Health Concern, která s cílem obnovit úrazové oddělení nemocnice v Kidderminsteru získala jednoho poslance ve volbách 2001 a 2005.

1.3. Single-issue a Catch-all strany

Politický život v moderních demokratických státech ovládají především specializované instituce. Jsou jimi politické strany a nátlakové či zájmové skupiny.¹⁵ Podle Maurice Duvergera (dle Novák 1997: 19) se strany snaží dobýt moc a vykonávat ji, zatímco nátlakové skupiny působí na moc, ale zůstávají mimo ni. Nátlakové skupiny se snaží ovlivnit lidi, kteří jsou u moci, nikoli však dostat k moci své vlastní lidi.¹⁶ Situace se zkomplikovala v posledních desetiletích se vznikem tzv. nových politických hnutí. Ta souvisejí s růstem tzv. postmateriálních hodnot. Na rozdíl od klasických nátlakových skupin se zúčastní voleb a pokoušejí se dobýt podíl na moci. Tato hnutí jsou charakterizována jedním cílem (monotematické) a vznikají podél některé ze štěpných linií (cleavages). Monotematické politické hnutí můžeme nazvat také stranou jednoho tématu (či požadavku) neboli Single-issue Party. V podmínkách britského stranického systému bychom za typickou Single-Issue Party mohly považovat například environmentalistickou Green Party nebo protipřistěhovaleckou xenofobní BNP. Puhle (Puhle 2002: 75) upozorňuje na změny, k nimž dochází u monotematických stran v případě jejich zapojení do politického vyjednávání. Obvykle se stávají méně fundamentalistické, umírněnější, více „politické“ a institucionalizované. Ačkoli často užívají radikální rétoriky, většina z nich se snažila rozšířit politický vliv a moc přijetím mechanismů stranické politiky a stala se obyčejnými stranami, byť používajícími „nový styl“. Nejlepšími případy jsou němečtí Zelení a italské Ligy.

Protikladem pojmu strana jednoho tématu (Single-issue Party) je „strana pro všechny“ neboli všelidová strana (Catch-all Party). Tento koncept navrhl Otto Kirchheimer k postžení typu stran, který se značně rozšířil v Evropě po 2. světové válce (dle Novák 1997: 33). Podle Kirchheimera mají politické strany za funkci politicky integrovat skupiny a jejich členy vně oficiální politické společnosti a udělat z nich plnoprávné účastníky politického procesu. To se v období do druhé

¹⁵ Odlišení nátlakových skupin (pressure groups) a zájmových skupin (interest groups) je v odborné literatuře nejednoznačné a většinou označuje totožné sociální útvary. V řadě typologií je nejběžnějším kritériem typ obhajovaných zájmů, a to buď ekonomických (odborové organizace, sdružení zaměstnavatelů, průmyslové a obchodní komory) nebo neekonomických (sdružení měst a obcí, ekologické, náboženské, etnické organizace) (Kunštát, 2006: 2)

¹⁶ Což však nutně neznamená, že se člen nátlakové skupiny též nekandiduje na kandidátce politické strany.

světové války nepodařilo, neboť strany kádrů lidové vrstvy neintegrovaly, zatímco strany mas je integrovaly proti systému. Po druhé světové válce se strany mas postupně přeměňují ve strany pro všechny, ve snaze oslovit co nejširší spektrum publika. Catch-all Party musí oslabovat konflikty, klást důraz na to, co spojuje, a být otevřená starostem voličů i zájmům nátlakových skupin. Podle Kunštáta (Kunštát 2006: 6) tento proces souvisí s postupující deideologizací politických konfliktů a oslabení sociální (třídní) mobilizace tradičních stran. Catch-all strany mají následující charakteristiky: 1. drastické snížení ideologické zátěže, 2. zvětšený význam stranického vedení, 3. snížení role individuálního členství, 4. snížení důrazu na partikulární zájmy, 5. zajištění přístupu k rozličným skupinovým zájmům (Fiala, Strmiska 2009: 86).

Nicméně Kirchheimerovy představy o transformaci politických stran byly zrelativizovány novou teorií kartelové strany, prosazované Katzem a Mairem. Ta je někdy označována také jako strana profesionálních politiků, mediální strana, profesionální rámcová strana nebo minimální strana. U těchto stran dochází k poklesu významu těsného napojení mezi členstvem a vlastní stranou, jakož i mezi sympatizanty a stranou. Organizované členství stejně jako formální struktura strany a těsné napojení na voličstvo se jeví pro stranu jako přítěž. Avšak tím strana ztrácí své vnitřní zdroje potřebné pro chod stranické organizace a vedení volební kampaně. Náhradu nachází u státu v podobě státních dotací a přístupu do veřejnoprávních sdělovacích prostředků (Klíma 1998: 58). V britských podmínkách je státní financování politických stran málo významné, a proto strany kartelu můžeme dále opominout.

Kirchheimerův model dále přehodnotil také S. Wolinetz. Ten souhlasí, že se masově integrační strany přizpůsobují podmínkám volebního trhu, zároveň si však všímá, že nevznikly bezbřehé univerzální strany a že pravolevé řazení je stále určující charakteristikou stranických systémů v západní Evropě. Nejlepší podmínky pro vznik všelidových stran budou tam, kde ambice či frustrace stran jsou vysoké, kde v rámci vnitrostranického uspořádání dominuje stranické vedení, kde je malý počet významných stran. V odlišných podmínkách se přechod víceméně blokuje. Podle S. Wolinetze se formují programové (programatic) nebo problémově se orientující (issue/opportunistic) strany. Programové strany se přidržují určité výchozí doktríny. Problémově se orientující strany zaujímají vyhraněné pozice k jednotlivým sporným politickým otázkám, nikoli však na pozadí jednotné doktríny (Klíma 1998: 54-55).

V Británii je všelidovou stranou po druhé světové válce dlouhodobě Konzervativní strana, byť ta se v osmdesátých letech s thatcherismem poměrně ideologizovala. Všelidovou stranou je také Liberálnědemokratická strana, respektive Aliance v osmdesátých letech. Labour party se ve všelidovou stranu mění v souvislosti se změnami po zvolení Tonyho Blaira stranickým lídrem.

2. Britské strany a EU – vývoj a současnost

2.1. Postoj britských stran ke vstupu do ES

Britský postoj k evropské integraci po druhé světové válce můžeme rozdělit do dvou období. Dominantním znakem prvního období od roku 1945 do roku 1961 byl skepticismus hlavních stran k evropské integraci. Možnost zapojení Británie do nadnárodní integrace byla politickým establishmentem obecně odmítána. Ve druhé periodě, ohraničené rozhodnutím Macmillanovy vlády otevřít rozhovory o vstupu Británie do EHS v červenci 1961, se tento konsenzus začíná rozpadat. (Forster 2002: 10)

Konec druhé světové války neznamenal radikální změnu britských vztahů s Evropou. Členství v nadnárodním uskupení bylo všeobecně pokládáno za nekompatibilní s tradičními zájmy v zámoří i s imperativy domácí politiky. Podle Churchilla by se Británie neměla stát součástí evropského integračního procesu, protože by se tím zřekla svého ostrovního či commonwealthského charakteru. Ve vztahu k západní Evropě (nejmenšímu ze tří „kruhů“¹⁷ zahraničně politické orientace Británie) měl Londýn hrát roli staršího partnera, mostu mezi Evropou a Spojenými státy a sponzora evropské integrace. Tento postoj vyjadřuje často uváděná parafráze Churchillova projevu z května 1951: jsme s Evropou, ale nejsme v ní a z ní. (Váška 2006: 10) Británie měla hrát v Evropě vůdčí roli a současně stát mimo její regionální spolupráci založenou na federalistických principech. Británie tak byla aktivní v iniciativách, jež měly probíhat na mezivládní úrovni. Labouristický kabinet se podílel na Dunkirské smlouvě o založení obranného paktu mezi Británií a Francií v březnu 1947, později rozšířeného a transformovaného v Západoevropskou unii, Washingtonské smlouvě, která učinila Spojené státy (a Kanadu) spoluodpovědnými za bezpečnost v Evropě, vytvoření Organizace pro ekonomickou spolupráci v Evropě (OEEC) a vytvoření Rady Evropy (RE).

V březnu 1952 navrhl ministr zahraničí nové konzervativní vlády Anthony Eden, aby západoevropská integrační uskupení (Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO) a projednávané Evropské obranné společenství) přešla pod autoritu mezivládní Rady Evropy. Tento plán byl však viděn s podezřením jako „metoda, jak přiznat Británii výhody participace bez odpovědnosti“ (dle Forster 2002: 12). Británie dále ztrácí důvěru partnerů kvůli způsobu svého jednání v OEEC a RE. Zakladatelé ESUO se poté zavázali k supranacionalismu a sdílení suverenity a v roce 1957

¹⁷ Tyto kruhy představovaly Atlantický svět, Impérium a Commonwealth a západní Evropu.

Římskými smlouvami vzniká Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM). Alternativním plánem Británie, poté co se jí nepodařilo zabránit založení nadnárodního společenství, bylo založení Evropského sdružení volného obchodu (EFTA) pro země neschopné nebo neochotné vstoupit do EHS. EFTA fungovalo v souladu s Británií preferovanými mezivládními principy. Začátkem šedesátých let se však stalo zřejmé, že EFTA bylo periferijní ve vztahu k rychle se rozvíjejícím ekonomikám ES, což přinutilo Británii ke změně postoje k členství v ES (Geddes 2004: 66). Důvodem ke změně postoje byla i britská krize sebevědomí, která vypukla naplno po suezské krizi, jejímž bezprostředním důsledkem bylo vystřídání Edena¹⁸ ve funkci britského premiéra Macmillanem. V jejím důsledku Británie konečně pochopila, že už není „velkou mocností“, ba dokonce ani velmocí světového formátu. Pro řadu pozorovatelů z toho plynulo jasné poučení, ať Británie rezignuje na své imperiální sny a spojí svůj osud s dynamičtějšími sousedy. Jestliže se stane součástí společného trhu, mohla by získat podíl na jeho úspěchu (Broker, North 2006: 124-125)

Tento vývoj se pochopitelně odrážel také v politických stranách. Skeptiky v labouristické straně po druhé světové válce lze označit za antievropany. Většina z nich jako Clement Attlee, Ernest Bevin a Sir Stafford Cripps hodlala zachovat britskou parlamentní suverenitu a vyzdvihovala ji stejně jako britskou výjimečnost. Bevin odmítal vytvoření Rady Evropy a jako alternativu prosazovat Atlantickou alianci. Jeho postoj byl sdílen skupinou silně proatlantických labouristů. Další skupina z krajně levicového křídla strany, jehož zástupci byli např. Richard Crossman, Michael Foot a Barbara Castle, byla naproti tomu charakteristická silným antiamerikanismem. Další skupina jednoduše neměla ráda cizince a vše, co nebylo britské. Centrální místo v antievropanství měly protiněmecké předsudky. Svou sílu čerpalo labouristické antievropanství z levicových organizací jako Keep Left, Vítězství pro socialismus, Tribune group a Kampaň pro jaderné odzbrojení (Forster 2002: 13). V Konzervativní straně v období do roku 1961 skeptické skupiny jako takové neexistovaly. Právě naopak byli první skupinou uvnitř strany tzv. Štrasburští toryové, nadšenci prosazující plnou účast Británie v evropské integraci, vedení Churchillovým zetěm Duncanem Sandyssem. Většina strany však byla jasně skeptická.

Na přelomu padesátých a šedesátých let se konzervativci prezentují jako „strana Evropy“. Podpora Konzervativní strany pro vstup do ES měla pragmatický charakter, vycházela z předpokládané výhodnosti členství a až na výjimky, jakou byl například pozdější premiér Edward Heath, nelze hovořit o integračním idealismu (Váška 2006 :10). Macmillanova žádost o zahájení rozhovorů o vstupu do ES nevyjadřovala bezpodmínečný závazek k členství, nýbrž spíše pouhý

¹⁸ Anthony Eden patřil k vedoucím antievropanům a jeho rezignace oslabil skeptiky v Konzervativní straně (Forster, 2002: 24)

dotaz o jeho možnostech. To samé platí pro pozdější žádost labouristy Harolda Wilsona. Díky tomu bylo pro skeptiky velmi obtížné střetnout se vládou a porazit její politiku. Přestože se v obou stranách objevuje několik skupin skeptiků, byla tím, co zabránilo vstupu Británie do ES v šedesátých letech, nakonec veta prezidenta de Gaulla v letech 1963 a 1967. (Forster 2002 :12)

V Labouristické straně k odpůrcům Macmillanova rozhodnutí o zahájení rozhovorů o členství Británie v ES patřily skupiny jako Forward Britain Movement (FBM), založené odborovým aktivistou Richardem Briginshawem, které mělo kromě odmítnutí členství Británie v ES také další cíle včetně omezení závodů ve zbrojení a konce testů jaderných zbraní a Britain and the Common Market Group, založená v roce 1965, avšak „téměř bez života“ v roce 1967. Problémem pro labouristické skeptiky byl podle Forstera (2002: 15) Wilsonův pragmatický přístup podání žádosti spojené s požadavkem záruk, který posunul debatu od přímé opozice k podmínkám vstupu. Nicméně druhá přihláška v květnu 1967 vedla k mobilizaci labouristických skeptiků a založení Labour Committee for the Five Safeguards on the Common Market. Požadavkem organizace bylo členství pouze za předpokladu zabezpečení britských zájmů na základě splnění pěti podmínek stanovených Hughem Gaitskellem v roce 1962.¹⁹ V Konzervativní straně mezi lety 1961 a 1969 vznikly dvě skeptické skupiny. První z nich byla The Anti-Common Market League (ACML), založená poslancem Peterem Walkerem z levého křídla Konzervativní strany v červenci 1961. Keep Britain out (KBO) založené v roce 1962, hrálo roli lidového hnutí proti establishmentu, avšak přestalo fungovat brzy po prvním de Gaullovu vetu (Forster 2002: 15). KBO bylo však významné v tom, že jako první přišlo s požadavkem referenda o členství (Forster 2002: 38) V tomto období se také mění identita skeptiků. Zatímco jejich první generaci lze označit za antievropany, další generaci označuje Forster (2002: 132) za odpůrce společného trhu. Dochází také k proměně jejich argumentů, v nichž k otázce suverenity a postavení Británie ve světě přibývá otázka ekonomických dopadů členství, například poškození obchodu s Commonwealthem a předpokládaný růst cen potravin.

Británii přivedla do ES až konzervativní vláda Edwarda Heatha v roce 1973. Ratifikační proces byl ukončen 13. července 1972 hlasováním, v němž pomohlo překonat sílu konzervativních skeptiků 70 labouristických poslanců, kteří hlasovali s vládou. Tento krok byl usnadněn absencí oficiální pozice labouristické strany a stranickou loajalitou části konzervativních skeptiků. Vládě se tak podařilo prosadit vstup navzdory nevelké většině 30 hlasů a odhadovaným 70-80 konzervativním skeptikům (Forster 2002: 32).

¹⁹ Tyto podmínky zahrnovaly ochranu obchodu s Commonwealthem, vztahů s EFTA, svobodu ekonomického plánování, záruky pro britské zemědělství a svobodu nezávislé zahraniční politiky.

Edward Heath, jeden z hlavních proevropanů v Konzervativní straně, otevřel nové rozhovory o členství Británie v ES pouhých 12 dní po volbách, což vyvolalo všeobecné překvapení a rychlé otevření rozhovorů spojil s vyloučením hlavních skeptiků z kabinetu, případně jejich jmenování na s evropskou tematikou nesouvisející pozice. Většina konzervativních skeptiků byli poslanci ze zadních lavic, s výjimkou jejich nejpozoruhodnějšího představitele Enocha Powella (Forster 2002: 34). Enoch Powell, prominentní člen stínového kabinetu, donucený k rezignaci po kontroverzní řeči o imigraci v dubnu 1968, tvrdil, že vstup do ES povede k růstu cen potravin a zhoršení platební bilance. Klíčová však pro něj byla otázka suverenity. Powell argumentoval, že jeho počáteční podpora vstupu do ES byla založena na klamu, že ES je založeno na myšlence volného trhu. Tvrdil, že ekonomická spolupráce nevyžaduje politickou unii. Powell tedy spojil ideu volného trhu a suverenity a v tom na něj navázaly další generace konzervativních skeptiků (Forster 2002: 39)

Skeptickou setrvala většina labouristické strany a výsledkem snah o spolupráci skeptiků z obou stran bylo založení první zastřešující organizace Common Market Safeguards Campaign (CMSC). Ve vedení efektivní kampaně jí však zabránily rozdílné názory obou stran na rizika ze členství v ES vyplývající. Labour Party se na počátku 70. let posunula velmi doleva a hlavními argumenty skupin jako Ženy proti společnému trhu nebo Odbory proti společnému trhu byl strach z růstu cen potravin a odpor k ES jako kapitalistickému klubu. V březnu 1972 se k volání po referendu, které jako první navrholo KBO, přidává Tony Benn. Tuto pozici podpořil také lídr strany Harold Wilson a referendum se stalo v březnu 1972 oficiální politikou labouristické strany. Wilsonova motivace pro souhlas s referendem nebyla založena na argumentech či jeho skepticizmu, nýbrž na snaze zvládnout řízení rozdělené strany. Bylo tedy rozhodnuto, že po volebním vítězství bude Labour Party usilovat o změnu podmínek členství a tyto nové podmínky předloží lidu v referendu (Forster 2002: 40-42).

2.2. Evropská politika britských stran v 70. a 80. letech

Návrat Harolda Wilsona do funkce britského premiéra v únoru 1974 byl dobrou zprávou pro odpůrce společného trhu. Jednak slíbil znovuprojednání podmínek členství, jednak se zavázal předložit tyto podmínky v referendu, což byla v britské historii naprostá novinka. Skeptici doufali, že znovuprojednání podmínek bude nemožné a že přenesení otázky z parlamentu zvýší šance na odmítnutí členství. Wilson sám dal najevo, že se nepřipojí ke skeptickému táboru a pokud se strana vysloví proti členství, on sám rezignuje. Tato rozhodnutí umožnila labouristům prezentovat se jako více demokratická strana než konzervativci a současně se vyhnout zodpovědnosti za konečné

rozhodnutí o členství.

Jako reakce na vyhlášení referenda vznikly dvě zastřešující organizace. Britain in Europe (BIE) vedla kampaň pro členství, zatímco National Referendum Campaign (NRC) byla proti. Jejými zakladateli byli Christopher Frere-Smith z Get Britain out²⁰, konzervativní poslanci Neil Marten a Richard Body a labourista Douglas Jay. Jejými základními cíly bylo obnovení exkluzivního práva parlamentu schvalovat zákony a zvyšovat daně, obnovit svobodu obchodu mezi Británií a zbytkem světa a fungovat jako koordinační centrum pro skeptické skupiny. Kromě skeptiků z dvou hlavních stran NRC podpořilo také Plaid Cymru, SNP a Ulšterští unionisté. Problémem se opět ukázalo příliš široké rozpětí organizace se členy z krajní pravice a krajní levice, stejně jako osobní animozity mezi jejími vedoucími představiteli. Problémem byla také absence vůdčí osobnosti na konzervativní straně poté, co Enoch Powell opustil Konzervativní stranu a vyzval její voliče k volbě labouristů.²¹ Malé bylo také zastoupení konzervativních skeptiků, z nichž většina zůstala tichá. Podle Younga (dle Forster 2002: 52) nebyli vůdci NRC spojeni postojem, nýbrž jejich obrazem extremistických, nonkonformních politiků. Společná kampaň proto nebyla možná. Zatímco ústředním bodem kampaně Douglase Jaye a Barbary Castle byly ceny potravin, Enoch Powell, Neil Marten, Michael Foot a Peter Shore se zaměřili na otázky nezávislosti a parlamentní suverenity. SNP viděla kampaň proti členství jako taktický prostředek proti Westminsteru a labouristům, Plaid Cymru měla aliance s labouristickými skeptiky v budoucnu pomoci ovládnout labouristické obvody v jižním Walesu (Forster 2002: 53). Oproti tomu zastánci členství se mohli spolehnout na podporu kabinetu a větší finanční zdroje.²²

Nová jednání o podmínkách členství byla vedena ministrem zahraničí Jamesem Callaghanem. Británie získala rozhovory pouze málo, co nemohlo být získáno normálními postupy uvnitř ES. Stupeň zatrpklosti vyvolaný jednáními zatěžoval vztahy Británie s ostatními členskými státy dlouhá léta. Parlament schválil nové podmínky v dubnu 1975 396 hlasy proti 170. Navzdory tomu následně zvláštní labouristická konference hlasovala pro vystoupení z ES poměrem 3.7 milionu ku 1.9 milionu hlasů (Geddes 2004: 76). Referendum se uskutečnilo téhož měsíce a výsledek byl 2:1 pro členství za účasti 64.5% voličů. Podle Younga (dle Forster 2002: 54) byl zásadní pro výsledek konzervatismus elektorátu a strach z neznáma mimo ES.

Po volební porážce labouristů k květnu 1979 je Michael Callaghan²³ v čele strany vystřídán Michaelem Footem. Pod jeho vedením se strana posunula silně doleva. Labouristická strana téměř

²⁰ Jež vznikla z KBO.

²¹ Konzervativním vůdcem se nakonec stal Neil Marten.

²² BIE shromáždila do května 1975 £ 1 428 000, zatímco NRC pouze £ 250 000. (Forster, 2002: 59)

²³ Stal se předsedou strany a vlády po odstoupení Harolda Wilsona v roce 1976.

dokončila svůj přesun z pozice pragmatického skepticismu k přímé opozici k ES. Podle Younga (dle Forster 2002: 68) se Evropa stala součástí radikálně levicového katalogu, který ovládl stranu. Při volbě Callaghanova nástupce byli 3 ze 4 kandidátů (Michael Foot, Peter Shore, John Silkin) proti členství v ES, zatímco poslední z nich byl skeptický pouze o něco méně (Denis Healey). V říjnu 1980 labouristická konference opět hlasovala pro vystoupení Británie z ES. Jako hlavní důvod pro odchod z ES byla vnímána nemožnost v rámci pravidel ES uskutečnit ekonomický program strany obsažený v tzv. Alternativní ekonomické strategii (AES). Labouristické nacionalistické křídlo na pravém okraji strany navíc argumentovalo, že členství v ES znamená obětování schopnosti kabinetu vládnout. (Forster 2002: 72)

Po volební porážce a odstoupení Michaela Foota v roce 1983 a jeho nahrazení Neilem Kinnockem se pozice labouristické strany začíná měnit. Stranická konference rozhodla o tom, že odchod z ES bude podmíněn jeho budoucím vývojem a defakto tak neochotně členství akceptovala. Od roku 1988 se strana rapidně přiklání k pragmatické proevropské pozici. Neil Kinnock se jednoznačně distancoval od volání po odchodu z ES a strategie strany tak byla v roce 1989 založena na využívání příležitostí, které ES nabízí, a na boji o prosazení britských národních zájmů v jeho rámci. Strana se nicméně postavila proti ambicím konstruovat federální Evropu (Baker, Gamble, Randall, Seawright 2008: 96).

V průběhu 80. let se mění postoj regionálních stran k evropské integraci. SNP se v roce 1983 vzdala otevřené opozice proti ES a v roce 1988 přijala strana pod dojmem, že evropské sociální a rozvojové politiky budou pro Skotsko přínosem, politiku „nezávislosti v Evropě“. Podobný obrat prodělala Plaid Cymru. V roce 1983 byla opozice vůči ES nahrazena voláním po referendu o velšském členství v ES, v němž neměla PC být pro ani proti. V roce 1984 před volbami do Evropského parlamentu strana chválí ES jako prostředek obejití vlády ve Westminsteru a v roce 1989 přijímá politiku „nezávislosti v Evropě“ (Baker, Gamble, Randall, Seawright 2008a: 100-101).

2.3. Evropská politika Konzervativní strany za vlády Margaret Thatcherové

Evropskou politiku Konzervativní strany za vlády Margaret Thatcherové můžeme rozdělit do dvou období. V prvním období prováděla navzdory jednání o velikosti britského příspěvku do rozpočtu ES v zásadě proevropskou politiku, jejímž symbolickým vrcholem bylo podepsání Jednotného evropského aktu v únoru 1986. Posléze podpora premiérky evropské integraci opadá,

stává se více skeptickou a v září 1988 pronáší svůj slavný projev v Bruggách, ve kterém představila euroskeptickou vizi Evropy a ES.

Před referendem o setrvání Británie ES v roce 1975 vedla Konzervativní strana v čele s novým lídrem Margaret Thatcherovou kampaň pro setrvání. I když se předsedkyně, která s vypsáním referenda jako inovací v britském ústavním systému nesouhlasila, osobně v kampani příliš neangažovala, o její podpoře členství země v ES nebylo pochyb (Váška 2006: 12). V prvním období zůstávali konzervativní fundamentální skeptici nesmířeni s vedením a cítili se zaskočení premiérkou, jejíž veřejný obraz sestával z tvrdých slov, zvláště o výši britského příspěvku do společného rozpočtu, a zároveň užívání jazyka skepticismu. Nicméně za zavřenými dveřmi udělala premiérka sérii kompromisů a ústupků, aby zabezpečila klíčové politické cíle. Douglas Hurd charakterizoval postoj Thatcherové v tomto období jako „Ne, Ne, Ano“ (dle Forster 2002: 63). Thatcherová používala jazyk skeptiků a současně podporovala další evropskou integraci.

Na konci 70. let byla Británie druhým největším přispěvatelem do rozpočtu ES a hrozilo, že se stane ještě větším a že čistý příspěvek překročí miliardu liber, ačkoli měla Británie třetí nejnižší HDP na osobu z devíti členských států. Příčinou této nerovnováhy byl malý britský agrární sektor za situace, kdy na podporu zemědělství bylo určeno 70% rozpočtu ES. V letech 1979 až 1984 byla vedena série jednání, často velmi prudkých, která nakonec vedla k vyřešení problému na summitu v Fontainebleau v červnu 1984. Podle dohody měla Británie dostávat zpět 66% rozdílu mezi britskými příspěvky z DPH odváděnými do rozpočtu ES a příjmy z ES. Dohoda znamenala, že lídři ES nyní mohou změnit pozornost od aktuálních hádek k budoucnosti ES (Geddes 2004: 79).

Tu Thatcherová spatřovala v Evropě jako oblasti deregulace a volného trhu. Výsledkem jednání byl Jednotný evropský akt (JEA). Členské státy se zavázaly vytvořit do roku 1992 jednotný trh s volným pohybem zboží, osob, služeb a kapitálu. JEA byl sice prezentován tak, jako by pojednával především o jednotném trhu, ve skutečnosti však představoval zásadní krok směrem k vybudování jednotné Evropy. Rozšířil kompetence ES do nových oblastí a také většinové hlasování. To si Thatcherová neuvědomovala, stejně jako si to neuvědomovali ani konzervativní skeptici. Zákon prošel sněmovnou za pouhých šest dní s velmi nízkou účastí poslanců a při závěrečném hlasování byl schválen většinou pouhých 149 hlasů ku 43. Kromě nepatrné menšiny z řad toryů a labouristů si jen málo poslanců uvědomovalo, že jde o zásadní ústavní změnu (Booker, North 2006: 261-262).

Od roku 1979 začíná obraz Konzervativní strany jako strany Evropy dostávat trhliny. Průzkum uskutečněný v roce 1979 ukázal, že 42% voličů konzervativců podporovalo odchod z ES, zatímco proti bylo 56% (dle Forster 2002: 69). Mnoho z nich věřilo, že je lepší se pokoušet o úspěch ES než vyhrožovat vystoupením, že ES přinese pozitivní výsledky na domácí i evropské

úrovni a že robustní obrana národních zájmů v ES bude mezi voliči populárnější než labouristická politika odchodu z ES. Existence proevropské většiny ve straně byla tedy závislá na pragmatickém pohledu na členství. Skupina, která se na konci 80. let začala označovat za euroskeptiky, byla v osmdesátých letech konfederací skládající se z fundamentálních skeptiků a k nich se připojivším pragmatickým skeptikům. Pragmatickými skeptiky byli ti, kteří doposud nedali na varování fundamentalistů, podporovali integraci, hlasovali pro JEA a poté byli zklamáni následným vývojem. Nejvýznamějšími z nich byli Bill Cash, Norman Tebbit a nakonec sama Margaret Thatcherová (Forster 2002: 69-70) Podle Younga (dle Forster 2002: 70-71) byla situace mnohem složitější a vzájemně se někdy překrývajících skupin bylo pět:

1. nesmiřitelní odpůrci společného trhu od samého začátku a veteráni kampaní proti členství Británie v ES (Richard Body, John Biffen)
2. konstitucionalisté, kteří se obávali o hrozbu britské suverenity (Enoch Powell²⁴, Bill Cash)
3. obhájci volného trhu či thatcheristé, kteří podporovali členství dokud přinášelo výsledky v souladu s jejich vytyčenými cíly. Podskupinou byli ti s osobními závazky k Margaret Thatcherové a thatcherismu (Michael Spicer, Nicholas Budgen, John Redwood)
4. patrioté či nacionalisté (Nicholas Winterton, John Carlisle, Tony Marlow)
5. členové levicového křídla strany, kteří viděli ES jako společný kartel spíše než volný trh a preferovali více globální a multirasový Commonwealth (Peter Walker, Peter Tapsell)

Pragmatictí skeptici se k fundamentálním začali přidávat po schválení JEA. Od roku 1986 se objevuje více robustní a koherentní kritika členství v ES. Jejím jádrem byl argument, že britská vláda zkusila pracovat uvnitř ES a selhala. Kritika se opírala o 1. přetrvávající nedostatky společného trhu, 2. názor, že Komise a Evropský soudní dvůr se snaží o centralizaci moci a zavádění federalistické vlády, 3. názor, že sociálně ekonomický a státní model ostrovní Británie je jiný než model kontinentální Evropy, 4. vývoj po podepsání JEA, který se nestal koncem integračního procesu, nýbrž ho posunul dál, přičemž Delorsova komise nyní zvažovala kroky k měnové unii a sociální chartě. Mnoho konzervativců se obávalo, že pokud britské zájmy v ES nedokáže zabezpečit Thatcherová, nezvládne to nikdo. Toto podezření posílilo argumenty Thatcherové a vyústilo v projev v Bruggách, který vedl k tomu, že řady skeptiků byly posíleny thatcheristy (Forster 2002: 74-75).

V projevu předneseném 20. září 1988 v Bruggách napadla premiérka současný proces evropské integrace a představila euroskeptickou vizi Evropy. ES je pouze jedním z vyjádření evropské

²⁴ Přestože již nebyl členem Konzervativní strany, intelektuálně do této skupiny patřil.

identity. Hlavním cílem evropské integrace mělo být posílení národních států. Nezávislé státy by se měly snažit v některých otázkách ve svém vlastním zájmu spolupracovat, ale ES by nemělo být ničím víc než společenstvím států. Pokus potlačit existenci států a koncentrovat moc do jednoho centra by byl škodlivý. Evropa bude silnější právě proto, že každá ze zemí je rozdílná. Ochotná a aktivní spolupráce nezávislých suverénních států je tou nejlepší cestou k vytvoření úspěšného ES. Proces integrace není ani nevyhnutelný ani nevratný, závisí plně na rozhodnutí vlád. Tato řeč tedy nabídla konfederalistickou pozici, podle níž spolupráce může a měla by zanechat suverenitu národních států nezměněnu (Forster 2002: 76). Řeč legitimizovala euroskepticismus, vyprovokovala debatu uvnitř Konzervativní strany o britském místě v globální a mezinárodní ekonomice, poskytla intelektuální zdůvodnění euroskepticismu a inspirovala organizaci euroskeptických skupin uvnitř i mimo Konzervativní strany (Geddes 2004: 196).

Nepřátelské reakce z některých mezinárodních kruhů a bulvární deníky pomohly učinit z řeči v Bruggách milník ve vývoji britského skepticismu. Většinu konzervativních skeptiků řeč potěšila. Ale pro některé z nich, například Enocha Powella, z toho vyplývalo přiznání selhání britských snah a nutnost z ES odejít. Powell si byl vědom thatcheristického argumentu, že vývoj ES může být zastaven u jednotného trhu, nicméně suverenita národního státu pro něj byla více důležitá než ekonomické dimenze. Řeč dále spojila malé skupinky odpůrců společného trhu s mnohem větší skupinou pragmatických konzervativních skeptiků, na bázi toho, co lze nazvat euroskeptickou agendou. Řeč vedla dále k vytvoření organizace The Bruges Group, která spojila široké spektrum lidí, kteří nějakým způsobem oponovali způsobu evropské integrace a členství v ES.

Dále řeč vedla ke změně arény, v níž byly evropské otázky exkluzivně řešeny. Před rokem 1988 zůstávala evropská otázka elitní záležitostí náležející parlamentu.²⁵ Po roce 1988, kdy se premiérka v otázce Evropy rozešla s ministrem zahraničí a postupně i se zbytkem kabinetu, se obrátila k více populistickým platformám. Zatímco Konzervativní strana v parlamentu oponovala jejím útokům, mohla si být premiérka jista podporou stranické konference. Dále se podařilo Thatcherové pro euroskeptickou agendu získat konzervativní tisk. The Daily Telegraph, nejvlivnější konzervativní deník, nyní začal s nacionalistickou, antievropskou a proamerickou linií. Podobně se zachovaly deníky News International Group, vlastněné Rupertem Murdochem, The Times a Sunday Times (Forster 2002: 80).

Rostoucí skepticismus Thatcherové objevil v době, kdy její dominance nad stranou v parlamentu upadala a mizel její vlastní vliv na evropskou politiku, v neposlední řadě kvůli roli hlavních kabinetních ministrů, kteří chtěli zachovat pragmatický přístup k evropské politice. Mezi

²⁵ S výjimkou evropských voleb v letech 1979 a 1984 (Forster, 2002: 78)

premiérkou a jejím kabinetem se stále častěji objevovaly spory, zejména při jednání o aktivnější roli Británie v ES a o zavedení západoevropského měnového mechanismu ERM a v dlouhodobější perspektivě i jednotné evropské měny. Rozkol ve straně vedl až k vyvolání nové volby lídra strany, kde sice Thatcherová postoupila do druhého kola, už se ho však nezúčastnila a podala demisi 22. listopadu 1990 (Svěřáková 2008: 12).

2.4. Evropská politika britských stran od 90. let

Nástupcem Margaret Thatcherové se stal John Major. Major se stal vůdcem konzervativců, protože zosobňoval ideálního kompromisního kandidáta. Zdálo se, že by mohl sjednotit stranu, byl spíše pragmatikem než ideologem. Byl považován za osobnost, jež osloví thatcheristy i proevropany. Snažil se zároveň tvrdit skalním konzervativcům, že pokračuje v politice Margaret Thatcherové, a nespokojencům, že je úplně jiný (Svěřáková 2008: 14). Major přijal smířlivější tón než jeho předchůdkyně a vyjádřil přání umístit Británii do srdce Evropy. Od samého začátku jeho budoucnost závisela na jeho schopnosti demonstrovat, že jeho mírně proevropská politika je schopna přinést výsledky a že strach z federální Evropy byl zbytečný. Vzhledem k probíhajícím jednáním o politické unii a hospodářské a měnové unii (HMU) to byl těžký úkol (Forster 2002: 83).

Maastrichtská smlouva byla podepsána 7. února 1992. Smlouva vytvořila Evropskou unii (EU), skládající se z tzv. tří pilířů: stávajícího ES, společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) a spolupráce v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí. Majorovi se podařilo vyjednat určité ústupky a výjimky pro Británii. Británie dostala výjimku z třetí fáze HMU, tedy zavedení jednotné měny, přijetí sociální charty, a ES nezískalo jako svou kompetenci přistěhovalectví. Musel však sám učinit obrovské ústupky. Do smluv se poprvé dostala existence SZBP a spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí, vzniklo evropské občanství, Evropský soudní dvůr, byly rozšířeny kompetence EK a hlasování kvalifikovanou většinou v dalších 30 oblastech a zaveden princip subsidiarity. Britská média označila výsledky jednání za Majorův jednoznačný úspěch (Booker, North 2006: 315-317).

Pod dojmem úspěchu vypsal Major na duben 1992 volby a navzdory všem předpovědím zvítězil. Většina pouhých 21 hlasů však učinila vládu závislou na hlasech řadových poslanců. Počáteční podporu smlouvy narušily dvě události. V červnu 1992 odmítli smlouvu v referendu dánští voliči. Major tedy nabídl zpomalení ratifikace smlouvy. Navíc byla v září 1992 důvěra

v Majora otřesena odchodem Británie z ERM (Forster 2002: 85)²⁶.

Co debatu o Maastrichtské smlouvě odlišovalo od předchozích rozprav na stejné téma, byla role, jež v ní sehrála nová generace kritiků v řadách konzervativců, jimž se začalo obecně říkat euroskeptici. Během šesti měsíců po schválení smlouvy²⁷ vznikla celá řada parlamentních i mimoparlamentních euroskeptických organizací, kterých po uplynutí dalšího roku fungovalo již 27 (Booker, North 2006: 321). Věc euroskeptiků byla podpořena konzervativním tiskem. K deníkům Daily Telegraph, The Times a Sunday Times, které již dříve přijaly skeptickou linii, se přidává týdeník The Spectator a bulvární deník The Sun. Jeho role byla obzvláště významná, neboť přesto, že úroveň debaty a kvalita analýzy byla spíše nízká, podařilo se mu zprostředkovat věc euroskepticismu svým čtenářům, jichž měl z britských deníků nejvíce (Forster 2002: 90).

Při schvalování Maastrichtské smlouvy odpůrci aktivně vystupovali v debatě. Smlouva byla nakonec přijata poté, co Major spojil přijetí smlouvy s otázkou důvěry svému kabinetu. Tlak euroskeptiků se však projevil na prohloubení euroskepticismu Johna Majora. Charakteristický pro toto období je jeho projev z Leydenu v září 1994, ve kterém přichází se svou představou Evropy, ve které se každý stát rozhodne, zda se zúčastní určité politiky či konkrétní aktivity. Toto však nebylo ve straně jednoznačně chápáno jako projev euroskepticismu (Svěřáková 2008: 17). Politika Majorovy vlády vůči EU tak byla do značné míry výsledkem premiérova balancování mezi menšinovým proevropským a početně stále silnějším euroskeptickým křídlem strany. Posilování euroskeptiků, kteří získávají významné posty v kabinetu (např. John Redwood nebo Michael Portillo), se odrazilo i v postupném rozkladu vztahů mezi Británií a jejími partnery v EU (Váška 2006: 13). Premiér dokonce v souvislosti s krizí kolem BSE vyhlásil politiku nespolupráce.

Po odchodu konzervativců do opozice se v jejich čele vystřídala trojice lídrů, kteří byli

²⁶ Dánské referendum otřásl přesvědčením, že ERM bude bezproblémovou skluzavkou k jednotné měně a investoři se začali obávat, že plán HMU může zcela ztroskotat. Německo čelící obrovským výdajům v souvislosti se znovusjednocením zvýšilo své úrokové míry bez ohledu na ostatní členy ERM, což přimělo ke zvýšení také Itálii. Libra se ocitla ve vleku posilující marky. Zvýšení úrokových měr nepřipadalo vzhledem k hluboké recesi britské ekonomiky v úvahu a její snížení vyslalo na peněžní trhy varovný signál. Německá marka dosáhla horní hranice povoleného pásma ERM, zatímco libra byla na minimu na lira se ocitla pod spodní hranicí. Podle pravidel se měla marka „srovnat“, což však ministři financí ES vetovali. Británie pak oznámila, že si vypůjčila 10 miliard ecu na finanční intervenci na pomoc libře, čímž dalo najevo, že je ochotno obětovat jakékoli množství peněz, aby nemusela zvýšit úrokové míry. Libra se tak stala lákavým terčem pro spekulanty. Útok na měnu začal finančník George Soros ve středu 16. září s fondem 10 miliard liber. Britská centrální banka neúspěšně intervenovala a během odpoledne musely být bez úspěchu zvýšeny úrokové míry postupně až na 15%. V podvečer bylo členství libry v ERM přerušeno, což čekalo také pesetu a liru, Systém ERM se ocitl v troskách (Booker, North, 2006: 324-327).

²⁷ Myšleno je schválení smlouvy v prvním čtení.

předtím řazení k euroskeptickému křídlu strany. Byli jimi William Hague, Iain Duncan Smith a Michael Howard. Zatímco William Hague se projevoval jako vyhraněný euroskeptik, který z evropských otázek, především obrany libry, učinil hlavní téma volební kampaně v parlamentních volbách 2001, oba následující vůdci se spíše snažili odsunout evropská témata do pozadí. Věnovali se spíše tématům jako zdravotnictví, školství a doprava, vnímaným veřejností jako důležitější. Iain Duncan Smith představil vizi „soucitého konzervatismu“, byl však vnímán jako pouze průměrný řečník a slabý vůdce a jako jedinému z vůdců Konzervativní strany mu byla poslanci vlastní strany vyslovena nedůvěra a nedostal tak šanci vést stranu do voleb. Při volbách lídra strany v letech 1997 a 2001 se ukázala silnější pozice euroskeptiků v Konzervativní straně, když kandidát proevropské části strany Kenneth Clark ani jednou neuspěl.²⁸ Naproti tomu v roce 2003 byla potřeba jednoty strany pocítována velmi silně a Michael Howard byl tak jediným kandidátem. Jednotu strany se mu podařilo zachovat za cenu absence oficiálního názoru strany na evropskou ústavu a rozšiřování EU. Ani jemu se však nepodařilo v čele Konzervativní strany vyhrát parlamentní volby. Ani jeden z těchto tří lídrů nebyl pokládán za charismatického vůdce. Toho se Konzervativní straně dostalo až v osobě Davida Camerona. Cameron, který se označoval „moderního soucitého konzervativce“, porazil ve stranických volbách Davida Davise z euroskeptického křídla strany a získal vysokou podporu. Cameron hovořil o nutnosti nového stylu politiky, byl oproti svým předchůdcům mnohem liberálnější a vymezil se proti dědictví Margaret Thatcherové jako „staré ideologii“. Evropská témata stejně jako jeho předchůdci sice upozadil, euroskeptickou pozici strany však zachoval a přdestřel pravděpodobný vznik nové nefederalistické frakce v EP (Svěřáková 2008: 22-39). Podle Ingleho (Ingle 2008: 102) se stalo rozdělení Konzervativní strany v evropské otázce volbami 2005 věcí minulosti, neboť se euroskeptici se stali ve straně naprosto dominantní a zbývající konzervativní eurofilové nepředstavují žádnou výzvu převažující náladě.

Nespokojenost s evropskou politikou Konzervativní strany, z pohledu tvrdých euroskeptiků příliš proevropskou, vede v průběhu 90. let ke vzniku dvou nových tvrdě euroskeptických stran. Jako první je v roce 1993 založena United Kingdom Independence Party, která později od konce devadesátých let dosahuje úspěchů v evropských volbách a do níž postupně přecházejí také někteří bývalí konzervativní poslanci. V říjnu 1995 je Sirem Jamesem Goldsmithem založena Strana referenda (Referendum Party) s jediným cílem dosáhnout vypsání referenda o setrvání Británie v EU. Ve volbách 1997 dosáhla nejlepšího výsledku okrajové strany v parlamentních volbách po druhé světové válce a přestože nezískala žádný mandát, připravila konzervativce o několik mandátů (Baker, Gamble, Randall, Seawright 2008: 102-103).

Po nečekané porážce Labour party ve volbách 1992 je Neil Kinnock vystřídán ve vedení

²⁸ V roce 2001 byl poměr dokonce 61:31 ve prospěch I. D. Smitha (Svěřáková, 2004: 27).

strany Johnem Smithem a po jeho náhlé smrti v květnu 1994 se lídrem strany stává Tony Blair, který zahajuje modernizaci strany, která kromě přesunu strany do politického středu a jejího přejmenování na New Labour znamenala také přijetí protintegrační pozice. Strana vyhrává volby v roce 1997. Pozice skeptiků ve straně zůstává slabá. Ačkoli 53% labouristických poslanců v průzkumu souhlasilo s tím, že debata ve straně byla nedostatečná, pouze 3% podpořilo vystoupení z EU a 20% bylo zásadně proti tomu, aby se Británie vzdala své měnové politiky (Forster 2002: 112).

Po schválení Maastrichtské smlouvy se pozornost euroskeptiků soustředí na vstup Británie do měnové unie. Tlak konzervativních euroskeptiků vedl nejdříve k přijetí politiky, která akceptovala teoretickou možnost členství, avšak v praci jej měla odmítnout, tzv. „vyjednat a rozhodnout“. Tato politika byla obsažena ve volebním manifestu 1997. V roce 2001 se strana rozhodla v nejbližších pěti letech euro nepřijmout. Zásadní však byl závazek konzervativců z dubna 1996 vyvolat v případě, že konzervativní kabinet doporučí přijetí eura, referendum. Po přijetí tohoto závazku bylo pro Labour party politicky neúnosné tomu odporovat a zavázala se k tomu také. Na podporu tohoto požadavku vystoupili kromě konzervativců také labourističtí poslanci. V březnu 1996 jich 50 podepsalo prohlášení „Evropa nefunguje“, jehož hlavním cílem bylo přinutit stranu odmítnout možnost přijetí eura.

V tomto období vznikají také nestraničká uskupení, jejichž cílem je boj proti euru. V srpnu 1998 zakládá multimilionář a bývalý konzervativní poslanec Paul Sykes Euro information campaign. Ta se v lednu 1999 sloučila s Hnutím za referendum (Referendum Movement), které navazovalo na Stranu Referenda. Tímto sloučením vzniklo Hnutí za demokracii (Democracy Movement). Nejvýznamnější ukázkou nové síly nestraničských uskupení se stalo Hnutí za novou Evropu (The New Europe movement). Jeho zvláštností byl fakt, že hnutí bylo výslovně proevropské, ale proti euru. Hnutí získalo silnou podporu ze strany některých členů Sněmovny lordů. Hnutí podpořili například labouristé Lord Owen, Lord Ashburton, Lord Sainsbury, Lord Shore a konzervativci Lord Prior a Lord Lawson. Odpor k euru vyjádřili také zástupci obchodních kruhů. Vznikají tak organizace jako City of London Concern Over Maastricht (COLCOL) nebo Business for Sterling. Zatímco v referendu o setrvání Británie v ES v roce 1975 byly obchodní kruhy buď tiché nebo proevropské, nyní jejich část podpořila euroskeptickou věc (Forster 2002: 113).

Konzervativní strana odmítla projednávanou Smlouvu o ústavě pro Evropu, neboť pro ni představovala neakceptovatelnou ztrátu suverenity. Tyto obavy byly široce sdíleny euroskeptickými skupinami. V dubnu 2004 Tony Blair oznámil, že v případě souhlasu Evropské rady bude smlouva v Británii ratifikována referendem a vláda podpoří přijetí smlouvy. Tento krok byl vnímán

euroskeptiky jako jejich vítězství, neboť průzkumy veřejného mínění naznačovaly, že smlouva bude odmítnuta.²⁹ V říjnu 2004 oznámil Jack Straw, že referendum se uskuteční na počátku roku 2006, tedy až po parlamentních volbách 2005. Po odmítnutí smlouvy v referendech ve Francii a Nizozemí bylo referendum odloženo (United Kingdom European Constitution referendum).

Zatímco Blairovou strategií bylo odkládat rozhodnutí o referendu a doufat, že bude smlouva odmítnuta referendem v některém jiném státě, Brown v případě pozměněné Lisabonské smlouvy byl od referenda odrazen svými evropskými partnery. Konzervativci pokračovali ve volání po referendu, nicméně v březnu 2008 dolní komora britského parlamentu tento požadavek zamítla. Po šesti týdnech debaty byla smlouva schválena v březnu 2008 poměrem 346:206 hlasy labouristických a liberálnědemokratických poslanců. (The Ratification Process in the United Kingdom). Konzervativci nicméně v odporu proti smlouvě pokračovali. Stuart Wheeler se dotázal nejvyššího soudu, zda nebyl „legitimní předpoklad“ ratifikace smlouvy referendem, Bill Cash požádal o soudní přezkum způsobu ratifikace. To však bylo zamítnuto (BBC 17.7.2008). Lídr strany David Cameron slíbil referendum o budoucnosti smlouvy poté, co vyhraje volby, nicméně po ratifikaci smlouvy ve všech členských státech EU výzvy ke konání referenda bez ohledu na vstup smlouvy v platnost odmítl. Lídr UKIP Lord Pearson dokonce nabídl Cameronovi rozpuštění strany v případě konání referenda o britské budoucnosti v EU, Cameron však na jeho nabídku nereagoval (The Times 28.11.2009).

²⁹ Podle průzkumu ICM z května 1995 bylo pro přijetí smlouvy 24% a proti 57%.

3. Krize Konzervativní strany a vznik UKIP

3.1. Situace v Konzervativní straně po odchodu Margaret Thatcherové

Nástupcem Margaret Thatcherové se stal John Major, podpořený premiérkou jako kandidát s nejlepšími předpoklady porazit jejího vyzyvatele Michaela Heseltina. Major nepatřil do žádné určité konzervativní školy, neměl žádného mentora z bývalých toryovských vůdců nebo teoretiků a neměl žádný zájem na proměně konzervativní politiky. Major byl svou povahou smírce. Před opozicí v kabinetu preferoval pozdržení rozhodnutí do dosažení shody. Musel se potýkat s ostrými a neposlušnými poslanci ze zadních lavic. Ti, kteří věděli, že nezískají žádnou pozici, včetně mnoha zatvrzelých euroskeptiků, neviděli žádný důvod, proč být k Majorovi loajální. Dalším problémem, kterému musel čelit, byla ekonomická recese v prvních letech jeho vlády, pocit nedostatku porozumění problémům, které zdědil po své předchůdkyni a v neposlední řadě také nastupující New Labour. Strana, která vyměnila ideologii za přizpůsobivost, nyní již neděsila mnoho konzervativních voličů. Majorova vláda pokračovala v thatcheristických ekonomických reformách (Seldon, Snowdon 2004: 117-124).

Hlavní problém však pro Majora představoval rozkol Konzervativní strany v otázce evropské politiky. Poprvé se to projevilo při schvalování Maastrichtské smlouvy. Uvnitř poslaneckého klubu Konzervativní strany vznikla Skupina nového startu (Fresh Start Group) v čele s Michealem Spicerem a Billy Cashem. Spicer a Jonathan Aitken vytvořili také Evropskou reformní skupinu. Jedním z jejích členů, který v této debatě pronesl svou první řeč v parlamentu, byl Ian Duncan Smith. Členové strany založili nebo podporovali ve svých obvodech také řadu mimoparlamentních organizací. Začínala se prohlubovat propast mezi většinou euroskeptickými pěšáckými aktivisty a vedením strany. Ostrou kritiku si Major vysloužil od novopečené baronky Thatcherové za to, že připustil znovujmenování Delorse do čela Evropské komise. Thatcherová navíc požadovala o smlouvě referendum a prohlásila, že ve Sněmovně lordů bude hlasovat proti. Debata se tak stala měřením sil mezi zastánci Majora a Thatcherové. 71 opozičníků navíc podepsalo petici nazvanou Včasné varování, v níž žádali vládu, aby odešla z hospodářské unie. Major tak smlouvu v prvním čtení protlačil těsným rozdílem tří hlasů jen díky tvrdému tlaku poslaneckého

klubu na odbojně poslance a podpoře liberálních demokratů.³⁰ Ve druhém čtení koordinovala opozici Skupina nového startu, která předložila přes 500 pozměňujících návrhů a 100 doplňkových ustanovení. Z Majorova pohledu to byla ztráta času, neboť parlament nemohl smlouvu žádným způsobem změnit, ale skupina tím chtěla ukázat svou sílu a ovlivnit Dány v druhém referendu. Skupina ostře vystupovala také v průběhu posledního třetího čtení. To vláda nakonec vyhrála díky spojení otázky s důvěrou vládě, v němž všichni konzervativní poslanci s výjimkou Ruperta Allasona hlasovali pro vládu (Booker, North 2006: 321-334).

Z opačné strany na Majora tlačily proevropské skupiny a kluby. Ty se snažily oslovit členskou základnu s pozitivním přístupem k evropské integraci a apelem na aktivní angažovanost Velké Británie v EU. Nejvlivnější je nejspíše The Tory Reform Group, která prosazuje tzv. konzervatismus jednoho národa.³¹ Jejím prezidentem od roku 1997 byl několikanásobný kandidát na lídra strany Kenneth Clarke. K jejím členům patřil i Michael Heseltine. Další proevropskou skupinou uvnitř Konzervativní strany je Conservative Europe Group. Středovou formací ve straně byla také Positive European Group, založená Peterem Temple-Morrisem (Svěřáková 2008: 13).

V červnu 1995 se rozhodl Major potvrdit svou pozici a rezignoval na předsednictví Konzervativní strany s tím, že bude o funkci lídra bojovat v nové volbě. V té se mu postavil tvrdý euroskeptik John Redwood. Majorovi se podařilo uhájit svou pozici a vyhrál poměrem 218 ku 89 hlasů (Seldon, Snowdon 2004: 128-129).

Rozkol ve straně znovu vyšel na povrch před parlamentními volbami 1997. Zatímco Malcolm Rifkind odmítl, že by strana byla v otázce přijetí eura neutrální a vyjádřil se proti, proevropský Kenneth Clarke jeho slova označil za přeřeknutí a John Major se vyjádřil podmíněně proti. Dvacet konzervativních poslanců se rozhodlo otevřeně porušit stranickou linii a ve svých předvolebních materiálech jednotnou měnu podpořit (Booker, North 2006: 382).

Paradoxně došlo k tomu, že relativní euroskepticismus Konzervativní strany, který měl vzhledem k rezervovaným postojům britské veřejnosti k evropské integraci představovat volební výhodu, ve skutečnosti se vinou veřejného rozdělení strany stal v 90. letech zřetelnou volební nevýhodou. Před volbami v roce 1997 totiž Konzervativní strana strana působila na proevropské voliče jako protievropská a naopak. Optimální z volebního hlediska by přitom byla jednotná euroskeptická pozice. Ze špatného obrazu konzervativního euroskepticismu tak paradoxně

³⁰ Labouristé smlouvu sice podporovali, jejich prioritou bylo však spíše potopit vládu.

³¹ Pojem konzervatismus jednoho národa (one nation conservatism), též toryovská demokracie nebo „mokří“ se používá k označení levého křídla v Konzervativní straně. Pojem označuje jednotu občanstva v národě, stejně jako harmonii mezi sociálními třídami a zájmovými skupinami. Přihlášení se ke konzervatismus jednoho národa nám nic neříká o postoji mluvčího k evropské integraci, v minulosti se k němu hlásili tak rozdílní politici jako Edward Heath, Iain Duncan Smith nebo David Cameron (One nation conservatism).

profitovala nejvíce proevropská britská strana Liberální demokraté (Váška 2006: 13). Obraz rozdělené strany vedl také ke vzniku „skutečně euroskeptických“ subjektů, kterým strana musí čelit.

O přijetí jednotné euroskeptické pozice se po prohraných volbách snažilo nové vedení strany v čele s novým lídrem Williamem Haguem. Ten porazil představitele proevropského křídla strany Kennetha Clarka a stal se v červnu 1997 nejmladším lídrem v moderní historii strany. Do svého stínového kabinetu jmenoval známé euroskeptiky, kteří byli za Majorovy vlády v pozadí (Iain Duncan Smith) nebo rezignovali na protest proti Majorově politice (David Heathcote-Amory), někteří proevropští konzervativci zase na své pozice rezignovali (David Curry, Ian Taylor). Haguovi se podařilo zlepšit financování strany a prosadit změnu pravidel volby lídra strany, na níž se nyní podílela celá členská základna, ne pouze poslanci strany. Strana uspěla ve volbách do místních zastupitelstev a ve volbách do Evropského parlamentu. V říjnu 1998 na stranické konferenci v Bournemouthu uspořádal stranické referendum o přijetí evropské měny. 84% členů strany podpořilo jeho pozici a členství Británie v měnové unii odmítlo. Podle Seldona a Snowdona (Seldon, Snowdon 2004: 130-131) bylo jeho největší chybou časté střídání tématického zaměření. Soucitný konzervatismus kombinovaný se sociálním liberalismem v letech 1997-1998 byl vystřídán „konzervatismem kuchyňského stolu“, který měl být více v souladu s pohledy obyčejných voličů a v roce 1999 linií spojenou s odporem proti EU a podporou Tony Martena,³² farmáře, který zastřelil zloděje, kterou Seldon a Snowdon označují za populističtější.

Hlavním tématem volební kampaně 2001 se staly daňové škrtky a obrana libry. Konzervativci prohlásili, že tyto volby jsou referendem o tom, zda přijmout nebo nepřijmout euro, a poslední šancí, jak libru zachránit. Ačkoli dle předvolebních průzkumů přijetí eura podpořilo pouze 16% voličů, nepodařilo se Haguovi transformovat tuto antipatii na podporu Konzervativní strany. Otázka jednotné měny nebyla pro voliče prvořadá (Svěřáková 2008: 24).

Den po volební porážce William Hague oznámil úmysl odstoupit z čela strany. Jeho nástupcem se stal Iain Duncan Smith. Měl podporu Margaret Thatcherové a euroskeptického křídla strany a v korespondenční volbě získal celkem 61% hlasů, zatímco jeho protikandidát Kenneth Clarke pouze 31%. Podle Ingleho (2008: 101) lze jeho vítězství vysvětlit pouze postojem členské základny k Evropě, neboť si místo všeobecně populárního bývalého ministra vybrala nezkušeného rebela. Smith se snažil obnovit demoralizovanou stranu a pozornost strany odvrátil od evropské integrace na vzdělávání, zdravotnictví a dopravu. Snažil se prosadit vizi soucitného konzervatismu a zlepšit obraz strany u veřejnosti. Smith kritizoval jednotnou měnu a připravovanou evropskou ústavu, podpořil rozšíření EU a představil svou vizi „Nové Evropy“, kterou měly tvořit svrchované

³² Po soudním procesu, odsouzení na doživotí, odvolání a změně rozsudku na pět let byl Marten propuštěn po třech letech z vězení. Jeho velké popularity využily menší politické strany. V roce 2003 se objevil na stranické konferenci UKIP a v roce 2004 podpořil BNP (Tony Marten (farmer), Wikipedia).

státy, které spolu svobodně obchodují a neuzavírají své trhy před zeměmi třetího světa. Nicméně jako vůdce strany se snažil témata spojená s EU příliš neakcentovat, aby zabránil novému rozkolu ve straně. Strana tak neměla na evropskou ústavní smlouvu ani rozšíření EU oficiální názor (Svěřáková 2008: 27-29).

Pozornost veřejnosti se však v těchto letech více zaměřovala na zahraniční témata – po 11. září 2001 následující války v Afghánistánu a Iráku, které Smith bezvýhradně podpořil a nedostatečně se vymezoval proti vládě. Byl také vnímán pouze za průměrného řečníka. Po doplňkových volbách v Brent East³³ se dostal Smith pod tlak a v říjnu 2003 mu byla stranickou konferencí vyslovena nedůvěra (Seldon, Snowdon 2004: 133).

Novým leaderem strany se stal bez protikandidáta Michael Howard. Osamocení jeho kandidatury svědčí o tom, že strana silně usilovala o vnitřní jednotu. Howard měl významné vládní zkušenosti z let 1990-1997, kdy působil jako ministr práce a sociálních věcí a později jako ministr vnitra v Majorově vládě. Howard byl považován za nejzručnějšího debatéra mezi konzervativními poslanci. Howard byl dalším zástupcem euroskeptického křídla strany. Znamení euroskeptici získali v jeho stínovém kabinetu významné pozice.³⁴ Stejně jako jeho předchůdci se však snažil debatu o EU odsunout do pozadí, neboť tím odebral konzervativním eurooptimistům možnost EU veřejně obhajovat. Také prezentoval stranu jako více středovou a tolerantnější. Jakkoli se na negativním postoji konzervativců k evropské integraci nic nezměnilo, byl jeho postoj považován za proevropštější než jeho předchůdce I. D. Smitha, což souviselo také s rozhodnutím o setrvání strany v rámci parlamentní frakce Evropské lidové strany. Howardovi se podařilo zlepšit obraz konzervativců v očích veřejnosti. Stejně jako jeho předchůdce však nedokázal pozitivně využít tématu irácké války a jeho negativní postoj ke vstupu do války se neslučoval s tradiční zahraniční politikou Konzervativní strany a vyvolal ve straně rozpory. Ve volbách 2005 strana téměř dostihla vítězné labouristy, avšak díky volebnímu systému opět skončila v opozici (Svěřáková 2008: 32-37).

V prosinci 2005 je novým lídrem strany zvolen David Cameron. Dosavadní stínový ministr školství porazil ve volbě představitel tradičního a euroskeptického křídla strany Davida Davise vysokým poměrem hlasů 134 000 ku 64 000. Překvapivě vysoká podpora Cameronovi poskytla silný mandát ke změnám, které uzná za vhodné. Cameron byl svými spolustraníky vnímán jako mladý, progresivní a charismatický konzervativce, pod jehož vedením by konzervativci mohli konečně uspět v parlamentních volbách. To podporovaly i průzkumy veřejného mínění, podle nichž získala Konzervativní strana náskok před labouristy, v jednom dokonce až o 9% (Svěřáková 2008: 38).

³³ V nich dosud v obvodu třetí liberální demokraté získali dosud labouristický mandát.

³⁴ David Davis se stal ministrem vnitra, Oliver Letwin ministrem zahraničí a Michael Ancram místopředsedou stínové vlády.

Cameron se stal lídrem na základě slibu, že „zmodernizuje“ stranu spíše jiným způsobem, než jeho soupeři. Cameronova vize modernizace znamenala rozchod s thatcherismem s cílem učinit stranu sociálně liberálnější a všeobecnou ve své ideologické orientaci a politikách, a současně sociálně reprezentativnější ve svém složení a parlamentních představitelích. K větší sociální toleranci se hlásili také tři Cameronovi předchůdci, každý z nich se však vrátil doprava hned poté, co průzkumy veřejného mínění neukázaly růst popularity strany. Cameron byl viděn jako skutečný a srdečný zastánce soucitného konzervatismu.³⁵ Bylo proto pravděpodobné, že od samého počátku bude čelit opozici těch, kteří nesdíleli jeho liberální kosmopolitismus. Ostatně podle průzkumu YouGov publikovaném v době Cameronova zvolení si 45% straníků přálo posun strany do středu, zatímco 48% preferovalo více pravicový přístup (Dorey 2007: 139-140).

Ze složení Cameronova stínového kabinetu bylo vidět, že nastala opravdová výměna generací. Stínovým ministrem školství se stal šéfredaktor týdeníku *The Spectator* Boris Johnson³⁶, poradcem pro životní prostředí a spolupředsedou komise pro „Kvalitu života“ třicetiletý milionář, antiglobalista, protijaderný aktivista a editor deníku *The Ecologist* Zac Goldsmith a stínovým ministrem zahraničí bývalý lídr strany William Hague. Jmenování Zaca Goldsmitha bylo znakem velkých ideologických změn. Cameron označil thatcherismus za ideologii minulosti a důraz kladl především na otázky „kvality života“. Strana se měla stát více sociálně tolerantní a soucitná, měla si osvojit kulturní diversitu a posunout se do politického středu, který tak měla odcizit labouristům. Cameron se oproti Thatcherové často explicitně vymezoval, například při různých příležitostech opakoval, že je něco jako společnost, odmítl privatizaci železnic a omluvil se za politiku Konzervativní strany vůči režimu apartheidu v Jihoafrické republice³⁷. Současně podporoval tolerantnější přístup ke zločinu a antisociálnímu chování. Důraz na kvalitu života spojoval s ochranou životního prostředí a bojem proti klimatickým změnám. Naproti tomu Cameron upozadil témata jako imigrace, azylová politika a Evropská unie (Dorey 2007: 143-147).

Tento přístup samozřejmě vyvolal u části strany odpor. Ostrá kritika Cameronova přístupu zazněla od členů *Cornerstone Group*, jejímiž členy a sympatizanty je nejméně 35 tradicionalistických konzervativních poslanců, a která obhájí 22% rovnou daň, rozsáhlé daňové

³⁵ Soucitný konzervatismus je obecně označován za politickou filozofii, která zdůrazňuje užití tradičních konzervativních technik a konceptů s cílem zlepšit blaho společnosti. V britských podmínkách představuje přijetí témat tradičně spojených se sociálně demokratickým, liberálním a environmentálním hnutím, jako jsou ekologie nebo sociální spravedlnost, do programu Konzervativní strany společně s upozaděním tradiční toryovské opozice k imigraci, EU a podpory nízkých daní (*Compassionate conservatism*).

³⁶ Od roku 2008 starosta Londýna.

³⁷ Margaret Thatcherová odmítla ekonomický a kulturní bojkot JAR, který by dle jejího názoru nejvíce dopadl právě na jihoafrickou černou populaci.

škerty, striktnější kontrolu imigrace, znovuvyjednání podmínek britského členství v EU větší zapojení soukromých firem do veřejných služeb jako NHS (národní zdravotní systém). Jeden z jejích prominentních členů John Hayes si stěžoval „bohužel si někteří v naší straně myslí, že opičením po Blairovi spíše než studiem Burka... se staneme stejně populární jako naši oponenti“. Další prominentní člen skupiny Edward Leigh vyjádřil obavy, že Cameron a jeho pomocníci věnují příliš času a energie středové politice a zanedbávají konzervativní voličské jádro. Dále varoval, že pokud budou „modernizátoři“ pokračovat v ignorování témat jako je imigrace, EU a daňové škerty, potom mohou frustrovaní konzervativní voliči volit BNP nebo UKIP. Průzkum ICM na konci prosince 2006 ukázal, že by až 14% někdejších konzervativních voličů mohlo přejít k UKIP. Přestože naprostá většina z nich tuto hrozbu nejspíše neuskuteční, v některých obvodech by pouhých několik set hlasů pro UKIP mohlo znamenat pro konzervativce ztrátu mandátu. Camerona kritizoval také Norman Tebbit, bývalý předseda centrální kanceláře strany a nyní člen Sněmovny lordů. Cameron podle něj buduje “novou moderní soucitnou zelenou globálně uvědomělou stranu”. Někteří z konzervativců skutečně stranu opustili a přešli do UKIP, například Toby Horton, předseda místního sdružení bývalého lídra Williama Haguea, bývalí kandidáti Mark Hudson nebo Kevin Davidson Hall. Podle průzkumu mezi členy strany konaném několik dní před ročním výročím Cameronova nástupu do čela strany 43% mínilo, že strana zašla v modernizaci příliš daleko, zatímco podle 47% byla vzdálenost správná, pouze 11% chtělo v modernizaci dále pokračovat. Cameron se zatím ve svém cíli stranu dále modernizovat nenechal zvykat. Je evidentně přesvědčen, že případný odchod několika nespokojenců z pravicového křídla strany bude několikrát převážen voliči, kteří se ke straně po třech posledních volbách vrátí (Dorey 2007: 143-147).

3.2. Vznik nových euroskeptických subjektů

3.2.1. Euroskeptické think tanky

Kromě jednotlivců a skupin uvnitř strany se politiku Konzervativní strany pokoušely ovlivnit také mimostranické organizace, zejména nátlakové skupiny a think tanky. V této kapitole se budu zabývat těmi nejvýznamnějšími, které se zapojily do debaty o evropské otázce. Organizace, které se tímto tématem zabývaly jen okrajově, opominu. Kromě jejich vlivu na Konzervativní stranu se budu zabývat také jejich personálním složením, neboť právě z těchto organizací často vzešly osobnosti, které se podílely na vzniku nových euroskeptických politických stran.

The Bruges Group je euroskeptickým think tankem založeným v únoru 1989. Jeho název je

inspirován známou řečí Margaret Thatcherové v Brugách 1988 a jeho cílem „je podněcovat debatu diskuzi o EU a vzdělávat veřejnost o evropských otázkách“. Skupina pořádá veřejná setkání, debaty a semináře. Bruges Group je formálně nestranická, přesto je však často spojována s Konzervativní stranou. Mezi řečníky na akcích organizace vystoupili Michael Howard, Ian Duncan Smith, Michael Portillo, John Redwood, Nigel Farage, Norman Tebbit, Jens Peter Bonde a Margaret Thatcherová. Strana má tedy silné personální vazby na Konzervativní stranu a také na UKIP.³⁸ Podle Johna Redwooda hrála skupina zásadní roli v prosazování společného trhu spíše než společné vlády v západní Evropě (The Bruges Group).

Skupina vedená studentem university v Oxfordu Patrickem Robertsonem byla schopna shromáždit široké spektrum akademiků, ekonomů a politiků, kteří se hlásili k obsahu řeči z Bruges. Mezi nejvýznamnější patřili lord Lord Ralph Harris, bývalý předseda londýnského Institute of Economic Affairs a první předseda skupiny, profesor Kenneth Minogue, klíčový ekonomický poradce Margaret Thatcherové, Alan Sked, historik z London School of Economics a Sir James Goldsmith, který také skupinu finančně podpořil. Sdružení se díky prominentním členům a velkému množství publikací rychle stalo známé v politických a mediálních kruzích. V roce 1991 ve sdružení sílí střety mezi nacionalisty a ultraliberály a současně znepokojení z toho, že úzká vazba na Konzervativní stranu neumožňuje kritiku vládní politiky. Personální rozpory nakonec vedou k tomu, že v roce 1992 ze skupiny odchází Alan Sked a zakládá Antifederalistickou ligu (Anti-Federalist League) (Usherwood 2007: 1). Skupinu později opustil také její zakladatel Patrick Robertson a později se stal poradcem ve Straně referenda Jamese Goldsmitha

V průběhu debaty o ratifikaci Maastrichtské smlouvy byla skupina pokládána za shromažďovací místo pro rebelující řadové konzervativní poslance. Později skupina věnovala velkou pozornost boji proti přijetí eura a Evropské ústavy a Lisabonské smlouvy. Skupina se také snaží o jakýsi dohled nad politikou Konzervativní strany. V nedávné minulosti členové skupiny silně kritizovali Davida Camerona pro jeho neochotu slíbit vypsání referenda o Lisabonské smlouvě či o znovuvyjednání podmínek britského členství v EU (The Bruges Group).

Krátce po schválení Maastrichtské smlouvy je konzervativním poslancem Billem Cashem založen think tank The European Foundation. Cash byl členem vnitrostranické skupiny Nového startu a spoluzakladatelem The Great College Street Group, která se kromě poslanců skládala také z akademiků, podnikatelů, ekonomů a právníků. Jejím cílem byl boj proti Maastrichtské smlouvě. Po schválení smlouvy byl založen nový think tank s cílem reformovat EU ve společenství suverénních států a volného obchodu. Nadace na rozdíl od některých osobností The Bruges Group

³⁸ Kromě bývalého předsedy strany Nigela Farage alespoň komentáři přispěli Gerald Batten, Graham Eardley, Gawain Towler, Larcus Watney.

neprosazuje odchod Británie z EU, nýbrž zásadní její zásadní reformu. Nadace vydává měsíčník *The European Journal*, výtahy a pracovní dokumenty. Předsedou je stále Bill Cash. Zajímavostí je existence britského a mezinárodního poradního výboru, mezi jehož členy nalezneme například Johna Laughlanda, spisovatele a komentátora Fredericka Forsytha, Lorda Pearsona z Raanochu, Iaina Duncana Smitha, Kennetha Minogue, Phillipa de Villiers nebo Jana Zahradila (*The European Foundation*). Nadace byla zpočátku financována Sirem Jamesem Goldsmithem. Po založení Strany referenda, která přímo soupeřila s konzervativními kandidáty byl Cash nucen spolupráci ukončit. Výpadek ve financování byl narovnan baronkou Thatcherovou, která se stala čestnou předsedkyní (*European Foundation (think tank)*).

Vznik euroskeptických think tanků nebyl omezen pouze na dobu kolem schvalování Maastrichtské smlouvy. V průběhu schvalování Evropské ústavní smlouvy byl v říjnu 2005 založen v Londýně think tank *Open Europe*. *Open Europe* odmítá stále těsnější integrace a podporuje radikální reformu EU. Podařilo se mu získat podporu zákonodárců ze všech tří hlavních politických stran. Jeho předsedou se stal Lord Rodney Leach, bývalý předseda nátlakové organizace *Business for Sterling*. Jeho zástupcem se stal Derek Skott, ekonomický poradce Tonyho Blaira v letech 1997-2003. *Open Europe* pořádá semináře a diskuze, vydává studie a bulletiny a organizuje průzkumy veřejného mínění. Think tank se zapojil také do kampaně před opakováním irského referenda o Lisabonské smlouvě a byl obviněn irskou vládou z vměšování do irské debaty a obviněn z zmanipulování průzkumu veřejného mínění, podle nějž většina veřejnosti opakování referenda odmítala (*Open Europe*).

3.2.2. Opozice k evropské integraci a dilema stranického managementu

Odpůrci evropské integrace se tak do debaty zapojily buď individuálně, na půdě stranických skupin, na půdě mimoparlamentních nadstranických skupin nebo v rámci think tanků. Proč jim tato činnost byla vedením strany tolerována, proč nedokázala Konzervativní strana přijmout jednotnou euroskeptickou pozici a proč obecně evropská otázka hrála v britské politice tak významnou roli, se pokouší vysvětlit Simon Usherwood (2002). Odmítá kulturní a historická vysvětlení britské „jinakosti“ a místo toho se problém pokouší vysvětlit z hlediska stranického managementu.

Zásadní místo v jeho teorii hraje volební a stranický systém. Volební systém prosté většiny (*First Past the Post - FPP*) vytváří centrifugální síly uvnitř stranického systému a ústí v kompromisní pozice politických stran. Nízký zájem veřejnosti vytváří situaci, ve které stranické spory mohou produkovat optimálnější politickou pozici na evropskou integraci, ale zároveň vyústí v suboptimální pozici v jiných a důležitějších politických oblastech. Výsledkem je dilema pro

stranické manažery, nutící je bilancovat mezi stranickou soudržností a potřebou maximalizace hlasů, neboť extrémní pozice by mohla stranu přímo či nepřímo stát voliče. Straniční manažeři se pokoušejí vyřešit tento problém jeho externalizací. Při externalizaci extrémnější prvky uvnitř politických stran využívají nestraničné skupiny jako prostředek reprezentace svých názorů. To pomáhá krátkodobě stranickým manažerům oslabovat vnitrostraničné konflikty, současně to však vede k radikalizaci opozice, neboť je odstraněna moderující role strany. Z dlouhodobého měřítka má však externalizace negativní dopad, neboť udržení stranické soudržnosti se stává s radikalizací opozice složitě a současně dochází k mobilizaci veřejného mínění.

Podle Aspinwalla (dle Usherwood 2002: 213) jsou v FPP systému malé strany penalizovány a proto jsou perspektivní kandidáti nuceni ucházet se o členství ve dvou hlavních stranách, kde se musí podřít stranické disciplíně. Proto se rozdělení moci objevuje uvnitř vládnoucí strany a v evropských otázkách rovnovážná pozice spadá mezi prointegračním středem spektra a antiintegračními okraji spektra. Aspinwall charakterizuje toto napětí jako fundamentálně antistředové.

Antistředové tendence jsou dále modulovány strukturálními omezeními, z nichž nejvýznamější je velikost vládní většiny. Čím je menší, tím větší riziko přináší rebelie řadových poslanců. K těmto napětím vede evropská integrace spíše než jiná témata proto, že debata o zdravotnictví, vzdělávání a daních může probíhat v rámci existujícího národního rámce, zatímco rozvíjející se evropský systém představuje jeho potenciální náhradu. Udržování stranické soudržnosti v britském stranickém systému je podobné koaličnímu vládnutí v proporčních systémech. To vyžaduje přijmout jisté mantinely, ve kterých může většina členů strany a všichni její poslanci pracovat. Není možné zahrnout všechny pozice na všechny možné oblasti, nicméně vzhledem k tomu, že různým oblastem je kladena různá důležitost, jsou jednotlivci připraveni učinit kompromis v méně důležité oblasti výměnou za zahrnutí v oblasti důležité. To vytváří konflikt s veřejným míněním, neboť podle Usherwooda (2002: 220) jsou pro politiky nedůležité věci hlavními starostmi voličů. Důsledkem je přílišný důraz na evropské otázky a podcenění otázek, jež mají dle veřejnosti vyšší důležitost.

Při řešení těchto napětí mají straniční manažeři dvě možnosti: aktivně řídit politické výstupy nebo se jim vyhnout. Při aktivním řízení politických výstupů během volebního cyklu se mohou na jeho začátku nebo v jeho polovině klonit k pozicím vzdáleným veřejnému mínění, před návratem v konečné fázi cyklu. Při tom mají následující možnosti: 1. organizace jednání parlamentu v čase³⁹, 2. nabídka ústupků v jiných politikách extrémním elementům ve straně výměnou za umírnění jejich pozice k evropské integraci, 3. vyhrůžka extrémním elementům ve straně vyloučením. Touto

³⁹ Tato možnost je dnes značně ztížena evropským kalendářem.

extrémní cestou lze udržet soudržnost strany, nicméně povede k jejímu parlamentnímu oslabení a poškození jejího obrazu v očích voličů. Vzhledem k mnoha rizikům aktivního řízení politických výsledků se jako atraktivní může stát cesta vyhnout se jim. V tomto případě se strana stává dostatečně flexibilní, aby zahrнула většinu nebo dokonce všechny pozice. Politická prohlášení jsou dostatečně obecná, aby šla interpretovat různými způsoby, hlasování v parlamentu o různých oblastech evropské politiky jsou předmětem různého stupně stranické disciplíny, diskutabilní rozhodnutí mohou být maskována načasováním či zakrytím jinými událostmi, straničtí vůdci mohou měnit pozice v závislosti na různých obecnostech. V extrémních případech se strana může vyhnout otázce úplně.

Při řešení tohoto napětí jsou přirozeně metody kombinovány, nicméně žádná ze strategií nevede k jejich kompletnímu a trvalému odstranění. Pomoci může strategie externalizace debaty o evropské integraci. Přijetím tolerantního přístupu a umožněním těm se silnými názory vyjádřit je prostřednictvím nestraničtích skupin mohou straničtí manažeři alespoň krátkodobě redukovat napětí ve straně. Podobně nestraničtí skupiny umožní extremistům ventilovat jejich pozice bez ohrožení své pozice ve straně. Konflikt mezi vládnoucí stranou a jejími členy zapojenými do mimostraničtích skupin sice není odstraněn, nicméně je externalizován (Usherwood 2002: 222).

Pokud aplikujeme tuto teorii na nynějšího lídra strany Davida Camerona, zjistíme, že využívá všech zmíněných strategií. Přestože se strana zcela nevyhýbá euroskeptické rétorice, ta je dostatečně obecná a vyhýbá se jakýmkoli pevným závazkům. Načasování jednání parlamentu nemůže Cameron v opozici ovlivnit. Cameronovi se podařilo do svého kabinetu zapojit euroskeptiky i proevropany, tedy prozatím zvládl použití druhého bodu aktivního řízení politických výstupů, nicméně měl to výrazně usnadněno opoziční rolí Konzervativní strany. Zapojení straníků do nestraničtích skupin je tolerováno, nicméně limity tu jsou. Někteří z členů strany byli vyloučeni za finanční podporu UKIP nebo výzvu k voličům, aby volili tuto stranu.⁴⁰ To lze sice vysvětlit také z hlediska loajality, nicméně z hlediska motivace euroskeptiků ve straně šlo o extrémní projev stranické opozice v oblasti evropské politiky.

3.2.3. Strana referenda

Odpůrci evropské integrace v Konzervativní straně tak měli několik způsobů, jak vyjádřit svoje mínění. Nespokojení s evropskou politikou však nebyli jen členové hlavních britských politických stran. V listopadu 1994 oznámil James Goldsmith, britsko-francouzský finančník a

⁴⁰ Jeden z největších stranických sponzorů Stuart Wheeler byl vyloučen ze strany poté, co daroval 100 000 liber UKIP.

poslanec EP zvolený za Francii⁴¹, úmysl založit politickou stranu, jejímž jediným cílem bude dosáhnout vypsání referenda o britské budoucnosti v Evropě. Po dosažení svého cíle se měla strana rozpustit. Goldsmith věnoval straně 20 milionů liber, díky čemuž mohla vést kampaň neporovnatelnou s ostatními malými britskými stranami. Goldsmith byl původně proevropský, nicméně svůj názor změnil na začátku 90. let. Odmítl Maastrichtskou smlouvu, která podle něj představovala další krok k evropskému superstátu, obával se, že přispěje k německé hegemonii nad federální Evropou a byl také silným protekcionistou. Přestože měl úzký vztah ke Konzervativní straně, zvláště během vlády Margaret Thatcherové, odmítl vést svou kampaň prostřednictvím této strany a soudil, že kampaň vedená mimo Konzervativní stranu bude vlivnější (Carter 1998: 1-2).

V čase vzniku Strany referenda byli konzervativci otázkou Evropy hluboce rozděleni. Goldsmith zpočátku odmítal, že by strana byla euroskeptická a zdůrazňoval, že její pozice je čistě agnostická, což důvěryhodnosti strany příliš neprospělo. Nicméně se zveřejněním otázky, jež se měla objevit v prosazovaném referendu vyšlo najevo její euroskeptické zabarvení. Otázka zněla: „Chcete, aby bylo Spojené království součástí federální Evropy nebo chcete, aby se Spojené království vrátilo do sdružení suverénních národů, které jsou součástí společného trhu?“ (Carter 1998: 2)

Strana si díky financím poskytnutým Jamesem Goldsmithem mohla dovolit financovat rozsáhlou kampaň, která zahrnovala celostránkové inzeráty v hlavních britských denících i vydávání vlastních novin. Kampaň se vedla pod heslem „Nechte lid rozhodnout“, což společně s nestrannickým charakterem umožnilo straně přitáhnout tři typy voličů: euroskeptiky, nespokojené konzervativce a demokraty. Výhoda dostatku finančních prostředků však byla vyvážena nezkušeností kandidátů a nízkým počtem členů a proměnlivou kvalitou poboček na nižší úrovni. Strana vytvořila hierarchickou tříúrovňovou (centrální, regionální a místní) strukturu s jednotlivými úrovněmi formálně autonomními, ve skutečnosti však hlavní slovo měl Goldsmith a jeho štáb, jehož členem byli také dva bývalí zaměstnanci centrální kanceláře Konzervativní strany a Lord MacAlpine, bývalý stranický pokladník. Nebyl učiněn pokus dát straně skutečně demokratickou strukturu, spíše než členy měla stoupence bez práv a pravomocí.⁴² Strana se snažila postavit kandidáta v co největším množství volebních obvodů a proto nebyla příliš zkoumána kvalita uchazečů (Carter 1998: 3-9)

V poslední fázi volební kampaně přijala strana čistě euroskeptickou pozici. Jednou z příčin byl vstup obchodníka Paula Sykese do volební kampaně. Sykes se obával poškození Konzervativní strany Stranou referenda a proto nabídl finanční podporu každému konzervativnímu kandidátu,

⁴¹ Do EP byl zvolen za konzervativní Mouvement pour la France.

⁴² V únoru 1997 strana tvrdila, že má celkem 160 000 registrovaných příznivců, toto číslo však zřejmě zahrnovalo i ty, kteří pouze požádali stranu o informace.

který se veřejně vysloví proti přijetí eura. V reakci na to oznámil Goldsmith, že všichni kandidáti budou požádáni o kopie svých projevů týkajících se referenda o Evropě a strana nepostaví kandidáty tam, kde se konzervativní kandidát přihlásí k euroskepticismu. Konzervativní strana se tak dostala do defenzivy. Podle deníku Financial Times mohla díky Straně referenda přijít až o 25 mandátů. Za této situace strana konečně dospěla k rozhodnutí vypsát o případném vstupu do měnové unie referendum, tento slib však byl Goldsmithem odmítnut jako prázdné gesto (Carter 1998: 6-11).

Přestože Strana referenda slíbila nestavět kandidáty v těch obvodech, ve kterých vedoucí kandidáti sdíleli její euroskepticismus, v čase kdy se někteří konzervativní kandidáti k euroskepticismu přihlásili, již byli nominováni jejich protikandidáti. V některých obvodech tak proti sobě stáli dva euroskeptici. 43% konzervativních kandidátů deklarovalo odpor k měnové unii (McAllister, Studlar, 2000: 361). Strana nakonec postavila 547 kandidátů, což byl nejvyšší počet kandidátů okrajové strany v historii. Strana se rozhodla nepostavit kandidáty v 93 volebních obvodech, ve kterých úřadující poslanci byli dlouhodobými euroskeptiky. Jednalo se o 65 konzervativců, 26 labouristů a 2 liberální demokraty. Proti všem novým odpůrcům měnové unie strana své kandidáty postavila (Carter 1998: 13-14).⁴³

Strana ve volbách získala 2,6% hlasů celostátně a 3,1% v obvodech, ve kterých kandidovala. 42 kandidátům byla vrácena volební kauce.⁴⁴ Nejlepších výsledků dosáhla strana v jižní Anglii a východní Anglii – průměrně 3,9% v tomto regionu. Úplně nejlepších výsledků dosáhla v obvodech se zemědělskou, rybářskou a starší populací – 9,2% v Harwich, 8,0% v Folkstone & Hythe a 7,6% v West Suffolk (Carter 1998: 14). Otázce, jaký přímý dopad měla Strana referenda na výsledky konzervativců se věnovalo několik autorů. Všichni se shodují na tom, že své voliče nezískala pouze od konzervativců. Podle Curtise a Steeda (Carter 1998: 15) pocházely hlasy strany v obvodech, ve kterých získala kolem 3%, ze dvou třetin od bývalých voličů konzervativců, avšak v obvodech s lepšími výsledky šlo hlavně o voliče liberálních demokratů. Podle Cartera ztratila Konzervativní strana zásluhou strany referenda nejvýše 6 křesel. Podle McAllistera a Studlara (McAllister, Studlar 2000: 367) pocházela polovina hlasů Strany referenda od bývalých voličů konzervativců, 20% od voličů liberálních demokratů a pouze 6% od voličů labouristů. Tito autoři spočítali celkem 19 volebních obvodů, ve kterých byl počet hlasů chybějících konzervativnímu kandidátu k vítězství menší než zisk Strany referenda. Dospěli také k tomu, že ve 4 obvodech se na porážce

⁴³ Strana nekandidovala také proti Speakerovi a v ulsterských obvodech, když se předtím dohodla s Ulsterskými unionisty o tom, že zde nebude kandidovat a poskytne 250 000 liber výměnou za to, že unionističtí europoslanci vstoupí v EP do skupiny Evropy národů. Tito dodateční členové zajistili skupině parlamentní financování (Carter, 1998: 7).

⁴⁴ Podmínkou pro vrácení volební kauce kandidátovi je zisk alespoň 5% hlasů (General Election results 7 June 2001).

konzervativců podílel společný zisk Strany referenda a UKIP.⁴⁵ Strana referenda celkem podle McAllistera a Studlara (McAllister, Studlar 2000: 367-368) připravila konzervativce o 16 mandátů, v dalších třech obvodech k jejich porážce přispěla a ve dvou zajistily porážku konzervativců sečtené hlasy Strany referenda a UKIP a v dalších dvou obvodech k porážce konzervativců přispěly.

Mnohem obtížněji zhodnotitelný je nepřímý dopad na konzervativce. Strana bezesporu přispěla svou činností k obrazu v otázce Evropy rozdělené Konzervativní strany. Podařilo se jí povzbudit konzervativní kandidáty, aby deklarovali svou odlišnou pozici od vedení strany, ani to jim však nepomohlo. Euroskeptičtí konzervativní kandidáti utrpěli stejně vážné ztráty jako kandidáti, kteří svůj postoj nedeklarovali. Straně referenda se přes své handicapy podařilo využít nespokojeností voličů lépe než konzervativní a dokonce euroskeptičtí kandidáti. Více euroskeptická pozice Konzervativní strany by mohla straně pomoci vyhnout se této výzvě a získat více křesel, na druhou stranu by mohla také vést k rozdělení strany na úrovni elit (McAllister, Studlar 2000: 368-369).

Volby byly vrcholem Strany referenda. Goldsmith deklaroval, že strana bude v činnosti pokračovat, nicméně už v červenci 1997 umírá a strana připravená o ústřední osobnost a zdroj financí přestává brzy fungovat. Vdova po předsedovi strany Lady Annabel Goldsmith se později podílela na vzniku nátlakové skupiny Referendum Movement, které se v roce 1999 sloučilo s další skupinou Euro Information Campaign, vedenou Paulem Sykesem a vytvořilo Democracy Movement (Referendum Party).

Nebyla tedy Strana referenda spíše než politickou stranou nátlakovou skupinou? Jako mnoho nátlakových skupin byla organizována za účelem dosažení určitého cíle, jako strana se tohoto cíle pokusila dosáhnout kandidováním v parlamentních volbách. V případě zvolení by bylo jedinou povinností poslanců za stranu hlasovat pro referendum. V případě jeho uskutečnění by se strana rozpustila. Měla tedy blíže spíše k nátlakové skupině a podle Cartera by šla označit jako „nátlaková strana jediného tématu“ (single-issue interest party). Strana referenda může být viděna jako součást širšího trendu nového stylu a nových metod politiky v západních demokraciích a je tak podobná Reformní straně Rosse Perota (Carter 1998: 15-16).

3.3. Vznik a stručná historie UKIP

V roce 1992 založil Alan Sked Antifederalistickou ligu. Jejím cílem bylo kandidovat v parlamentních volbách s jediným tématem odchodu Británie z ES. Liga postavila do voleb celkem

⁴⁵ Šlo o volební obvody Devon West & Torridge, Hasting & Rye, Shrewbury & Atcham a Gillingham.

17 kandidátů, avšak nepodařilo se jí získat téměř žádnou pozornost a všichni kandidáti přišli o volební kauci. Následujícího roku Sked kandidoval v doplňovacích volbách v Newbury a Christchurch, získal však pouze 1% a 1,6% hlasů (Anti-Federalist League).

V září 1993 založil Sked s malou skupinou přívrženců nově pojmenovanou UK Independence Party. Strana se měla ucházet o křesla v EP stejně jako v národním parlamentu. Strana předem odmítla, že by zasedla v křeslech EP, pokud by nějaká získala. Hlavním cílem bylo vytvořit tlak na vládu, která se v tuto dobu snažila ratifikovat v parlamentu Maastrichtskou smlouvu a na hluboce rozdělenou Konzervativní stranu. V volbách do EP v roce 1994 kandidovala strana 24 kandidátů, což jí zajistilo reklamní čas v rozhlasovém politickém vysílání, avšak volební výkon strany byl slabý, v těch obvodech, ve kterých kandidovala získala průměrně 3,3% hlasů. Poté se strana pomalu rozvíjela a zakládala místní organizace. Na počátku roku 1997 měla strana 16 000 členů (Financial Times 3.2.1997).

V roce 1997 se strana poprvé zúčastnila národních parlamentních voleb. UKIP kandidovala celkem 193 kandidátů. Na rozdíl od Strany referenda se strana rozhodla kandidovat i v obvodech, ve kterých měli velké šance známí euroskeptici. Ve volbách byla strana zcela zastíněna Stranou referenda. Získala celostátně jen 0,3% hlasů a pouze jeden její kandidát nepřišel o volební kauci (Usherwood 2007: 3).

Po nepříliš dobrém výsledku ve volbách vypukl ve straně vnitřní konflikt. Sked, který se podle některých svědků pokoušel ovládat stranu sám, což v pozdějším boji vyvolalo i kritiku jeho „kultu osobnosti“, se střetl se členy celostátního vedení strany, v němž hráli ústřední roli Nigel Farage a Michael Holmes, kteří chtěli spolupracovat se zbytky Strany referenda a euroskeptickým hnutím obecně. Sked je obviněn ze spolupráce na údajné infiltraci strany krajně pravicovou BNP a podařilo se mu vyloučit Farage, Holmese a Davida Lotta na konci května 1997 ze strany, po pouhém měsíci a právních konzultacích obou stran je však byl nucen přijmout zpět. Po odhalení, že Sked použil téměř všechny stranické finance na financování svých právníků a poté, co při doplňovacích volbách v Uxbridge na konci července získal Sked pouhých 39 hlasů, oznámil Sked v srpnu svůj odchod ze strany (Usherwood 2007: 3).⁴⁶

Po Skedově rezignaci napsal Lott vysoce postaveným členům strany dopis, ve kterém zdůraznil důležitost evropských voleb 1999 a nutnost spolupráce s dalšími organizacemi s cílem získat křesla v EP. Poslední bod se ukázal být kontroverzní, protože podle některých členů znamenal zaprodání se mašinerii EU, a vedl k několika rezignacím. Lott navrhl také reorganizaci místních sdružení strany do sdružení regionálních tak, aby odpovídala novým volebním pravidlům do EP. Tento bod byl také rozsáhle diskutován. Na konci roku 1997 byl novým lídrem

⁴⁶ V roce 1999 se Sked vrátil do Konzervativní strany a podpořil evropskou politiku Williama Hague (BBC 3.7.1999).

strany zvolen Michael Holmes. Následovaly velké změny v politice strany. Na celostátní konferenci strany 1998 byla změněna politika neujímání se křesel v EP a schválen program přivedení bývalých členů Strany referenda do strany (Usherwood 2007: 4).

Ve volbách do EP 1999 byl poprvé použit proporční volební systém uzavřených kandidátních listin.⁴⁷ Strana získala 7% hlasů a díky novému volebnímu systému také 3 europoslance.⁴⁸ Ústředním bodem kampaně byla idea „nezávislosti“ a strana s ní získala největší podporu v jižní Anglii. Cílem nyní bylo použít europoslance jako veřejnou platformu, odhalovat podvody a špatné řízení a informovat veřejnost o aktivitách EU. Poslanci měli z platů platit pouze své výdaje a zbytek věnovat na protiunijní aktivity ve Spojeném království. V EP zasedli europoslanci UKIP ve skupině Evropa demokracií a rozmanitosti (EDD). Nicméně frakcionalismus a boje o vůdcovství se straně nevyhnuly ani nyní. Holmesův první projev k EP končil prointegračním vyzněním. I tento projev a spory s celostátním vedením strany vedly k vyslovení nedůvěry Holmesovi v září 1999. Holmes souhlasil s tím, že vedení samo odstoupí na stranické konferenci příští měsíc. To se nestalo a strana byla zablokována v právní bitvě až do ledna příštího roku, kdy stranická konference potvrdila odvolání Holmese i rozpuštění celostátního vedení strany (Usherwood 2007: 4). Holmes poté opustil stranu a Farage a Titford jej vyzvali k rezignaci na křeslo europoslance (BBC 21.3.2000).

Dalším lídrem strany se stal Jeffrey Titford. Jeho vítězství vyvolalo u části členů strany obavy z ovládnutí strany krajně pravicovými elementy. Titford přišel do UKIP ze Strany referenda přes antiimigrační New Britain Party⁴⁹. Z ní přišel do strany také další z kandidátů na lídra strany Michael Natrass (Usherwood 2007: 5). Již o rok dříve pokáral Holmes za setkání s dvěma členy BNP Nigela Farage (The Times 5.6.1999). Tyto obavy vedly skupinu členů k odchodu ze strany a založení nové nátlakové skupiny nazvané Reform UK. Tím se straně podařilo vnitřní potíže překonat.

V národních parlamentních volbách 2001 získala strana pouze 1,5%. Nejlepšího výsledku 7,8% hlasů dosáhl Nigel Farage v Bexhill & Battle. Straně se nadále podařilo vyhnout se vnitřním sporům a v polovině roku 2002 předal Titford poté, co dosáhl svého cíle uklidnit situaci ve straně, funkci nově zvolenému lídrovi Rogeru Knapmanovi. Od roku 2002 se strana začala připravovat na volby do EP 2004, současně se rozhodla stavět kandidáty v místních volbách a vypracovat další politiky kromě odchodu z EU. Strana také začala systematicky pracovat na svém obrazu, v čemž jí

⁴⁷ Mimo Severní Irsko, ve kterém se používá pro volby do EP STV.

⁴⁸ Poslanci EP za UKIP se stali Michael Holmes, Nigel Farage a Jeffrey Tittford.

⁴⁹ New Britain Party byla založena v roce 1976. Na začátku osmdesátých let se sloučila s antiimigrační United Country Party a antidevoluční skupinou Keep Britain United Party. Strana vedla kampaň za obnovení trestu smrti, podpořila apartheid a Rhodesii a požadovala okamžitý konec imigrace. Strana se bez úspěchu zúčastnila několika místních voleb (New Britain Party).

pomohl Dick Morris, bývalý manažer prezidentské kampaně Billa Clintona a Max Clifford, žurnalista a dosud euroskeptický sympatizant labouristů. Stranu posílil také bývalý redaktor BBC Robert Kilroy-Silk odvolaný za antiarabské výroky. To přitáhlo k UKIP pozornost médií a přispělo ke vnímání strany, podle kterého kromě své tradiční politiky vyjadřuje nedůvěru k metropolitním, politicko korektním elitám. Strana skončila ve volbách do EP jako třetí se ziskem 16,2% hlasů a 12 europoslanců. Nicméně nálada ve straně byla brzy po volebním vítězství zostřena chováním Kilroy-Silka, který se ucházel o místo lídra strany a když se mu ho nepodařilo získat, napadl stranu, odešel z ní a založil novou stranu Veritas (Usherwood 2007: 5-6).⁵⁰

V národních parlamentních volbách 2005 se straně opět nepodařilo zopakovat úspěch z voleb do EP. Nicméně její podpora se oproti předchozím národním volbám zvýšila, strana skončila na 4. místě s 2,2% hlasů a 38 z 496 kandidátů strany nepřišlo o volební kauci. Jako problém byla v tomto období viděna pozice europoslanců strany, jichž se také týkalo několik skandálů.⁵¹

V polovině roku 2006 Roger Knapman odstoupil a novým lídrem strany byl zvolen Nigel Farage se svým programem zbavení strany obrazu pouhé nátlakové skupiny a přeměny ve "skutečně reprezentativní stranu", která bude se širokou škálou domácích politik skutečným hlasem opozice v britské politice (BBC 12.9.2006). Na počátku roku 2007 získala strana zastoupení v britském parlamentu poté, co do ní přešli dva peerové ze Sněmovny lordů na protest proti evropské politice Konzervativní strany, Lord Pearson z Rannochu a Lord Willoughby de Broke (BBC 9.1.2007). V dubnu 2008 získává také prvního poslance dolní komory parlamentu, poté co k ní z Konzervativní strany přešel Bob Spink. Ačkoli obvinil konzervativce z nečestnosti ohledně evropské politiky, hlavním důvodem jeho odchodu bylo údajně rozhodnutí jeho domovské organizace nezvolit ho jako kandidáta do příštích voleb (BBC 22.4.2008).

Volby do EP 2009 skončily pro stranu velkým úspěchem. Strana skončila na druhém místě, získala 16,5% hlasů a zvýšila množství europoslanců na 13. Strana vytvořila v EP novou politickou frakci Evropa svobody a demokracie (EFD). Ta je tvořena euroskeptickými stranami z devíti evropských zemí, a to jak konzervativními, tak extrémně pravicovými. Kromě UKIP jsou jejími členy dánská Lidová strana, řecká Laikos Orthodoxos Synagermos, Mouvement pour la France, italská Lega Nord, litevská Strana práva a spravedlnosti, nizozemská Reformovaná politická strana, Slovenská národní strana a Praví Finové. Skupina vznikla podle slov svého spoluprezidenta Nigela

⁵⁰ Ta v národních parlamentních volbách 2005 kandidovala celkem 65 kandidátů, Kilroy-Silk byl jediný který nepřišel o volební kauci. Po volbách Kilroy-Silk rezignoval na funkci předsedy strany. Svůj poslanceký mandát v EP si přes výzvy k rezignaci ponechal. Ve vedení strany se poté vystřídalo několik osobností, to však nevedlo k žádnému úspěchu strany, která kandidovala několik kandidátů v místních volbách 2006 a 2007. Voleb do EP v roce 2009 se strana nezúčastnila (Veritas (political party)).

⁵¹ Godfrey Bloom pronesl sexistické výroky, Ashley Mote nepřiznal, že je stíhán za daňové podvody.

Farage s cílem odmítnout politiku konsenzu v EP a být hlasem skutečné opozice (Europe of Freedom & Democracy Group). Poslankyně Nikki Sinclair odmítla stát se součástí skupiny z důvodu „extrémních pohledů“ některých stran ve skupině a byla ze strany vyloučena (BBC 4.3.2010). Na podzim 2009 oznámil lídr strany Nigel Farage svou rezignaci s tím, že se chce soustředit na volební kampaň před nadcházejícími parlamentními volbami, kde hodlá kandidovat v Buckinghamu proti speakerovi dolní sněmovny Johnu Bercow.⁵² Novým lídrem strany byl zvolen Lord Pearson z Rannochu (BBC 27.11.2009).

3.4. Personální vývoj strany

Alan Sked, spoluzakladatel UKIP a rektor London School of Economics zahájil svou politickou kariéru v Liberální straně. Se stranou se později rozešel v postoji k evropské integraci a spoluzaložil euroskeptický think tank Bruges Group. V průběhu ratifikace Maastrichtské smlouvy založil UKIP, podle jeho představ spíše nátlakovou skupinu než politickou stranu. Po neúspěchu strany ve volbách 1997 a střetech s celostátním vedením strany Sked stranu opustil. Svůj odchod zdůvodnil údajnou infiltrací strany krajně pravicovou BNP. Toto obvinění později několikrát zopakoval. Před národními parlamentními volbami 1999, 2001 a 2004 stranu obvinil z extremismu a neschopnosti a před volbami do EP 2004 ji označil za rasistickou. Stranu kritizoval také za rozhodnutí ujmout se získaných křesel v EP (Alan Sked). Od roku 1999 Sked podporoval Konzervativní stranu (BBC 3.6.1999).

Po Skedově rezignaci stranu krátce vedl jako úřadující předseda Craig Mackinlay, jeden z kandidátů Antifederalistické ligy ve volbách 1992. Při volbě nového lídra byl poražen Michaelem Holmesem, který byl podporován Nigelem Faragem. Do roku 1999 byl Mackinlay místopředsedou strany. V roce 2005 UKIP opustil a vstoupil do Konzervativní strany (Craig Mackinlay).

Nové vedení strany s novým lídrem Michaelem Holmesem změnilo politiku neujímání se získaných křesel v EP. Avšak Holmes ztratil důvěru strany brzy poté, co strana získala ve volbách do EP 1999 tři europoslance, z nichž jedním byl on sám. Následovala právní bitva Holmese a celostátního vedení strany, která vyústila v jeho odchod ze strany a zvolení nového vedení. Holmes byl vyznán, aby se vzdal svého křesla europoslance, což nakonec učinil až v roce 2002 (Michael Holmes (politician)).

⁵² V britské politice je tradicí, že proti speakerovi hlavní politické strany své kandidáty nestavějí. Týká se to i konzervativce Johna Bercowa, proti kterému labouristé a liberální demokraté svého kandidáta nepostaví. V tomto obvodu má proto UKIP největší šanci získat mandát.

Situaci ve straně pomohl zklidnit nový lídr Jeffrey Titford. Titford zahájil politickou kariéru jako místní zastupitel za Konzervativní stranu. V roce 1997 se stal nejúspěšnějším kandidátem Strany referenda, když v Harwich získal téměř 10% hlasů. Poté byl krátce členem antiimigrační New Britain Party a na konci roku 1997 vstoupil do UKIP. Právě členství v New Britain Party mu bude později vyčítáno a stranickým kritikům poslouží jako důkaz ovládnutí strany krajní pravicí. Titford byl v letech 1999 a 2004 zvolen europoslancem. Na vedení strany rezignoval po neúspěchu strany v parlamentních volbách 2001. V roce 2005 se stal předsedou stranické kanceláře (Jeffrey Titford).

Jeho nástupcem byl zvolen Roger Knapman. Ten byl v roce 1987 zvolen za konzervativce poslancem za Stroud, a v letech 1990 až 1992 byl parlamentním sekretářem ministra ozbrojených sil a na tuto funkci rezignoval s cílem moci otevřeně oponovat Maastrichtské smlouvě. V roce 1995 se stal whipem, nicméně o křeslo poslance přišel ve volbách 1997. Brzy poté vstoupil do UKIP a od roku 2000 pro ni pracoval jako politický poradce. V roce 2002 byl bez vyzyvatele zvolen lídrem strany. Za jeho předsednictví začala strana vypracovávat další program mimo odchodu z EU. Od roku 2004 je europoslancem. V roce 2006 oznámil, že nebude usilovat o znovuzvolení za lídra strany (Roger Knapman).

Před volbami do EP 2004 vstoupil do strany Robert Kilroy-Silk. Ten byl letech 1974-1986 labouristickým poslancem. Poté se věnoval mediální kariéře. Na začátku roku 2004 zrušila BBC jeho pořad pro článek, který byl kritický k Arabům. Jeho vstup do UKIP přinesl straně velkou mediální pozornost. V posledních dnech volební kampaně se Kilroy-Silk netajil tím, že by se rád stal lídrem strany. Avšak nepodařilo se mu přesvědčit celostátní vedení a europoslance k nové volbě lídra ani svolat mimořádný sjezd strany. Následně v lednu 2005 ze strany odešel a založil novou stranu Veritas. V EP seděl nadále jako nezávislý poslanec (Usherwood 2007: 7).

Prominentní roli ve vedení strany hrál dlouhou dobu Nigel Farage, který se postupně stal jakýmsi veřejným obličejem strany. V rámci své pozice ve vedení strany podporoval spolupráci s dalšími euroskeptickými subjekty a v této otázce se střetl jak se Skedem, tak později také s Holmesem, přičemž oba dva jej obvinili ze styků s krajní pravicí. Farage byl od svého mládí aktivní v Konzervativní straně, kterou opustil v roce 1992 poté, co John Major podepsal Maastrichtskou smlouvu. V letech 1999, 2004 a 2009 byl zvolen do EP. V září 2006 byl zvolen 44% hlasů lídrem strany. Jeho programem byla změna vnímání UKIP strany jednoho tématu a vyplnění prostoru uvolněného Konzervativní stranou Davida Camerona v tématech jako imigrace, daně a vzdělávání (BBC 12.9.2006). Poraženými byli Richard Suchorzewski a David Campbell-Bannerman, bývalí konzervativci a druhý z nich také bývalý předseda konzervativního think tanku Bow Group a počítačový konzultant David Noakes (BBC 27.7.2006).

Po překvapivém rozhodnutí Nigela Farage rezignovat na funkci lídra strany byl jeho nástupcem

zvolen Lord Pearson. Malcolm Pearson se věnoval kariéře v pojišťovnictví a v osmdesátých letech podporoval finančně disidenty ve východní Evropě. V roce 1990 se stal konzervativním doživotním peerem. V roce 2004 byl jedním z konzervativních členů Sněmovny lordů, kteří vyzvali konzervativní voliče k volbě UKIP. Na začátku roku 2007 nespokojen s politikou Davida Camerona vstoupil do UKIP. Jeho programem je kromě odchodu z EU také prosazování švýcarského stylu přímé demokracie (BBC 27.11.2009).

4. Analýza diskurzu UKIP

4.1. EU a Spojené království

Zásadním cílem existence UKIP je odchod Británie z EU. „UKIP existuje, protože žádná ze starých politických stran není připravena akceptovat fakt, že skutečná vláda Británie sídlí nyní v Bruselu. Naším záměrem je obnovit autoritu zvoleného parlamentu ve Westminsteru vládnout Británii... Abychom dosáhli tohoto cíle, musíme vyvést Británii z EU“, stojí v předmluvě volebního manifestu strany pro parlamentní volby 2005 (We Want Our Country Back. Manifesto 2005).

EU je popsána jako cizí systém vlády, špatný pro britskou ekonomiku, sebeúctu i prosperitu. EU není obchodní dohoda, je to politický projekt navržený k převzetí kontroly nad všemi hlavními funkcemi národních vlád. EU je jednosměrná cesta k evropské vládě, je nedemokratická, zkorumpovaná a nereformovatelná, jedinou cestou pro Británii je odejít. V tomto bodě se liší diskurz UKIP od většinového diskurzu euroskeptické části Konzervativní strany. V diskurzu Konzervativní strany jsou kritice podrobovány aspekty současného směřování evropské integrace a jednotlivé politiky EU, nikoli však členství Británie v EU. UKIP se v tomto bodě přímo vymezuje proti ostatním politickým stranám: „Přesto staré politické strany podporují členství v EU. Stále předstírají, že navzdory zkušenosti třiceti let „jednání“, EU může být utvářena v souladu s britskými zájmy.“ Jediná otázka osvobození Británie z EU zastihuje vše ostatní, žádná záležitost nemůže být řádně vyřešena, dokud Británie zůstává členem EU. Z tohoto předpokladu vychází také program strany pro ostatní politiky. UKIP se vymezuje proti ostatním politickým stranám také v tom, že její členové se podle Knapmana nepovažují za politiky.

EU má být nahrazena nějakou dohodou o obchodu a spolupráci, takovou „jakou Británie myslela, že podepisuje, když vstoupila do evropského společného trhu“. Preferovány mají být bilaterální smlouvy, jejich vzorem mohou být ty, které s EU uzavřelo Švýcarsko. Osvobozena ze „svěrací kazajky“ EU bude Británie v silné pozici rozvíjet celosvětové obchodní vazby (We Want Our Country Back. Manifesto 2005).

Podle volebním manifestu pro volby 2010 (Empowering the people. 2010 Election Manifesto) přinese odchod Británie z EU zemi 3 základní svobody: svobodu akce, svobodu zdrojů a svobodu lidí. Svoboda akce znamená pro Británii možnost zachraňovat své podniky a vyjednávat obchodní smlouvy. Manifest připomíná, že přes vážné problémy je britské portfolio moci stále úctyhodné. Británie je šestou největší ekonomikou světa a Londýn největším světovým finančním centrem. Británie je také členem G8, G20, Mezinárodního měnového fondu, Světové banky, Světové obchodní organizace, Commonwealthu a NATO, je jadernou velmocí a stálým členem Rady

bezpečnosti OSN. Tyto výhody jsou však ohrožovány požadavkem být členem EU, v níž má Británie jen 9% hlasů. Svoboda zdrojů znamená možnost ušetřit 6.4 miliardy liber v hotovosti a 106 miliard liber, které stojí britské podniky unijní byrokracie, přičemž tato částka by mohla do roku 2018 podle odhadů stoupnout až na 356 miliard. Svoboda lidí přinese Británii konec vlády nedemokratické a autokratické EU a jejích nezvolených byrokratů, komisařů a různých prezidentů nebo soudců a moc zpět parlamentu ve Westminsteru a lidem skrze závazná národní a místní referenda a zvolené místní zástupce.

Vzhledem k hlavnímu cíli strany nepřekvapí, že strana hájí britskou libru. Její symbol se dokonce stal znakem strany. Britská ekonomika byla vždy jedna z nejsilnějších ve světě a díky ponechání libry národní měnou Británie prosperovala navzdory panikaření těch, kteří byli dychtiví souhlasit s členstvím v eurozóně (Budget and the Economy: UKIP Policy).

4.2. Aktuální otázky evropské integrace

UKIP odmítla Evropskou ústavu i Lisabonskou smlouvu. Jejím přijetím podle strany vláda podvedla voliče: Britskému lidu bylo slíbeno referendum o Evropské ústavě, nyní však vláda svůj slib zapřela. Původní ústava byla odmítnuta voliči ve Francii a Nizozemí, Lisabonská smlouva, která je původní ústavou v přestrojení, byla odmítnuta voliči v Irsku. Vláda nechce, aby hlas voličů byl slyšet (Campaign Policies Euro Election 2009). Lisabonská smlouva zakládá vládu Unie nad Británií a 26 dalšími zeměmi s neomezenými pravomocemi nad každým aspektem našich životů, vládu, kterou nemůžeme odvolat a je neodpovědná. Není ničím méně než státním převratem (UK Independence Party). Podle letáku skupiny Evropa svobody a demokracie, jíž je UKIP součástí, určeném irským voličům před druhým referendem, vytváří Lisabonská smlouva z EU jednotný stát, redukuje pravomoci členských států a dává EU plnou kontrolu nad imigrací (The Truth About The Treaty).

UKIP se odmítavě vyslovuje k společných evropským politikám. Silně kritizována je společná zemědělská politika. Ta je podle strany nejhorším příkladem centralizované jedné politiky pro všechny. Společná rybářská politika vedoucí k hrozbě vyhynutí některých druhů ryb je nejkřiklavějším příkladem špatného řízení a nesmyslnosti vizí EU o společných přírodních zdrojích.

Straně se daří využívat půdy EP pro svou propagaci a propagaci svých myšlenek. Sebe a skupinu Evropa svobody a demokracie označuje za jedinou skutečnou opozici v EP. Kritizuje také personální složení Komise a dalších evropských institucí. Projevy europoslance a bývalého předsedy strany Nigela Farage jsou umístěny na YouTube a mají poměrně vysokou sledovanost.

4.3. Socioekonomické otázky

Ve volebním manifestu pro volby do národního parlamentu v roce 2005 se strana věnovala také dalším tématům mimo tématu evropské integrace. Většina představ strany však byla závislá na odchodu Británie z EU. Ve snaze zbavit UKIP obrazu monotematické strany byl program pro národní parlamentní volby 2010 značně rozšířen a strana zveřejnila brožury k jednotlivým politikám o rozsahu několika desítek stran. Strana tak nyní má poměrně komplexní program. Při jeho bližším zkoumání zjistíme, že nynější program se oproti tomu z roku 2005 příliš neliší, většina bodů je však rozpracována do větších podrobností.

UKIP chce použít peníze nyní posílané Británií do rozpočtu EU na zvýšení penzí. Daně se mají obecně snižovat, například místní daně na polovinu, strana hodlá zvýšit práh dědické daně, zrušit nejnižší daňové pásmo a zbavit tak nejméně příjmové skupiny povinnosti platit daň z příjmu. Výhledově má být zavedena rovná daň. Zdravotnictví má být decentralizováno. Decentralizováno má být také školství, zvýšeny mají být pravomoci třídních učitelů a veřejným školám má být umožněno zvolit si vlastní systém testování a přijímání studentů. Zrušeno má být financování méně kvalitních univerzitních kurzů a místo nich má být podporováno technické vzdělávání. Podporována má být deregulace a ulevit se má především malým podnikům do 20 zaměstnanců. Krajské a městské rady mají získat větší autonomii a být odpovědné místním komunitám, nikoli centrální vládě. Zamezit se má jmenování do funkcí na základě politické korektnosti.

Strana by zrušila Skotský parlament a Velšské shromáždění. Tyto instituce podle strany svými omezenými pravomocemi, nekontrolovatelnými náklady a rostoucí byrokracií, způsobily hluboké znepokojení. Podmínkou pro jejich zrušení je však souhlas skotských a velšských voličů v referendu. Dokud tyto instituce budou existovat, mají se pořádat v parlamentu „anglické dny“, během nichž budou rozhodovat poslanci z anglických obvodů o zákonech vztahujících se na Anglii (We Want Our Country Back. Manifesto 2005). Přestože skutečnou motivací odporu proti těmto institucím je spíše britský unionismus či nacionalismus, ze státoporného hlediska tyto instituce kupodivu nikde v textu kritizovány nejsou.

Tématicky ojedinelou je kampaň „Zachraňte britskou hospodu“. V ní se strana staví proti „pomalému zániku“ britské hospody kombinací vysokých daní a příliš horlivých zdravotních a bezpečnostních předpisů, mimo jiné absolutního zákazu kouření v restauracích. UKIP se označuje za první stranou se skeptickým postojem k tvrzení o globálnímu oteplování způsobenému člověkem (UK Independence Party).

Důležité místo v programu strany hraje imigrace. Strana chce okamžitě ukončit nekontrolovatelnou imigraci, zmrazit na pět let udělování trvalého pobytu, posílit ochranu britských

hronic, deportovat ilegální imigranty a vypovědět některé mezinárodní smlouvy týkající se azylu a lidských práv a ukončit propagování doktríny multikulturalismu vládou, místní správou a všemi veřejně financovanými tělesy (Empowering the people. 2010 Election Manifesto). Strana se vyslovila pro zákaz burky a pro boj s islámským fundamentalismem. Lord Pearson pozval nizozemského politika Geerta Wilderse, aby ve Sněmovně lordů prezentoval jeho film *Fitna*.

Dalším tématem, které strana zdůrazňuje, je přímá demokracie. Za podmínky, že 5% obyvatel místního obvodu nebo celého státu podepíše petici,⁵³ bude vypsáno referendum do 3 měsíců na místní nebo do 6 měsíců na celostátní úrovni. UKIP podporuje také přímé volby do vybraných funkcí a komisí, například přímou volbu starostů.

4.4. Zhodnocení

Diskurz UKIP se liší od diskurzu Konzervativní strany liší svou nediplomatickostí. Kritice je podrobováno samotné členství Británie v EU a strana pozitivně nehodnotí žádné aspekty evropské integrace. Další programy UKIP jsou tvořeny z konzervativních, liberálních a také populistických prvků. Mezi liberální prvky programu patří podpora svobodného obchodu, deregulace, decentralizace školství a zdravotnictví. Mezi konzervativní prvky patří obhajoba tradičních britských institucí, britského nacionalismu či patriotismu a odmítání devoluce, stejně jako volání po silné a akceschopné vládě. Strana se populisticky vyčleňuje proti ostatním stranám, které označuje za podobné si jako vejce vejci a volá po zavedení prvků přímé demokracie. Tento požadavek je přitom v rozporu s obhajobou tradičních britských institucí. Důležitou roli hraje restriktivní imigrační politika. Ta stejně jako angažmá některých členů strany v menších krajně pravicových subjektech vedla některé výzkumníky, novináře i politiky k označování strany za extrémní. Strana se však vždy od rasismu silně distancovala stejně jako odmítala jakoukoli spolupráci s BNP. Restriktivní imigrační politiku prosazuje také Konzervativní strana a v nedávné době dochází k podobným tendencím také u labouristů. Z toho hlediska tedy UKIP nelze označit za extrémní stranu.

Co se týče monotematickosti strany, UKIP věnovala v minulosti velký důraz na rozvíjení dalších programů mimo vystoupení z EU a její volební program je nyní poměrně ucelený a věnuje se každé oblasti života. Přesto UKIP nepřestala být monotematickou stranou. Splnění podstatné části programu je závislé na vystoupení z EU. UKIP navíc stále usiluje více o splnění svého hlavního cíle, vystoupení z EU, než o získání mandátů. Extrémní ilustrací tohoto přístupu je nabídka

⁵³ Přičemž petici bude možné podepsat i na Internetu.

Lorda Pearsona lídrovi konzervativců Davidu Cameronovi rozpustit stranu v případě konání referenda o britské budoucnosti v EU. Strana dále nehodlá postavit kandidáty proti těm kandidátům Konzervativní strany, kteří jsou tvrdými euroskeptiky.

5. Sociální a geografické charakteristiky elektorátu UKIP

5.1. Sociální postavení

Konvenční moudrost říká, že voliči UKIP se často rekrutují z nespokojených voličů Konzervativní strany. Výzkum geografických charakteristik a korelací podpory těchto dvou stran v jednotlivých volbách nasvědčuje, že tomu je do značné míry skutečně tak.

Konzervativní stranu tradičně volí kolem 60% manažerských a profesionálních skupin, tedy sociálních tříd A, B a C1, okolo 40% kvalifikované dělnické třídy, sociální třídy C2, mezi 30-35 nekvalifikované dělnické třídy a chudých či dlouhodobě nezaměstnaných, tedy sociálních tříd D a E.⁵⁴ Během 90. let podpora Konzervativní strany u jejích tradičních stoupenců, profesionální střední třídy, upadala. Zatímco v roce 1992 strana vedla nad labouristy u této sociální kategorie o 32%, v roce 2005 její vedení kleslo na 9%. Přestože se straně podařilo zvýšit podporu u kategorií C1 a C2, tento přírůstek podpory se omezil na jihovýchod Anglie. Nadpoloviční podporu voličů měla strana pouze v kategorii voličů starších 65 let (Ingle 2008: 107-108).

Nicméně stranická sebeidentifikace dnes již není tolik významná jako v minulosti. V průběhu 70. a 80. let identifikace voličů s politickou výrazně poklesla, stejně jako identifikace se sociální třídou. Změnila se také síla identifikace se „svojí“ stranou. Tyto trendy pomohly vzestupu liberálnědemokratické strany v osmdesátých stejně jako pozitivně působily na další malé strany v současnosti. Změny v podpoře stran podle zjednodušeného pracovního zaměření nalezneme v tabulce 2. Změny v síle stranické identifikace s konzervativní a labouristickou stranou nalezneme v tabulce 3. Z tabulky je patrný mírný pokles identifikace se stranou, přičemž tento pokles je výraznější v procentu identifikace s konzervativní a labouristickou stranou. Velmi silný je pokles silné stranické identifikace, což naznačuje, že voliči, kteří se obecně identifikují s některou ze stran mají větší sklon za určitých okolností nebo ve volbách druhého řádu volit jinou stranu. Stabilita

⁵⁴ Zřejmě nejpoužívanější klasifikací sociálního postavení je při průzkumech veřejného mínění používané schéma pracovních skupin, obsahující následující skupiny (Denver, 2007: 51):

A – vyšší profesionální, manažerské a administrativní

B – střední profesionální, manažerské a administrativní

C1 – dozorčí, administrativní a ostatní nemanuální

C2 – kvalifikované dělnické

D – polokvalifikované a nekvalifikované dělnické

E – zbytkové, příležitostné pracovní, lidé závislí na státní podpoře

hlasování tedy klesá.

Tabulka č. 2: Profesní zaměření a volba strany v %

	Průměr 1964-6	1997	2001	2005
<i>Nemanuální</i>				
Konzervativní strana	62	36	34	38
Labour Party	25	40	38	31
Liberální (demokraté)	12	19	23	24
<i>Manuální</i>				
Konzervativní strana	29	19	20	21
Labour Party	64	60	61	49
Liberální (demokraté)	7	15	14	20

Zdroj: Denver (2007: 68)

Tabulka č. 3: Stranická identifikace v %

	Průměr 1964-6	1997	2001	2005
Identifikace se stranou	90	93	89	81
Velmi silná identifikace	42	16	13	10
Identifikace s konzervativci nebo Labour	81	76	73	63
Velmi silná identifikace s konzervativci nebo Labour	40	15	11	9

Zdroj: Denver (2007: 72)

Co se týče užší kategorie členů strany, byla podle Whiteleye (dle Ingle, 2008: 103) v devadesátých letech složena z mužů a žen v téměř stejných počtech, průměrný věk členů strany byl poměrně vysoký, pouze 16% členů bylo mladších 45 let, zatímco 43% bylo starších 65 let. Pokud jde o povolání, 23% členů pracovalo pro soukromou společnost a 32% ve veřejném sektoru. 91% členů vlastnilo dům, ale příjmy domácnosti nad 40 000 liber mělo pouze 13% členů. Konzervativní strana byla tedy z největší části stranou střední třídy.

Borisyuk, Rallings, Thrasher a van der Kolk (2007) zkoumali podporu okrajových stran v 624 okrscích na území Velkého Londýna ve volbách do EP 2004, v závislosti na socioekonomických charakteristikách těchto okrsků. Jejich výzkum přinesl některá zjištění také o UKIP. Vybrané hodnoty korelací z výzkumu lze nalézt v tabulce č.2. Platí že kladné hodnoty koeficientu značí kladnou a záporné hodnoty koeficientu zápornou korelaci. Pro srovnání je do tabulky zařazena také BNP. Přes omezení vyplývající z použití dat pouze z Londýna, který není oblastí, ve které by UKIP získávala nejvyšší podporu, výzkum potvrzuje některé naše předpoklady. Voliči UKIP jsou britského původu, spíše starší, často samostatně podnikající, vlastníci dům, bez vysokého vzdělání a jsou křesťany. Jsou méně mobilní, počet těch, kteří se do svého současného bydliště přistěhovali z jiného místa ve Spojeném království je nejmenší ze srovnávaných stran. Co se týče zařazení do skupin profesního zaměření, největší podporu má UKIP ve skupinách 4-7 (administrativa, služby, obchod), méně ve

skupinách 8-9 (kvalifikovaní a nekvalifikovaní dělníci), nejmenší mezi skupinami 1-3 (management, vysocí úředníci, profesionálové) a mezi nezaměstnanými.

UKIP získávala větší podporu tam, kde konzervativci od předešlých voleb více ztráceli. Čím horší byl výsledek Konzervativní strany v porovnání s místními volbami 2002, tím větší byly zisky UKIP. Tato korelace však překvapivě platí také pro ztráty středolevých Liberálních demokratů. Je zkoumáno také, zda podpora menšinové strany je ovlivněna převažujícím složením okrsku. V konzervativních okrscích byla silnější podpora UKIP a BNP, zatímco podpora zelených a Respect byla nižší (Borisjuk, Rallings, Thrasher, van der Kolk 2007: 683-684).

Tabulka č. 4: Korelace mezi stranickou podporou a charakteristikami cenzu

	UKIP	BNP
Změna v hlasech 2004-2002		
Konzervativní strana	-0.21	-0.04
Labour	-0.04	-0.37
Liberální demokraté	-0.36	-0.36
Charakteristiky		
Věk 18-24	-0.52	-0.25
Věk 65+	0.66	0.33
Vzdělání		
Žádné akademické nebo profesionální vzdělání	0.28	0.70
Akademické vzdělání	-0.64	-0.83
Pracovní zaměření		
Skupiny 1-3	-0.42	-0.73
Skupiny 4-7	0.52	0.73
Skupiny 8-9	0.21	0.64
Nezaměstnaní	-0.54	-0.07
Bydlení		
V soukromém pronájmu	-0.71	-0.73
Obydlen vlastníkem	0.56	0.21
Deprivace		
Špatné bydlení	-0.72	-0.36
Žádné auto v domácnosti	-0.57	-0.23
Tři a více aut v domácnosti	0.57	0.23
Etnicita		
Narozen v Británii	0.84	0.65
Nebílý	-0.71	-0.33
Etnické skupiny z Commonwealthu	-0.46	-0.21
Náboženství		
Křesťanství	0.74	0.49
Muslimské	-0.68	-0.33
Bez vyznání	-0.01	-0.12

Zdroj: Borisjuk, Rallings, Thrasher a van der Kolk (2007: 678)

Whitaker a Lynch (2010) vědomi si nevhodnosti použití dat z Londýna zkoumali podporu strany ve volbách do EP v roce 2009 v Anglii a Walesu. Korelace mezi UKIP a BNP je v tomto

případě mnohem nižší než v případě Londýna. Strana dosahuje dobrých výsledků tam, kde se daří také konzervativcům, negativní korelace má ve vztahu k labouristům, zeleným a liberálním demokratům. Všechny hodnoty jsou uvedeny v tabulce č.5. Je třeba si uvědomit, že zatímco v předchozím průzkumu (Borisyuk, Rallings, Thrasher, van der Kolk 2007) byla zkoumána změna podpory stran oproti minulým volbám, nyní je zkoumána korelace podpory jednotlivých stran v rámci stejných voleb.

Tabulka č. 5: Korelace mezi volbou stran v volbách do EP 2009 v Anglii a Walesu

	volba UKIP	volba BNP
volba BNP	0,14	-
volba Konzervativní strany	0,36	-0,38
volba Labour Party	-0,56	0,45
volba Liberálních demokratů	-0,15	-0,40
volba Zelených	-0,23	-0,55

Zdroj: Whitaker a Lynch (2010: 4)

Následně byly provedeny korelace mezi volbou strany a charakteristikami cenzu. Potvrzuje se, že UKIP je úspěšná v oblastech s vyšším počtem starších voličů, podnikajících, mezi pracovními skupinami 1-3, s vyšší zaměstnaností, vyšším podílem křesťanů a menším podílem etnických menšin a také v oblastech s podílem lidí pracujících v zemědělství a rybolovu, tedy v oborech ovlivněných společnou zemědělskou a rybářskou politikou EU, kterou strana silně kritizuje.

Tabulka č. 6: Korelace mezi volbou stran a charakteristikami

	UKIP volba	BNP volba
Věk 18-24	-0,46	-0,02
Důchodový věk	0,48	-0,16
Míra nezaměstnanosti	-0,39	0,34
Podnikatelé (živnostníci)	0,30	-0,45
Akademické vzdělání	-0,51	-0,62
Pracovní zaměření skupiny 1-3	-0,32	-0,61
Pracovní zaměření skupiny 4-7	0,44	0,38
Pracovní zaměření skupiny 8-9	0,16	0,63
Nebílí %	-0,53	-0,10
% zaměstnaní v zemědělství nebo rybářství	0,24	-0,28
% zaměstnaní ve výrobě	0,20	0,59
Vlastníci domů	0,60	0,10
Křesťané	0,57	0,23

Zdroj: Whitaker a Lynch (2010: 4)

Zkoumány je také podpora UKIP na individuální úrovni založená na průzkumech společnosti Ipsos-MORI v letech 2008-9. Některá předchozí zjištění výzkum potvrdil, některé zjištění jsou překvapující. UKIP získá hlas pravděpodobněji od mužů než od žen. Hlas dají straně

pravděpodobněji příslušníci pracovních skupin C2,D,E, tedy kvalifikovaní a nekvalifikovaní dělníci a lidé závislí na státní podpoře než příslušníci skupin A,B,C1 (Whitaker, Lynch 2010: 9). Skupina E zahrnuje také důchodce a tento údaj tedy odpovídá vysokému průměrnému věku voličů strany, jejíž nízká podpora u mladých lidí stoupá od skupiny lidí ve věku 45-54 let. Věk může pomoci vysvětlit také vyšší podíl křesťanů a nižší podíl lidí s vysokoškolským titulem mezi voliči strany.

Další data o voličích strany poskytl průzkum YouGov a Channel 4 (YouGov/Channel 4 News Survey Results). Jen 14% z nich je mladších 35 let a 50% je starší 54 let. Podpora strany mezi sociálními skupinami A,B,C1 (52%) je oproti předchozímu průzkumu mírně vyšší než mezi skupinami C2,D,E (48%). Rozvrstvení příjmů domácnosti u voličů strany zhruba odpovídá britskému průměru, byť je zde méně těch s nejvyššími příjmy nad 70 000£ ročně (5% ve srovnání s 11% u konzervativců nebo 8% u liberálních demokratů).

5.2. Kulturní a hodnotová identifikace

Politické a hodnotové postoje voličů stejně jako témata, která jsou pro ně nejdůležitější zkoumala společnost YouGov a Channel 4 před volbami do EP v roce 2009. Tento výzkum (YouGov/Channel 4 News Survey Results) byl výjimečný tím, že jsou zde uvedeny hodnoty i pro vybrané malé strany. Díky tomu můžeme na vzorku 32 268 respondentů, z nichž 4252 volilo UKIP určit hlavní otázky, které je trápí voliče strany stejně jako jejich názory na různé politické a hodnotové otázky.

Zajímavá je již první otázka, která zkoumá volební úmysly respondentů při příštích národních parlamentních volbách. Zatímco 47% voličů UKIP vyjádřilo úmysl opět volit tuto stranu, 38% jich hodlá dát svůj hlas konzervativcům, 6% liberálním demokratům a 5% labouristům. Druhá otázka se týká strany, kterou v období dospívání respondentů obvykle volili jejich rodiče. 42% rodičů respondentů UKIP překvapivě volilo labouristy a jen 32% konzervativce. 69% voličů této strany ji zvolilo s cílem vyjádřit svůj názor na britské vztahy s Evropou, což je naprosto výjimečná hodnota, kdy tento názor nejčastěji sdíleli voliči konzervativců a BNP 32%. 40% voličů UKIP vyjádřilo pozitivní názor na otázku, zda se Konzervativní strana stará o potřeby lidí „jako jsem já“, což je nejvyšší počet po samotných voličích konzervativců, v případě Labour party to bylo pouze 6%, ale celých 59% se domnívá, že se Labour party o jejich potřeby starala v minulosti. Podobný pokles však není mezi voliči ostatních stran výjimečný. Pozitivní postoj k UKIP má kromě jejích voličů nejvíce 47% voličů BNP a 26% voličů konzervativců. K BNP má z voličů jiných stran pozitivní postoj nejvíce voličů UKIP – 18%, následovaných 10% konzervativců. 40% voličů UKIP se sebeidentifikuje do pravé, 29% do středu a 14% do levé části politického spektra. Téměř stejná je

sebeidentifikace voličů BNP, naproti tomu voliči konzervativců se sebeidentifikují více pravicově (48% pravicově, 25% středově, 5% levicově).

Pro Británii nejdůležitější otázky jsou podle voličů UKIP 1. imigrační a azylová politika (76%), 2. stav ekonomiky a nezaměstnanost (67%) a zločinnost (46%). Evropská unie je až na čtvrtém místě s 39%. V tomto pořadí vnímají důležitost prvních třech otázek také voliči BNP, nicméně důležitější než EU jsou pro ně životní náklady, ceny a inflace. Voliči konzervativců hodnotí jako nejdůležitější stav ekonomiky, imigraci a zločinnost. Na otázku, které skupiny obyvatel jsou v Británii diskriminovány, odpovědělo 63% voličů UKIP bílí lidé a dále 23% ženy. V tomto pořadí odpovídali i voliči konzervativců (46 a 25%), v názoru na diskriminaci bílých lidí měli k UKIP nejbližší voliči BNP (77%). Jako nespravedlivě zvýhodňované označili voliči UKIP muslimy (61%), neblílé lidi (53%) a homosexuály (39%). Pořadí odpovědí se shodovalo s voliči konzervativců (44, 41, 27%) i BNP (70, 62, 36%).

Voliči UKIP se vyznačují poměrně silnou nedůvěrou k establishmentu. Nadpolovičně by věřili, že říkají pravdu, pouze rodinným lékařům (88%) a BBC (53%). Soudcům jich důvěřuje i nedůvěřuje přesně polovina. Voliči UKIP mají z voličů všech stran nejmenší důvěru ve vyšší státní úředníky ve Whitehallu (9% důvěřuje, 88% ne). Pokud bychom ze srovnání vyřadili BNP, jejíž voliči se vyznačují nejmenší důvěrou, přidají se k těm, kterým voliči UKIP nejméně důvěřují soudci, vyšší policejní úředníci (45%), místní poslanci (23%) a vyšší úředníci obecní rady (13%). Nadprůměrnou důvěru mají voliči UKIP k novinářům, ať už z luxusnějších (jako příklad uvedeny Times, Telegraph a Guardian – 47%), průměrných (jako příklad uvedeny Daily Mail a Daily Express – 31%) nebo bulvárních novin (jako příklad uvedeny Sun a Mirror – 14%).

Voliči UKIP se domnívají, že labouristé se snaží nejvíce pomoci imigrantům a neblílym Britům (72%), rodinám s jedním rodičem (47%) a bohatým (28%), že konzervativci se snaží nejvíce pomoci tradičním rodinám (57%), bohatým (42%) a obyčejným pracujícím lidem (35%), avšak britská vláda by měla nejvíce pomoci obyčejným pracujícím lidem (80%), důchodcům (70%) a tradičním rodinám (57%).

Voliči UKIP mají nejskeptičtější názor na EU. Domnívají se, že otázky globálního obchodu (83%), boje se znečištěním a změnou klimatu (58%) a imigrace (96%) by měly být rozhodovány na úrovni členských států, nikoli EU jako celkem. Odchod země z EU jich podpořilo 82%. Ve svém skepticizmu ve všech otázkách týkajících se EU jsou následováni BNP a konzervativci. Poněkud překvapující vysoké procento voličů strany (39%), kteří by ponechali řešení otázek znečištění a klimatické změny EU, lze vysvětlit nepřikládáním přílišné důležitosti této otázce. Mezi nejdůležitější témata ji zařadilo pouze 8% dotázaných.

Silný názor mají voliči strany na imigraci. 87% se jich domnívá, že všechna budoucí imigrace do Spojeného království by měla být zastavena a 77% podezřívá místní úřady z přednostního

udělování nájemních bytů imigrantům. Tyto názory nejvíce zastávají voliči BNP (94, 87%), UKIP a konzervativců (68, 64%). Islám považuje za nebezpečí pro západní civilizaci 64% voličů strany. 61% dotázaných odmítá názor, že imigrace lidí z různých zemí a kultur v minulých desetiletích obohatila Británii, pouhých 9% si myslí, že imigrace podpořila britský ekonomický růst, podle 43% by měla vláda povzbudit odchod imigrantů a jejich rodin z Británie a 34% se domnívá, že většina zločinu v Británii je spáchána imigranty. Kritické a restriktivní názory na imigraci opět nejvíce zastávají voliči BNP následovaní voliči UKIP a Konzervativní strany.

Voliči UKIP jsou kritičtí také k britským politikům. Celých 67% z nich si myslí, že většina britských politiků je zkorumpovaná. Názor, že mezi třemi největšími britskými stranami není žádný podstatný rozdíl sdílí 60% voličů strany. Překvapivě tento názor sdílí nejméně voliči konzervativců (25%), zatímco nejčastěji s ním souhlasí voliči BNP (69%) a zelených (61%).

5.3. Geografické charakteristiky

Nejlepších výsledků dosahuje UKIP v Anglii, nejhorších ve Skotsku a Walesu. Dobře si strana nevede také v Londýně. V Severním Irsku vůbec nekandiduje. Co se týče jednotlivých anglických regionů, nejlépe se straně dlouhodobě ve volbách do EP daří na Jihozápadě, ve Východní Anglii a v East Midlands, o něco méně na Jihovýchodě a West Midlands. Velmi obecně je tedy strana úspěšná v jižní části Anglie s výjimkou Londýna. Do značné míry v oblastech, ve kterých se daří Konzervativní straně. Srovnání průměrných výsledků obou stran z voleb do EP 1999, 2004 a 2009 v jednotlivých regionech nabízí tabulka č. 7. Úrovní podpory strany poměrně odpovídá i hustota místních poboček strany. Zatímco v Anglii má strana v každém regionu kromě regionální kanceláře od 10 (Severovýchod) do 52 (Jihovýchod) poboček, ve Walesu má pobočky 3 a ve Skotsku pouze regionální kancelář.

Co se týče zisků v národních parlamentních volbách, nejlepších výsledků dosáhla UKIP v roce 2001 v obvodu Bexhill & Battle s 7,8% a dále v Devonu (5,6% ve východním a 5% v severním) a v roce 2005 v Boston & Slegness s 9,61% a dále v Bognos Regis & Littlehampton s 8,04%. Společnou vlastností všech těchto míst je, že leží na pobřeží.

Pokud vezmeme v úvahu místa, ve kterých získala UKIP zastoupení na místní úrovni, můžeme určit hlavní základnu strany. Jednou z nich je bezesporu hrabství Staffordshire ve West Midlands, ve kterém má UKIP v radě hrabství Staffordshire 4 zastupitele (z 62, z nichž 49 je konzervativců), jednoho zastupitele v radě obvodu Staffordshire Moorlands a 5 zastupitelů v městské radě Newcastle-under-Lyme (Local Council Political Compositions). Ve většině národních voleb i voleb do EP si také strana na úrovni zdejších volebních obvodů vedla velmi dobře, například ve volbách

do EP 2009 dosáhla ve westminsterském volebním obvodu South Staffordshire 29.1% hlasů.

Dalším centrem voličské podpory strany je hrabství Devon na jihozápadě Anglie. UKIP se zde sice nepodařilo dosud získat místní zastupitele, nicméně strana zde dosáhla dobrých výsledků ve všech národních a evropských volbách od roku 1999. Ve volbách do EP 1999 získala nejvíce hlasů právě zde na úrovni westminsterského obvodu Torridge & West Devon.

Charakteristickou pro zmíněná místa je silná pozice Konzervativní strany. Ta se zdá být pro obvody se silnou podporou UKIP charakterističtější rysem než jejich často přímořský charakter (příčemž výjimkou je zde právě hrabství Staffordshire) a z toho vyplývající významný podíl lidí pracujících v rybolovu. Severojižní volební zlom se pokoušeli vysvětlit mnozí autoři. Například podle Curtice a Steeda (dle Denver 2007: 159) na jihu a ve venkovských oblastech rostla střední třída mnohem rychleji než na severu a ve Skotsku, kde se fakticky zmenšovala. Dále rozdílné regionální chování vedlo k různému ekonomickému vývoji a sever a Skotsko neprosperovalo tak jako jih. Dalším vysvětlením je růst podpory menších stran od 70. let, který byl obecně vždy na účet lokálně slabší hlavní strany. Tou byli na severu konzervativci, zatímco na jihu labouristé.

Tabulka č. 7: Průměrný zisk % hlasů Konzervativní strany a UKIP ve volbách do EP 1999-2009 v jednotlivých regionech

	Konzervativní strana	UKIP
East Midlands	32,03	16,70
Východní Anglie	34,90	16,03
Londýn	28,97	9,50
Severovýchod	21,93	12,13
Severozápad	28,37	11,53
Jihovýchod	38,13	16,00
Jihozápad	34,50	18,43
West Midlands	31,10	14,87
Yorkshire & The Humber	28,57	13,00
Wales	21,13	8,80
Skotsko	18,13	4,40

Zdroj: autor

6. Zařazení UKIP podle typologií a klasifikací

6.1. Typ vzniku

Maurice Duverger (dle Novák 1997: 24-31) rozlišuje původ stran na 1. volební a parlamentní a 2. mimoparlamentní a mimovolební. Strany poprvé podle něj vznikly současně s procedurami zastupitelské demokracie, s rozšířením volebního práva a parlamentních výsad. Nejprve se v parlamentu vytvářejí skupiny sdružující poslance stejné orientace ke společné akci. Mezi těmito parlamentními skupinami a místními volebními výbory, které mají po kandidáta získat patronát významných osobností a shromáždit fondy k vedení jeho kampaně, se utvářejí pravidelné styky a sblížování poslanců nahoře vede zákonitě ke spojování a sdružování volebních výborů dole. Iniciativa obvykle pochází z parlamentního klubu. Jakmile vznikne strana, založí z centra nové volební výbory a vytvoří štáb. Ten je odlišný od vedení své parlamentní skupiny, ale zachovává si hluboké stopy svého původu.

Některé strany však vznikají vně volebního a parlamentního rámce. V řadě případů vzešly z předem existující instituce, jejíž vlastní činnost spadá mimo volby a parlament, jako jsou odbory, průmyslové a obchodní instituce typu bank a velkých podniků, sdružení intelektuálů, svobodné zednářství, církve a náboženské sekty, sdružení bývalých bojovníků a podzemní ideální skupiny. Co se týče politických lig, jsou to podobně jako strany sdružení utvořená k politickým cílům, ale používají k jejich dosažení jiných metod. Ligy nestaví kandidáty do voleb a nesnaží se sdružovat poslance, z jejich podstaty plyne, že jsou silně protiparlamentní a nerespektují pravidla hry. Ne každá organizace, která má slovo liga ve svém názvu, však pojmu ligy odpovídá. Strany vzniklé mimo volby a parlament se podle Duvergera vyznačují řadou charakteristik, kterými se jasně odlišují od stran vzešlých z parlamentního a volebního procesu. Jsou obecně centralizovanější, protože se rodí z vrcholu. Obecně jsou soudržnější a disciplinovanější, mají totiž k dispozici předem existující organizaci, která přirozeně spojuje všechny její základní buňky. Také je v nich vliv poslanců slabší a řídicí výbor pohlíží víceméně na parlamentní klub s nedůvěrou a snaží si ho podřídit. Pro strany vzniklé mimo parlament je volební a poslanecký boj jen pouze jedním prostředků, jež k uskutečnění svých cílů užívají.

Dva Duvergerovy způsoby vzniku stran je třeba doplnit o třetí, strany vzniklé sloučením nebo naopak rozštěpením jiných už existujících stran (Novák 1997: 36).

UKIP navazovala na Antifederalistickou ligu, již však zařadit do kategorie politických lig nelze, neboť stavěla poslance do voleb. Prvotním cílem strany bylo vytvořit tlak na vládu a

Konzervativní stranu a zabránit ratifikaci Maastrichtské smlouvy. Na činnosti UKIP se nepodíleli v této fázi žádní bývalí poslanci Konzervativní strany a tedy ani její významná část, nelze proto vznik UKIP označit v žádném případě za parlamentní a volební ani jako důsledek rozštěpení již existující strany. Spíše lze říci, že UKIP (a Antifederalistická liga) navazovala na mimoparlamentní skupiny, jež by šlo označit nejlépe za sdružení intelektuálů. Podle typu vzniku je UKIP mimoparlamentní a mimovolební strana.

6.2. Organizační model

Způsob vzniku strany bude mít podle Duvergera pravděpodobně dlouhodobý dopad na jejich organizační strukturu. Duverger dělí podle typu organizace strany na 1. strany mas a 2. strany kádrů. Hlavní rozdíl mezi nimi nespočívá v počtu členů, nýbrž v rozdílné struktuře. Ve stranách mas má rekrutování členů základní význam z hlediska politického i finančního. Z politického hlediska má za úkol vychovávat dělnickou třídu a připravovat její elitu, z finančního hlediska se sociálnědemokratické v minulosti opíraly v první řadě o členské příspěvky. Strana kádrů se naproti tomu snaží shromáždit význačné osobnosti, připravit volby a udržovat kontakt s kandidáty. Zajímají je osobnosti trojího druhu: vlivné osobnosti, jejichž patronáž zajistí kandidátu hlasy, specialisté schopní organizovat volební kampaň a mecenáši. Nerozhoduje tedy množství, nýbrž kvalita.

Tomuto rozdělení odpovídá rozlišení Sigmunda Neumanna na strany individuální reprezentace a strany sociální integrace. Otto Kirchheimer tuto typologii rozšířil o již popsanou Catch-all Party (Novák 1997: 31-33).

UKIP má poměrně malý počet členů (k 31.12.2008 14 630 členů) a mezi jejími členy nejsou členové přidružených organizací, jako tomu bývá u masových stran. Finančně je strana spíše než na členských příspěvcích závislá na darech (Electoral Commission database: UKIP Statement of Accounts).⁵⁵ UKIP zhruba odpovídá modelu strany kádrů, respektive strany individuální reprezentace.

6.3. Velikost a síla

Měřit velikost strany lze podle počtu členů, voličů a parlamentních křesel. První měřítko lze

⁵⁵ V roce 2008 měla strana celkové příjmy 602 003£, z toho členské poplatky činily 193 656£ a dary 257 840£. V tomto roce se nekonaly žádné významné volby a proto lze předpokládat, že ve volebním roce by výše darů byla vyšší.

však použít pouze k pozuzování vývoje členské základny strany nebo ke srovnání velikosti stran, které jsou si podobné, neboť počet členů má jiný význam pro strany kádrů a strany mas. Počet voličů nám vzhledem k volebnímu systému, který se nikde nevyskytuje v dokonalé a úplně proporční volební soustavě, poslouží pouze při měření síly strany ve volebním průzkumu. Hlavním měřítkem je počet parlamentních křesel, který měří vládní potenciál strany. Parlamentní síla je prvkem volební síly. Menší strany jsou zpravidla znevýhodněny volebním systémem. Volič se může rozhodnout volit strategicky a svůj hlas malé straně nedát. Velikost stran je úzce spojena také s aliancemi. Ve všech systémech, ve kterých existují aliance, na nich velikost stran závisí. Tato závislost je buď materiální v případě volebních koalic nebo politická v případě parlamentních nebo vládních koalic. Strany lze rozlišovat podle velikosti na strany s většinovým posláním, velké strany a malé strany.

Strana s většinovým posláním je sama schopna vykonávat vládní odpovědnost. Tyto strany se obvykle vyskytují v bipartistickém systému nebo systémech podobných. Rozlišení mezi stranami s většinovým posláním a ostatními stranami má svůj základ v politické psychologii. Strana s většinovým posláním je nutně realistická, neboť její program může projít zatěžkávací zkouškou fakt, zatímco ostatní strany dělící se o moc se svými spojenci vědí, že jejich program nebude moci být nikdy srovnáván se skutečností a logicky pak směřují k demagogii. Zatímco velké strany obvykle vládou v rámci koaličního kabinetu, v němž jim jejich velikost dovoluje hrát hlavní roli a rozdělit si ministerstva a klíčové posty, malé strany se naopak musí spokojit s rolí doplňkové strany, ať už ve vládě nebo opozici. Význam malé strany se zvyšuje s malým rozdílem mezi parlamentní většinou a opozicí.

Duverger rozlišuje dva odlišné typy malých stran: strany osobností a strany stálých menšin. První z nich jsou v podstatě parlamentní kluby, které nemají skutečnou stranickou organizaci po celém území státu a nemají skutečnou sociální bázi a sdružují poslance, kteří špatně snášejí disciplínu velkých stran nebo se domnívají, že velké strany nejsou schopny splnit jejich ambice. Od stran osobností je třeba odlišit „strany vzpurných“, pro něž je bytostně důležitá doktrinální báze, sdružují disidenty jistých stran a snaží se udržet a ochraňovat čistotu nauky. Příkladem jsou četné socialistické skupiny nejrůznějších odstínů. Strany permanentních menšin se nespokojí s parlamentním klubem, mají rozvětvenou organizaci v zemi, buď na celostátní nebo regionální úrovni. Opírají se o sociální nebo politické zázemí, odpovídají části veřejného mínění, která je sice silně menšinová, ale poměrně stálá. Patří mezi ně strany národnostních, náboženských a politických menšin. Stranou politické menšiny Duverger nazývá tu část veřejného mínění, která je vymezena svou ideologickou pozicí. Jde o poměrně přesně vymezenou, výrazně menšinovou a relativně stálou duchovní rodinu, kterou nelze redukovat na velké orientace, jež rozdělují zemi (Novák 1997: 140-147).

Podle všech měřítek patří UKIP mezi malé strany. Problematictější je její zařazení do podskupiny malých stran. Pokud by bylo možno euroskepticismus chápat jako relativně stálou duchovní rodinu, v tom případě by šla UKIP zařadit mezi strany politických menšin, případně pokud by šlo UKIP považovat za ochránkyni čistoty nauky konzervatismu, bylo by možno zařadit ji jako „stranu vzpurných“. Z hlediska organizační struktury představovala UKIP v době svého vzniku stranu osobností, v souvislosti s pozdějším rozvojem místních organizací stranu má dnes blízko ke straně politické menšiny.

6.4. Ideologická rodina

Zřejmě nejrespektovanější typologií politických stran je rozdělení stran do ideologických rodin, které provedl Klaus von Beyme. Beyme záměrně postupoval při tvorbě své typologie historicky a proto jeho třídění může sloužit současně jako vývojová typologie. Ideologické rodiny podle něj tvoří 1. liberální a radikální strany, 2. konzervativní strany, 3. socialistické a sociálně demokratické strany, 4. křesťansko-demokratické strany, 5. komunistické strany, 6. rolnické strany, 7. regionální a etnické strany, 8. krajně (extrémně) pravicové strany a 9. ekologické strany (Fiala, Strmiska 2009: 95).

Podle Gallaghera, Lavera a Maira (2006: 230) jsou možné tři způsoby identifikace stranické rodiny v Evropě: 1. podle sdíleného historického původu stran, 2. podle členství stran v nadnárodních federacích stran nebo v politických skupinách v EP a 3. podle rozsahu, v němž jsou politiky obhajované stranami v různých zemích podobné, toto kritérium je však problematické, neboť stejná politika může znamenat něco kompletně jiného v různých zemích. UKIP není členem žádné nadnárodní federace politických stran. V EP je v současnosti členem frakce Evropa svobody a demokracie, která navazuje na dřívější frakci Nezávislosti a demokracie. Ta sdružuje poměrně heterogenní strany. Gallagher, Laver a Mair (2006: 254) UKIP do žádné ze stranických rodin nezařazují. Také Váška (2006: 2002) se domnívá, že UKIP nelze přiřadit k žádné z klasických rodin evropských politických stran ani seriózních ideologií a hodnotových systémů.

Zařazení UKIP je bezesporu problematické, nicméně v uplynulých letech prošly mnohé velké strany deideologizací a jejich místo v rodinách politických stran není zpochybňováno, proto si myslím, že se můžeme pokusit i o zařazení UKIP. Stranu lze dle mého názoru nejlépe zařadit do rodiny konzervativních stran, byť její program obsahuje i liberální (v ekonomické oblasti) prvky a prvky, jež by šly přiřadit ke stranám krajní pravice (v oblasti imigrační politiky).

6.5. Sociální složení voličů

Rose a Urwin (dle Novák 1997: 52) navrhli z hlediska sociálního složení jejich voličů následující klasifikaci politických stran:

1. heterogenní (různorodé strany) charakterizované elektorátem, který nemá žádné zvláštní sociologické rysy. Tyto strany se snaží zprostředkovat vůli maxima nejrozličnějších sociálních tříd, vrstev a skupin. Strany vyznávají pragmatický postoj a do značné míry se shodují s Catch-all Party.
2. strany, jejichž jediný základ je náboženský nebo naopak antiklerikální. Sociálně nebo třídně jsou různorodé.
3. strany, jejichž jediný základ je sociální. Tyto strany bychom mohli charakterizovat jako třídní.
4. strany, které plynou z různých identifikací, jež se vzájemně posilují. Jsou to nejsoudržnější strany, jejichž volební zázemí plyne ze vzájemného spojování a posilování několika faktorů.

Voliči UKIP jsou nejčastěji starší lidé a penzisté, v menší míře podnikatelé nebo pracující v rybolovu a zemědělství, bílí Britové či ještě úžeji Angličané, křesťané, poměrně konzervativní a autoritářští, nedůvěřující politikům. Vzhledem k programu i prezentaci strany můžeme vyloučit, že by šlo o stranu náboženskou či antiklerikální. Může se tedy jednat o třídní stranu? Podle mého názoru nikoli. Sociální složení UKIP je příliš široké a jazyk strany není třídní. Jako určující zdroje identifikace voličů se jeví britský původ, autoritářství, vyšší věk a křesťanství. Zdroje identifikace voličů UKIP jsou tedy do značné míry totožné s voliči Konzervativní strany. Problematické je určit, které z těchto zdrojů identifikace jsou pro volbu strany určující. Navíc důležité místo mají ve volbě strany také protestní hlasy a voliči UKIP také netvoří nějaké oddělené milieu. Proto lze zařadit UKIP mezi heterogenní strany.

6.6. Ideologická pozice UKIP v britském stranickém systému

Ideologickou pozici UKIP ve vztahu k jiným stranám v britském stranickém systému můžeme určit dvěma způsoby. Prvním je tradiční zařazení na pravolevé škále, další metodou je zařazení ve dvourozměrném schématu, v němž jedna osa vyjadřuje ekonomickou příslušnost k levici nebo pravici a druhá sociální libertarianismus či autoritarismus.

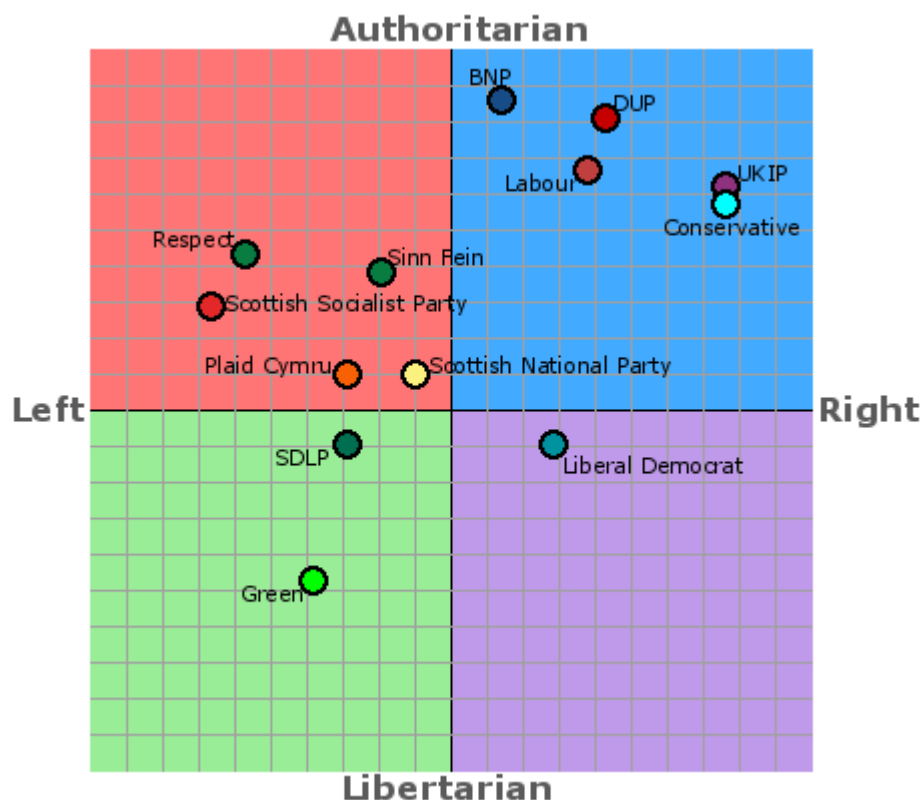
Blondel rozlišuje šest ideologických skupin (rodin), které řadí zleva doprava následujícím způsobem: 1. komunisté, 2. socialisté nebo sociální demokraté, 3. (ve středu) liberálové a radikálové, 4. agráři, 5. křesťanští demokraté, 6. konzervativci. Na kontinuum levice-pravice řadí

Blondel strany na základě schématu na základě 1. jejich demokratických nebo aristokratických hledisek, 2. liberálních nebo autoritářských prostředků, které používají nebo hodlají používat, 3. jejich konzervativních, středových nebo radikálních (levicových) sociálně-ekonomických cílů, které navrhuji (Novák 1997: 171).

Aplikujme nyní na toto kontinuum hlavní britské politické strany. Konzervativce, labouristy a liberální demokraty lze poměrně snadno zařadit do správné kategorie na základě ideologických rodin. UKIP patří také do konzervativní rodiny, díky svému autoritarismu v ní bude řazena napravo od Konzervativní strany. Blondelovo schéma neobsahuje extrémně pravicové strany. Pro tuto příležitost si je do tohoto schématu přidáme vpravo od konzervativních stran a zařadíme mezi ně BNP. Skotské a velšské nacionalisty bychom mohli chápat jako strany reprezentující zájmy periferie a jako takové by je bylo možno v typologii zařadit mezi agrární strany, také však pro jejich poměrně levicové ekonomické programy mezi strany socialistické. Navrhuji ji tedy zařadit mimo kategorie mezi strany socialistické a liberální. Zelené navrhuji zařadit nalevo od liberálních demokratů. Výsledná osa bude následující: 1. Labour, 2. SNP a Plaid Cymru, 4. Zelení, 5. Liberální demokraté, 6. Konzervativní strana, 7. UKIP, 8. BNP.

Více nám dle mého názoru řekne Politický kompas (The Political Compass) společnosti Pace News Limited. V něm proti sobě na horizontální (ekonomické) ose stojí neoliberalismus a kolektivismus a na vertikální (společenské) ose anarchismus a fašismus. Osy tak rozdělují rovinu na čtyři čtverce – autoritativní levici, autoritativní pravici, libertariánskou levici a libertariánskou pravici. Na stránce jsou kromě testu dostupná také zařazení politických stran vybraných zemí včetně Spojeného království.

Graf č.1: Pozice britských politických stran ve dvourozměrném schématu



Zdroj: The Political Compass

Jak graf ukazuje, UKIP je zařazena ve čtverci autoritativní pravice a má nejbliže ke Konzervativní straně. Na ekonomické ose je na stejném místě, zatímco je autoritářštější. Překvapivé je zařazení Labour do stejného čtverce a její větší autoritářství než Konzervativní strany a UKIP. To je vysvětleno tím, že Labour přijala protržní politiky. Její vyšší autoritářství je způsobeno jednak posunem konzervativců pod vedením Davida Camerona směrem k sociálnímu liberalismu, jednak bezpečnostními politikami Labour, které je možno vidět jako značně autoritářské. Nejvíce autoritářskou stranou je BNP, která je na ekonomické ose poměrně vlevo. Liberální demokraté jsou jako jediná z britských stran řazeni do čtverce libertariánské pravice.

7. Proměny pozice ve stranickém systému Spojeného království

7.1. První léta existence

První volby, kterých se UKIP zúčastnila byly volby do EP v červnu 1994. Byly to poslední volby do EP, ve kterých nebyl ve Velké Británii použit proporční volební systém. V Anglii, Skotsku a Walesu bylo použito jednokolového většinového volebního systému (známý jako First Past The Post – FPTP), v Severním Irsku jednojmenného přenosného hlasování (Single Transferable Vote – STV), které se tam ve volbách do EP používá dodnes.

Strana kandidovala celkem 24 kandidátů. Z nich 6 kandidovalo na území Londýna, 16 na území zbytku Anglie a po jednom ve Walesu a ve Skotsku. Výsledky byly zklamáním. V obvodech, ve kterých strana kandidovala, dosáhla průměrného zisku 3,3%. Nejlepšího výsledku dosáhl Nigel Farage v Itchen, Test and Avon s 5,4% a skončil na čtvrtém místě. Většina kandidátů strana skončila až na 5-6. místě. V jednom obvodu – Kent East – strana připravila konzervativce o mandát, když jejich kandidát prohrál s labouristickým kandidátem o 0,3% hlasů, zatímco kandidát UKIP získal 4,7%.

V období 1994-1997 se také strana zúčastnila doplňovacích voleb v celkem 12 volebních obvodech. Nedosáhla při nich žádného úspěchu, její kandidáti skončili na čtvrtých až šestých místech, hlasy pro ně nikde nerozhodly o výsledku voleb a nejlepší výsledek byl pouze 2,9% hlasů v obvodu South East Staffordshire.

Dalšími řádnými volbami, kterých se strana zúčastnila, byly národní parlamentní v roce 1997. Za stranu kandidovalo 193 kandidátů. Strana kandidovala i v obvodech, kde za Konzervativní stranu kandidovali známí euroskeptici.⁵⁶ V některých obvodech se tak střetli kandidáti Konzervativní strany, Strany referenda a UKIP, přičemž v některých případech mohlo jít o tři euroskeptiky. Strana získala celostátně pouze 0,3% hlasů a průměrně 1% v těch obvodech, ve kterých kandidovala. Ve dvou obvodech - Devon West & Torridge a Hasting & Rye – vedl společný zisk UKIP a Strany referenda k prohře konzervativců. V obvodu Devon West & Torridge činila ztráta konzervativců na vítězné liberální demokraty 1957 hlasů, zatímco obě euroskeptické strany

⁵⁶ Zatímco Strana referenda slíbila nekandidovat v těch obvodech, ve kterých se vedoucí kandidát veřejně přihlásí k euroskepticismu. V některých případech však k tomu došlo až po nominování kandidáta Strany referenda a tak se nakonec tyto kandidáti střetli.

získaly celkem 3787 hlasů. V případě obvodu Hasting & Rye činila ztráta konzervativců na vítězné labouristy 2560 hlasů, euroskeptické strany jich získaly 2983. V dalších dvou obvodech - Shrewbury & Atcham a Gillingham – byl společný zisk euroskeptických stran vyšší než konzervativní margin o 0,3% a 0,2%, není tedy možné určit, zda k tomu došlo díky přesunu konzervativních voličů k těmto malým stranám.

V tomto období zůstává UKIP zcela okrajovou stranou. Ačkoli pomalu stoupá počet stranických kandidátů, jejich zisky zůstávají velmi nízké. Strana není relevantní ani v tom smyslu, že by hlasy pro ni rozhodli o výsledku voleb v některém volebním obvodu. To se stalo pouze v jediném obvodu v evropských volbách 1994. V národních parlamentních volbách 1997 byla strana zcela zastíněna další euroskeptickou formací – Stranou referenda. V porovnání s ní kandidovala mnohem nižší počet kandidátů a také zůstala na okraji mediálního zájmu. Na druhou stranu společné zisky UKIP a Strany referenda svědčí o tom, že zde existuje jistý prostor pro malou euroskeptickou stranu, zvláště poté, co v roce 1999 vstoupila v platnost změna volebního systému pro volby do Evropského parlamentu z jednokolového většinového na proporční systém uzavřených kandidátních listin.

7.2. Úspěchy ve volbách do EP 1999, 2004 a 2009

V červnu 1999 se volby do Evropského parlamentu poprvé konaly za použití proporčního volebního systému. Velká Británie byla rozdělena do 11 volebních obvodů o velikosti 5-11 mandátů. Mandáty jednotlivým stranám byly rozděleny použitím d'Hondtova dělitele. V Severním Irsku byly pro tamní 3 mandáty zachován STV. Volební účast dosáhla celostátně 24% hlasů. Volby přinesly vítězství Konzervativní straně. Díky novému volebnímu ve volbách do EP uspěly také dvě okrajové strany: UKIP a Zelení. Celkové výsledky voleb pro strany, které získaly ve Velké Británii alespoň 1% hlasů obsahuje tabulka č.8. V Severním Irsku získali po jednom mandátu Demokratičtí unionisté, Ulsterští unionisté a SDLP.

UKIP kandidovala ve všech regionech s výjimkou Severního Irska. Nejlepší výsledky zaznamenala na Jihozápadě, Jihovýchodě a Východě Anglie, kde také získala své mandáty. Nejhůře dopadla strana ve Skotsku a Walesu. Na úrovni volebního obvodu dosáhla strana nejlepšího výsledku 19,2% hlasů v Torrington & West Devon, jednom z obvodů, ve kterých dosáhla strana nejlepších výsledků v parlamentních volbách 1997.

Strana tak těžila ze vzrůstající podpory elektorátu a proporčního volebního systému. Na vzrůstající podpoře elektorátu se nejspíše projevilo i vědomí toho, že díky odlišnému volebnímu systému má hlas pro malou stranu smysl stejně jako možnost vyjádřit ve volbách druhého řádu

podporu sobě nejbližší straně či protestní hlas proti politice velké strany a nebýt nucen hlasovat strategicky, jako je tomu ve volbách do národního parlamentu.

Tabulka č. 8: Výsledky voleb do EP 1999

	Počet hlasů	% hlasů	Počet křesel	% křesel
Konzervativní strana	3 578 217	35,8%	36	43%
Labour	2 803 821	28,0%	29	35%
Liberální demokraté	1 266 549	12,7%	10	12%
UKIP	696 057	7,0%	3	4%
Zelení	625 378	6,3%	2	2%
SNP	268 528	2,7%	2	2%
Plaid Cymru	185 235	1,9%	2	2%
Pro Euro Conservative Party	138 097	1,4%		
BNP	102 644	1,0%		

Zdroj: Elections to the European Parliament – June 1999

Rozšíření EU o deset nových členských států přineslo snížení počtu britských křesel v EP z 87 na 78. To znamenalo také snížení velikosti volebních obvodů na 3-10 mandátů. Volby v červnu 2004 přinesly další posilování malých stran. Konzervativci a labouristé získali dohromady méně než 50% hlasů a ztratili křesla. Největším vítězem voleb se stala UKIP, která získala ve Velké Británii 16,2% hlasů a skončila na třetím místě před Liberálními demokraty. Účast ve volbách byla 38%, což představuje velký nárůst proti 24% v roce 1999 a dosud nejvyšší účast v evropských volbách ve Velké Británii.

Tabulka č. 9: Výsledky voleb do EP 2004

	Počet hlasů	% hlasů	Počet křesel	Změna
Konzervativní strana	4 397 087	26,7%	27	-8
Labour	3 718 683	22,6%	19	-6
UKIP	2 660 768	16,2%	12	+10
Liberální demokraté	2 452 327	14,9%	12	+2
Zelení	1 028 283	6,2%	2	+2
BNP	808 201	4,9%	0	0
Respect	252 216	1,5%	0	0
SNP	231 505	1,4%	2	0
Plaid Cymru	159 888	1,0%	1	0

Zdroj: European Parliament elections 2004

Podpora UKIP vzrostla ve všech regionech, nejvíce v East Midlands o 18,5 procentních bodů. UKIP zde těsně skončila s 26,1% hlasů na druhém místě. Na tomto výjimečném výsledku se nejspíše podílel i fakt, že právě v tomto regionu kandidoval populární moderátor Robert Kilroy-Silk. Dobrých výsledků ale strana dosáhla v celé jižní Anglii. Podpora strany vzrostla také ve Skotsku a Walesu, na získání mandátu to však nestačilo. O průniku strany do těchto částí Velké

Británie a o tom, že by přestala být regionální anglickou stranou se tedy zatím hovořit nedá.

Tabulka č. 10: Výsledky UKIP ve volbách do EP podle regionu

	1999		2004		2009	
	%	křesla	%	křesla	%	křesla
East Midlands	7,6		26,1	2	16,4	1
East of England	8,9	1	19,6	2	19,6	2
London	5,4		12,3	1	10,8	1
North East	8,8		12,2		15,4	
North West	6,6		12,2	1	15,8	1
Scotland	1,3		6,7		5,2	
South East	9,7	1	19,5	2	18,8	2
South West	10,6	1	22,6	2	22,1	2
Wales	3,1		10,5		12,8	1
West Midlands	5,8		17,5	1	21,3	2
Yorkshire and the Humber	7,1		14,5	1	17,4	1
Velká Británie	7	3	16,2	12	16,5	13

Zdroj: autor

UKIP zvítězila ve 20 místních obvodech, včetně 11 v Devonu, Cornwallu a Isles of Scilly. Tedy ve svých tradičních základnách v jihozápadní Anglii. Zvítězila také v 8 obvodech v East Midlands. Hranice obvodů při místních volbách v Anglii nejsou totožné s westminsterskými parlamentními obvody, proto teoretický převod na parlamentní křesla není z těchto údajů možný. Nejlepším výsledkem bylo 37,6% hlasů v Bostonu na východním pobřeží Anglie.

UKIP se podařilo oslovit velké množství nových voličů a dosáhnout vysokého procentního výsledku a to přes zvýšenou volební účast. Mnoho komentátorů (dle Givens, Glass 2006: 1) se dokonce domnívá, že hlavním důvodem zvýšené volební účasti byla stoupající význačnost UKIP s kandidátem Robertem Kilroy-Silkem a sympatizanty jako herečka Joan Collins. Podle průzkumu Guardianu/ICM krátce po evropských volbách (dle Givens, Glass 2006: 10) volilo 45% voličů UKIP při národních volbách 2001 Konzervativní stranu, 20% Labour a 11% Liberální demokraty.

Tabulka č. 11: Výsledky voleb do EP 2009

	Počet hlasů	% hlasů	Počet křesel	Změna
Konzervativní strana	4 198 164	27,7%	25	+1
UKIP	2 498 226	16,5%	13	+1
Labour	2 381 760	15,7%	13	-5
Liberální demokraté	2 080 613	13,7%	11	+1
Zelení	1 303 745	8,6%	2	0
BNP	943 598	6,2%	2	+2
SNP	321 007	2,1%	2	0
Plaid Cymru	126 702	0,8%	1	0

Zdroj: European Parliament elections 2009

V souvislosti s rozšířením EU o Rumunsko a Bulharsko došlo ke snížení počtu britských křesel v EP na 72. Ve volbách do EP 2009 v Británii opět zvítězila Konzervativní strana. UKIP zvýšila podíl hlasů na 16,5% a skončila na druhém místě. Vládnoucí Labour party skončila třetí. Do EP poprvé pronikla BNP. Volební účast oproti minulým volbám klesla z 38% hlasů na 34,5%.

Volby proběhly v atmosféře poznamenané největším hospodářským poklesem za generaci. Finanční kolaps známý jako úvěrová krize byl nejvážnější od roku 1929. Ekonomická krize byla dále doprovázena finančním skandálem spojeným se zneužíváním poslaneckých náhrad. Tato krize zasáhla všechny strany, nejvíce z nich labouristy. Zasaženy pochopitelně nebyly mimoparlamentní strany a ty proto měly v eurovolbách možnost těžit z lidové nespokojenosti s politikou. Na druhou stranu byla strana po minulých volbách do EP zasažena sporem o vedení, který vedl ke vzniku nové euroskeptické strany Veritas a skandály několika europoslanců, z nichž jeden byl dokonce uvězněn (Hayton 2010: 27).

UKIP získala 13 mandátů, tedy stejně jako Labour. Ačkoli strana zvýšila podíl hlasů, absolutní počet hlasů mírně klesl. Strana mírně zvýšila podíl hlasů a poprvé získala mandát ve Walesu. Vykročila tak směrem k skutečně celobritské straně, nicméně ve Skotsku její dosud nízká podpora klesla. Podpora strany mírně klesla na jihu Anglie a v Londýně, stoupala v regionech na severu Anglie a ve West Midlands. V East Midlands, kde strana v minulých eurovolbách dosáhla nejlepšího výsledku, klesl její procentní podíl téměř o deset procent na 16,4% a strana ztratila jeden ze dvou tamních mandátů. Tento pokles se zdá být potvrzením teze, že za vynikajícím výsledkem strany v regionu při minulých volbách byla kandidatura Roberta Kilroy-Silka.

UKIP zvítězila minimálně v 9 místních obvodech, zatímco Konzervativní strana zvítězila v 280.⁵⁷ Největšího zisku 34,4% hlasů dosáhli v Torbay (v Devonu). Konzervativní straně se oproti minulým evropským volbám podařilo vytlačit UKIP z prvního místa v řadě obvodů jihozápadní Anglie v Devonu, Cornwallu a Isles of Scilly stejně jako ve východní Anglii a East Midlands. Naproti tomu strana zvítězila v několika původně labouristických obvodech ve West Midlands a na severovýchodě. Straně se tedy podařilo zvýšit průměrné zisky, ve svých původních základnách voličské podpory však ztrácela, což pro její budoucí účast v národních parlamentních volbách není dobrá zpráva.

Co se týče postavení UKIP v subtypu britského stranického systému, volbách do EP, strana si vybuodovala postavení jedné ze čtyř středně velkých stran. Strana těží z proporcího volebního systému stejně jako vědomí voličů o druhořadosti evropských voleb, jež neovlivní složení budoucí vlády. Pokud budeme výsledky z minulosti projektovat do budoucna, je možné zachování dominantní pozice Konzervativní strany a soubor Labour, Liberálnědemokratické strany a UKIP o

⁵⁷ Ve studii (European Parliament elections 2009) jsou dostupná data celkem pro 399 místních obvodů ve Velké Británii.

druhé a třetí místo. S nabytím vládní zodpovědnosti Konzervativní stranou se však toto její postavení může změnit.

7.3. Postavení na parlamentní a místní úrovni

Ve volebním období 1997-2001 se UKIP účastnila celkem jedenáctkrát doplňovacích voleb. Průměrně v nich získala 1,1% hlasů, 10 z jejích kandidátů přišlo o volební kauci a nikdo z nich výsledek volby neovlivnil.

Národní parlamentní volby 2001 vyhrála Labour Party a získala většinu 166 hlasů. Na druhém místě skončila Konzervativní strana, na třetím Liberální demokraté. Volby obecně příliš velké změny nepřinesly, majitele změnilo pouze 29 křesel. Volební účast byla 59,4%, nejnižší od roku 1918. Výsledky voleb 2001 a 2005 pro vybrané strany obsahuje tabulka č. 12. Vybrány byly strany, které získaly alespoň 1% hlasů, případně byly úspěšné ve volbách do EP. Opomenuty byly severoirské politické strany, neboť ty působí v odděleném stranickém systému od UKIP.

UKIP získala celostátně 1,5% hlasů. Oproti minulým parlamentním volbám více než zdvojnásobila počet kandidátů. Přestože podíl hlasů představuje téměř pětinasobek oproti minulým parlamentním volbám, je to značný pokles oproti volbám do EP, ve kterých strana získala 7% hlasů. Získaný počet hlasů klesl oproti evropským volbám z 696 tisíc na 390 tisíc. Projevila se tak strategická volba, jistý vliv by mohla mít za předpokladu, že by stranu volili pouze její skalní voliči, také více než dvojnásobná volební účast. Strana měla mnohem vyšší podporu v Anglii (1,7%) než ve Walesu (0,9%) a Skotsku (0,1%). Nejlepšího výsledku 7,8% hlasů dosáhla strana v Bexhill & Battle.

Tabulka č.12: Výsledky parlamentních voleb 2001 a 2005

	2001				2005			
	% hlasů	kandidátů	zvoleno	změna	% hlasů	kandidátů	zvoleno	změna
Labour	40,7%	640	413	-6	35,3%	627	356	-47
Konzervativní strana	31,7%	643	166	+1	32,3%	630	198	+33
Liberální demokraté	18,3%	639	52	+6	22,1%	626	62	+11
SNP	1,8%	72	5	-1	1,5%	59	6	+1
UKIP	1,5%	428	0	0	2,2%	496	0	0
Plaid Cymru	0,8%	40	4	0	0,6%	40	3	-1
Zelení	0,6%	145	0	0	1,0%	203	0	0
BNP	0,2%	33	0	0	0,7%	119	0	0

Zdroj: General Election results, 7 June 2001 a General Election 2005

Kandidatura UKIP zcela jistě připravila konzervativce o 6 mandátů, o dalších 6 možná.⁵⁸ Konzervativní strana prohrála díky ziskům UKIP s Labour v Braintree (margin 0,7% hlasů, zisk UKIP 1,5%), Monmouth (margin 0,9%, zisk UKIP 1,5%), South Dorset (margin 0,3%, zisk UKIP 2%) a možná také v Kettering (margin 1,2%, zisk UKIP 1,6%), Lancaster & Wyre (margin 0,9%, zisk UKIP 1,4%) a Northampton South (margin 1,7%, zisk UKIP 2,4%), s Liberálními demokraty v Cheadle (margin 0,1%, zisk UKIP 1,4%), Mid Dorset & North Poole (margin 0,9%, zisk UKIP 1,4%) a Torridge & West Devon (margin 2,1%, zisk UKIP 4,8%) a možná také v Guildford (margin 1,1%, zisk UKIP 1,5%), Hereford (margin 2,2%, zisk UKIP 2,7%) a Somerton & Frome (margin 1,3%, zisk UKIP 1,7%).

Ve volebním období 2001-2005 se strana zúčastnila celkem čtveřice doplňovacích voleb. Zatímco tři kandidáti ztratili volební kauci, výsledek doplňovacích voleb v Hartlepoolu 30.9.2004 byl pro konzervativce šokem. Kandidát UKIP získal 10,2% hlasů a odsunul konzervativního kandidáta s 9,7% hlasů na čtvrté místo. Podle Guardianu to bylo poprvé za půlstoletí, kdy hlavní opoziční strana skončila v anglických parlamentních volbách na čtvrtém místě. Během týdne od vyhlášení výsledků stínový ministr vnitra David Davis volal po výrazném omezení imigrace, protože ohrožuje britské hodnoty. V lednu 2005 slíbil lídr konzervativců Michael Howard striktní kontrolu imigrace a azylu, pokud jeho strana vyhraje parlamentní volby (Givens, Glass 2006: 11).

Parlamentní volby 2005 přinesly další porážku konzervativců. Labouristé získali 35,3% hlasů a většinu 64 křesel. To byl nejnižší podíl hlasů vítězné strany v historii. Ze ztrát labouristů profitovala v počtu získaných křesel Konzervativní strana a Liberální demokraté a v počtu hlasů malé okrajové strany. Volební účast dosáhla 61,4%.

UKIP skončila počtem získaných hlasů na 4. místě. Počet kandidátů strany stoupl na 496. Přestože zisk strany stoupl na 2,2% hlasů, byl to jen zlomek z jejího zisku 16,1% hlasů ve volbách do EP předchozí rok. Nejdůležitější příčinou tohoto poklesu je pochopitelně strategické hlasování. Vedlejšími příčinami jsou reakce Konzervativní strany na úspěch UKIP v evropských volbách - tvrdší linie strany v oblasti azylové a imigrační politiky a vznik nové euroskeptické strany Veritas, kterou založil bývalý europoslanec strany Robert Kilroy-Silk, poté co se mu nepodařilo stát lídrem UKIP. Veritas nakonec ve volbách zcela propadla, získala jen 0,1% hlasů a průměrně 1,5% v obvodech, ve kterých kandidovala a její lídr byl jediným z kandidátů strany, jehož volební kauce nepropadla. Obě strany proti sobě stály ve 49 obvodech a ve 4 z nich získala Veritas více hlasů.

Nejvyšší zisk strany byl 10,4% hlasů v odložených volbách v Malcolm Hurst. Jejím nejlepším umístěním bylo třetí místo v Boston & Skegness s 9,6% hlasů. Kandidatura UKIP stála

⁵⁸ Za předpokladu, že alespoň 2/3 voličů UKIP by jinak dalo hlas konzervativcům. Pokud tedy byly 2/3 zisku UKIP větší nebo rovnající se marginu konzervativců na vítěznou stranu, pokládám tento výsledek za jistý.

konzervativce celkem 18 mandátů, další 1 možná. UKIP společně s Veritas připravily konzervativce o další 1-3 mandáty. Liberální demokraté zvítězili v obvodech Eastleigh, Ramsay, Solihull, Torbay, Tounton a Westmorland & Lonsdale. Posilující konzervativci nezískali labouristické obvody Battersea, Crowley, Darford, Gillingham, Harlow, Meadway, Sittingborune & Sheppey, South Thonet, Staffordshire Moorlands, Stourbrige, Stroud, Warwick & Leamington a možná i Hove (margin 0,9%, zisk UKIP 1,3%). UKIP a Veritas připravily konzervativce o Somerton & Frome a možná také o Burton (margin 3%, zisk UKIP i Veritas 1,9%) a North Cornwall (margin 5,5%, zisk UKIP 5,5%, zisk Veritas 0,6%). North (North) mluví dokonce o 27 křeslech, nicméně to by byla pravda pouze v případě, že by všichni voliči UKIP a Veritas dali místo těmto stranám svůj hlas konzervativcům.

Po volbách 2005 se UKIP zúčastnila pětice doplňovacích voleb. Zatímco čtyři kandidáti přišli o volební kauci, v Bromley, Bromley & Chislehurst skončil Nigel Farage v červnu 2006 na s 8,1% hlasů na třetím místě.

V roce 2002 se UKIP rozhodla kandidovat také v místních volbách. Systém britské lokální politiky je velmi rozmanitý a členitý. Každá z částí Spojeného království – Anglie, Wales, Skotsko i Severní Irsko – má svůj specifický systém. Vzhledem k tématu práce se blíže věnujme komunální politice v Anglii. Anglie se člení na 9 regionů, z nichž Londýn má volené zastupitelstvo a starostu, zatímco ostatní mají nevolené regionální shromáždění a rozvojové agentury. Pod regionální úroveň a mimo Londýn jsou v Anglii přítomny dva druhy místní správy. Jednak jsou to volené rady metropolitní či nemetropolitní hrabství, pod nimiž jsou ještě metropolitní či nemetropolitní okresní či obvodové rady, jednak jednotné (nečleněné) rady, zodpovědné za výkon všech pravomocí na svém území. Pod úrovní jednotných nebo obvodových rad mohou působit ještě různorodé místní rady, jejichž činnost není upravena celostátními zákony. Ve většině obvodů jsou voleni zastupitelé většinou v jednomandátových obvodech, v některých případech je většinou voleno současně více zastupitelů pomocí blokového hlasování (Local government in England). Z důvodu složitosti systému nemůžeme dospět k nesporným datům jako v případě parlamentních nebo evropských voleb. Už samotný výraz komunální volby je nepřesný, neboť rady hrabství připomínají spíše naše kraje či okresy.

V Anglii se konají komunální volby v části obvodů každý rok. V červnu 2009 získala strana celkem 8 křesel. Strana bojovala celkem o 594 křesel a 57 z jejích kandidátů získalo více než 25% hlasů. Průměrný zisk strany tam, kde kandidovala dosáhl 16% hlasů. Strana získala 4 křesla z celkem 60 v radě hrabství Staffordshire poté, co zde labouristé ztratili 29 ze svých 32 křesel. UKIP dosáhla lepšího výsledku než Labour ve 480 obvodech, ve kterých proti sobě soupeřily (UK Independence Party).

UKIP má tak nyní celkem 23 zastupitelů. Celkem 5 jich má v radě města Newcastle-under-

Lyme, které leží v hrabství Staffordshire. Nezískala je najednou ale v průběhu doplňovacích voleb, které ve městě probíhají každý rok v části jednomandátových obvodů. V hrabství Staffordshire má UKIP ještě jednoho zastupitele v obvodu Staffordshire Moorlands. Největšího úspěchu dosáhla UKIP v doplňovacích volbách do rady města Billericay v září 2009. Její kandidátka získala 57% hlasů, proti ní však nekandidoval žádný konzervativec. Kromě Anglie má strana dva zastupitele také ve Walesu. Ne všichni její zastupitelé však byli zvoleni za stranu, někteří z nich jsou do strany zběhnuvší zastupitelé konzervativců. To je případ i obou velšských zastupitelů (UK Independence Party). Strana pozvolna zvyšuje počet kandidátů v místních volbách. V posledních místních volbách těžila z úpadku labouristů a dosáhla velkých úspěchů v několika hrabských a městských radách.

Strana se nepřilíš úspěšně zúčastnila také voleb do Skotského parlamentu a Velšského národního shromáždění. Ve volbách do Skotského parlamentu kandidovala pouze v roce 2007 na regionální úrovni a získala 0.4% hlasů (Scottish Parliament election, 2007). Ve volbách do Velšského národního shromáždění získala strana v roce 2003 2,3% hlasů na úrovni většinových obvodů a 3,5% na regionální úrovni. V roce 2007 to bylo 1,8% hlasů na úrovni většinových obvodů a 4% hlasů na regionální úrovni (National Assembly for Wales). Nízká podpora ve Walesu je řádově vyšší než podpora strany ve Skotsku. Na výsledcích strany se projevuje vnímání UKIP jako regionální anglické strany a nejspíše také její odpor proti existenci obou autonomních parlamentních shromáždění. Výsledky voleb do EP 2009 signalizovaly průnik strany do Walesu, bude proto zajímavé sledovat, zda celostátní parlamentní volby 2010 a následně volby do Velšského národního shromáždění v roce 2011 tento trend potvrdí.

Byť UKIP v posledních parlamentních volbách skončila na 4. místě a zisk poslance či poslanců není do budoucna vyloučen, není stále relevantní stranou. Podle G. Sartorih (dle Novák 1999: 45) je relevantní ta strana, která má koaliční potenciál, případně ta, která má zastrašovací potenciál a tedy svou přítomností na scéně výrazně mění charakter politické soutěže. Podle Smitha (dle Novák 1999: 51) relevance malých stran závisí na systému stran. V systému predominantní strany a v systému dvou stran, v nichž jedna vítězná strana má absolutní většinu, žádná malá strana nemá významný vliv. V systému dvou a půl stran je třetí strana relevantní. Britský stranický systém se blíží systému dvou a půl stran, třetí stranou jsou však Liberální demokraté. UKIP není (v národních parlamentních volbách) relevantní stranou podle žádného z kritérií a pro měření její významnosti ve stranickém systému potřebujeme nějakou jinou veličinu. Samotný počet či podíl hlasů k tomu není ve většinovém volebním systému vhodný. Navrhuj alespoň partikulární veličinu a to množství mandátů, o které díky účasti UKIP v parlamentních volbách přišla Konzervativní strana. V roce 2001 to bylo mandátů 6-12, v roce 2005 18-19. Podle Northa (North) by mohla UKIP připravit Konzervativní stranu za předpokladu stejného procentního růstu jako v letech 2001-2005 v příštích parlamentních volbách až o 42 mandátů.

8. Zhodnocení a perspektivy

8.1. Zhodnocení postavení UKIP ve stranickém systému

Euroskepticismus, tedy nesouhlas s evropskou integrací nebo některými jejími aspekty, má ve Velké Británii dlouhou tradici. Přestože tento pojem pochází až z devadesátých let, antievropanství a odpor proti nadnárodnímu způsobu evropské integrace je u alespoň u části britské politické scény přítomné už od druhé světové války. Během tohoto období nabýval různých podob a byl vyjadřován různými způsoby. Po druhé světové válce, která znamenala konec postavení Británie jako světové velmoci, byť si to ne každý uvědomoval, politický establishment zapojení Británie do nadnárodní integrace obecně odmítal.

Členství v nadnárodním uskupení bylo pokládáno za nekompatibilní s tradičními britskými zájmy v zámoří. Podle Churchilla měla hrát Británie roli mostu mezi Evropou a Spojenými státy a sponzora evropské integrace. Z tohoto důvodu se Británie anagožovala v iniciativách, které byly založeny na mezivládních principech. Na federalistické ambice bylo nahlíženo s podezřením a britská vláda se snažila své evropské partnery od nich odvrátit směrem k mezivládnímu principu, což vedlo ke snížení britské důvěryhodnosti. Poté, co se Británii nepodařilo zabránit založení EHS a EURATOM, zakládá EFTU jako alternativu fungující v souladu s mezivládními principy. Začátkem šedesátých let se stalo zřejmé, že ekonomiky EFTA jsou ve vztahu k ES periferní, což společně se suezskou krizí přimělo Británie ke změně postoje k členství v ES.

Proti se vyjařovalo mnoho skupin na levici i pravici. Zatímco v prvním období je možno odpůrce integrace označit přímo za antievropany, další generaci tvořili odpůrci společného trhu. Od začátku šedesátých vznikají také různé skupiny, které se stavějí proti vstupu Británie do ES. Odpůrci se nevzdávají ani po vstupu Británie do ES v roce 1973 a prosazují referendum o setrvání v ES do programu labouristické strany. V dubnu 1975 referendum setrvání v ES potvrdilo. Počátkem 80. let se Labour vedená Michaelem Footem posunula značně doleva a k přímé opozici k ES. Konzervativní strana pod vedením Margaret Thatcherové prováděla v této době v zásadě proevropskou politiku, byť poznamenanou jednáními o velikosti britského příspěvku do rozpočtu ES, která vyústila v přijetí Jednotného evropského aktu v únoru 1986. Posléze podpora premiérky evropské integraci opadá a v září 1988 pronáší svůj projev v Bruggách, ve kterém představila euroskeptickou vizi Evropy a ES. Podpora členství v ES u členské základny klesá a uvnitř strany vzniká pětice skupin, složených ze členů zklamaných vývojem evropské integrace po podepsání JEA. Každá z těchto skupin zakládala svou kritiku na jiných základech, od britského nacionalismu

přes kritiku nedostatků společného trhu po nespokojené thatcheristy. V tomto období současně přestává být evropská politika výlučnou věcí parlamentu a tisk do ní zapojuje veřejnost. S euroskeptickými oponenty Maastrichtské smlouvy se musí potýkat nástupce Thatcherové John Major při jejím schvalování. Při boji proti jejímu schválení vzniká řada parlamentních i mimoparlamentních organizací včetně Bruges Group a Antifederalistické ligy. Do voleb v roce 1997 zasahuje první mediálně úspěšná euroskeptická strana – Strana referenda. Konzervativcům poraženým nyní proevropskou New Labour se rozpor mezi proevropskou a euroskeptickou částí strany nikdy nepodařilo odstranit.

UKIP přímo navazuje na euroskeptické skupiny v Konzervativní straně, think tanky a nátlakové organizace. Její přímou předchůdkyní byla Antifederalistická liga, která kandidovala v parlamentních volbách s jediným tématem odchodu z Británie z ES. Hlavním cílem v roce 1993 založené UKIP nebylo získat mandáty, nýbrž vytvořením tlaku na vládu zabránit ratifikaci Maastrichtské smlouvy. Strana dokonce neměla v úmyslu ujmout se případně získaných křesel v EP. V této době ve straně ještě nepůsobí mnoho bývalých členů a žádní bývalí poslanci Konzervativní strany. Stále spíše nátlaková skupina neukončila po ratifikaci smlouvy činnost a v roce 1998 začíná svou proměnu směrem k politické straně, když se vzdává politiky neujímání se křesel v EP. Po úspěchu v eurovolbách v roce 1999 získává strana podporu některých konzervativních osobností a někteří bývalí konzervativní politici se stávají jejími členy. V roce 2002 se strana rozhodla výrazněji rozpracovat svůj program a stavět kandidáty také v místních volbách. Počínaje volbami 2004 se strana kromě tématu odchodu země z EU snažila poměrně populisticky využít také obavy obyvatel z imigrace a nedůvěry k politickým elitám. Tato politika se podílela na jejím velkém úspěchu v eurovolbách v roce 2004 i o pět let později. Straně se také dařilo využívat nespokojenosti části konzervativců s modernizační politikou Davida Camerona a získávat na základě této nespokojenosti členy, dárce i voliče. Strana se také rozhodla vypracovat komplexní program.

Ten obsahuje konzervativní, liberální a populistické prvky. Mezi liberální prvky programu patří podpora svobodného obchodu, deregulace a decentralizace. Mezi konzervativní obhajoba tradičních britských institucí, britského nacionalismu a odmítání devoluce. Mezi populistické prvky v programu strany patří volání po zavedení prvků přímé demokracie a populistické označování všech ostatních stran za od sebe nerozlišitelných. V programu tedy nalezneme rozpory, přímá demokracie není v souladu s fungováním tradičních britských institucí.

Kvůli restriktivní imigrační politice a vymezování se proti multikulturalismu bývá strana někdy řazena k extrémní pravici. Není tomu tak z několika důvodů: 1. restriktivní imigrační politika není v současné době výhradně doménou extrémní pravice, 2. její vyšší restriktivnost je spíše než výrazem extrémnosti strany dána jejím populistickým stylem, 3. strana se vždy od rasismu silně distancovala a jakoukoli spolupráci s BNP odmítala. Program UKIP se do značné míry opírá o

nuance programu Konzervativní strany. UKIP si proto troufám zařadit do rodiny konzervativních stran. V rámci tradičního pravolevého řazení se v britském stranickém systému nachází napravo od Konzervativní strany a nalevo od BNP. Ve dvourozměrném schématu Political Compass se na ekonomické ose nachází na stejném místě jako Konzervativní strana a na ose společenské pro své vyšší autoritářství poněkud výše. Ke Konzervativní straně má tedy podle všech měřítek nejbližší.

Vypracováním poměrně komplexního programu neprestala být UKIP monotematickou stranou. Její hlavní cíl, vystoupení Británie z EU, je nadřazen všemu, i zisku mandátů: 1. splnění podstatné části programu je závislé na odchodu z EU, 2. strana nehodlá kandidovat proti těm kandidátům Konzervativní strany, kteří jsou tvrdými euroskeptiky, 3. minimálně část vedení strany je dokonce ochotna v případě odchodu Británie z EU stranu rovnou rozpustit (mezi nimi lídr strany Lord Pearson, který nabídl lídrovi konzervativců Davidu Cameronovi rozpuštění strany v případě konání referenda o britské budoucnosti v EU).

Avšak monotematicčnost strany neznamena, že ji všichni její voliči volí kvůli její evropské politice. Ta je ve skutečnosti pouze jedním z motivů. Mezi voliči strany je téma Evropy v důležitosti až na čtvrtém místě po 1. imigrační a azylové politice, 2. stavu ekonomiky a nezaměstnanosti a 3. kriminalitě. Voliči strany se vyznačují hodnotovým konzervatismem či autoritářstvím a nedůvěrou k politickému establishmentu. Jsou silně pro zastavení imigrace a nedomnívají se, že imigrace v minulosti Británii ekonomicky pomohla. Právě téma imigrace může být pro část voličů hlavním důvodem pro volbu strany, která zdůrazňuje nemožnost zastavení imigrace, dokud Británie zůstane členem EU.

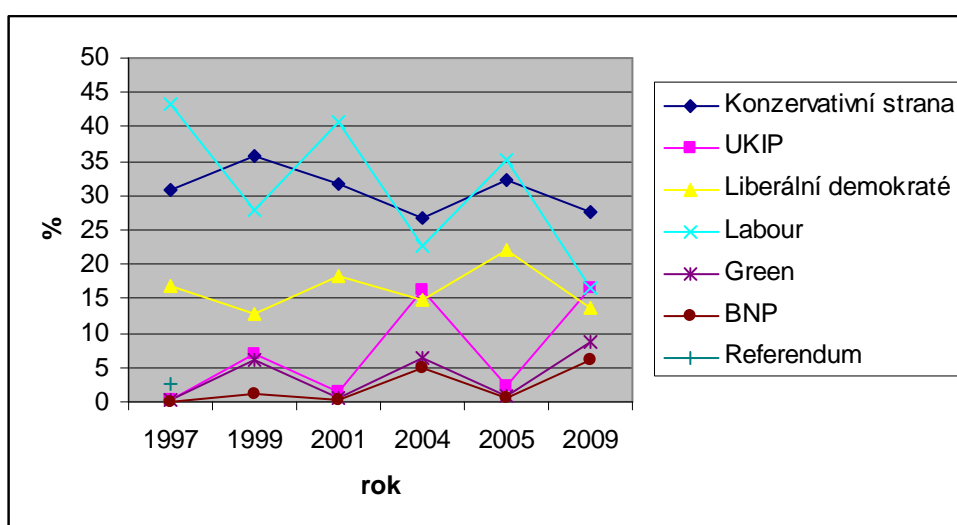
UKIP stejně jako ostatní malé britské strany těží z poklesu stranické identifikace s hlavními politickými stranami. Zatímco v polovině šedesátých let se velmi silně identifikovala s Konzervativní stranou nebo Labour téměř polovina voličů, v roce 2005 to byla sotva desetina. Voliči strany jsou britského původu, jsou starší, vlastníci dům, často jsou penzisty, případně samostatně podnikajícími. UKIP je úspěšná v oblastech s podílem lidí pracujících v zemědělství a rybolovu, proto lze předpokládat, že oslovuje také zemědělské dělníky a rybáře. Data o podpoře napříč profesními skupinami nejsou jednoznačná, nicméně vyplývá z nich vyšší podpora strany mezi nižší střední třídou a kvalifikovanými dělníky.

Největší zastoupení mají mezi voliči strany starší konzervativní lidé, dříve voliči Konzervativní strany. Spíše než evropská politika je pro ně důležitá imigrace a kriminalita a dá se usuzovat, že nesouhlasí s modernizační agendou Konzervativní strany. UKIP však získává podporu mimo jihoanglický venkov také v některých tradičně labouristických městech na severu. Menší skupinu voličů – a tu, na jejíž podporu bude strana pravděpodobně v budoucnosti sázet – jsou bývalí voliči labouristů, kvalifikovaní a nekvalifikovaní dělníci znepokojení imigrací. O tuto skupinu voličů tak bude do budoucna bojovat Labour, UKIP a BNP. UKIP se daří získávat podporu od těch voličů,

kteří se obávají imigrace a politiku hlavních politických stran nepokládají za dostatečně represivní, ale současně odmítají dát svůj hlas otevřeně rasistické BNP.

Postavení UKIP ve stranickém systému musíme v případě této strany hodnotit v jednotlivých a do značné míry oddělených jeho subtypech, protože samotné zhodnocení postavení strany v národních parlamentních volbách by nám toho o straně úspěšné ve volbách druhého řádu mnoho neřeklo. Srovnání výsledků vybraných britských politických stran přináší graf č. 2. Z něj je patrné, že nejen UKIP je úspěšná ve volbách druhého řádu, nýbrž rostou i procentuální zisky dalších okrajových stran, zatímco zisky hlavních stran klesají.

Graf č. 2: Výsledky vybraných stran v národních parlamentních volbách a volbách do EP⁵⁹

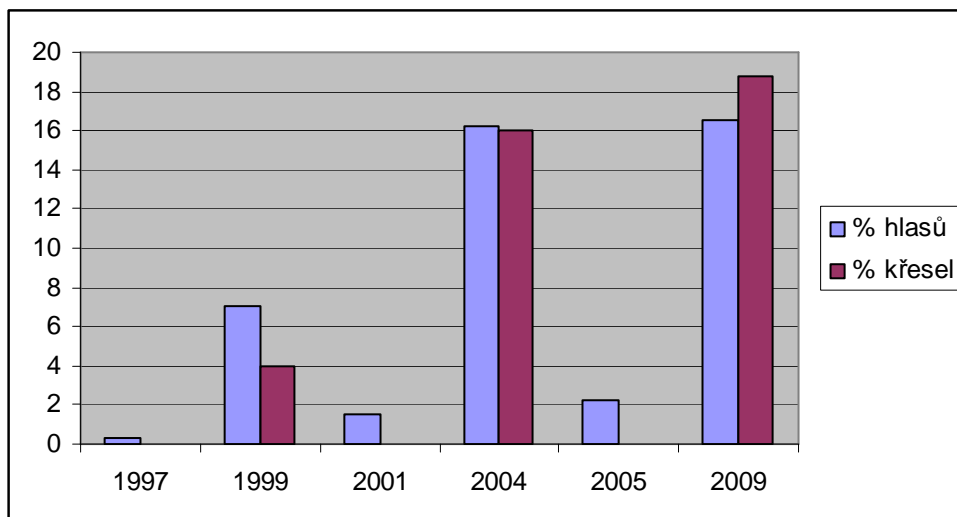


Zdroj: autor

Naproti tomu v parlamentních volbách klesá procentní podíl hlasů i křesel, které malé strany získávají. Rozdíl mezi procentním ziskem hlasů a křesel UKIP v jednotlivých parlamentních a evropských volbách zobrazuje graf č. 3.

⁵⁹ Vychází z oficiálních dat publikovaných knihovnou Dolní sněmovny britského parlamentu. Pro národní parlamentní volby jsou proto použita data pro celé Spojené království, zatímco pro volby do EP data pro Velkou Británii. Rozdíl v případě velkých stran může činit až jedno procento, nicméně trendy jsou viditelné. Pouze jednou kandidující Strana referenda je zařazena pro možnost srovnání procentuálního podílu euroskeptických stran.

Graf č. 3: Procentní zisk hlasů a křesel UKIP



Zdroj: autor

Tuto nerovnováhu mají na svědomí volební systém a strategické hlasování. Podle Duvergera (dle Novák 1997: 60) jednokolový většinový systém pomáhá bipartismu, střídání nebo alternaci dvou velkých nezávislých stran. Do parlamentu se dostanou také strany s koncentrovanou voličskou podporou, mezi ně však UKIP dosud nepatřila. Volby druhého řádu, mezi něž patří také volby do EP, přímo neovlivňují složení budoucí vlády, proto zde podle Reifa a Schmitta (dle Givens, Glass 2006: 14) strategické hlasování nehraje roli a volič „volí srdcem“. Podle dalších autorů (dle Givens, Glass 2006: 14-15) zde naopak hraje roli protestní strategické hlasování, jehož cílem je vyslat zprávu zprofanované straně, že volič není spokojen s její politikou v určité partikulární otázce a označují tyto volby za market-setting. Naproti tomu ve volbách prvního řádu hraje roli strategické hlasování instrumentální, ve kterém se volič snaží zabránit vítězství jeho nejméně oblíbené strany. Zatímco tak v národních parlamentních volbách strategické hlasování UKIP škodí, v evropských volbách jí alespoň u části voličů pomáhá.

Ve volbách do EP si strana vybuodovala postavení jedné ze čtyř středně velkých stran. V roce 1999 skončila s 7% hlasů a 3,6% mandátů na čtvrtém místě, v roce 2004 s 16,2% hlasů a 16% mandátů na místě třetím a v roce 2009 s 16,5% hlasů a 18,8% mandátů na místě druhém. Strana těží z proporčního volebního systému a menší role strategického hlasování, respektive jeho jiných účinků, než v národních parlamentních volbách. Od roku 1999 má v evropských volbách dominantní pozici Konzervativní strana, její postavení se však v souvislosti s nabytím vládní odpovědnosti může změnit.

Pozici strany v komunální politice je složité hodnotit. Spíše než o jednom stranickém systému zde můžeme hovořit o několika tisících místních stranických systémech. Zastoupení má strana v necelých dvou desítkách hrabských a místních rad. Od roku 2002 má strana o místní zastoupení

zájem a od té doby počet kandidátů i zvolených zastupitelů zvolna stoupá. Společně s nimi stoupá také počet místních organizací strany, která má nyní tříступňovou organizační strukturu.

V parlamentních volbách získala strana v roce 1997 strana 0,3% hlasů, v roce 2001 1,5% hlasů a v roce 2005 2,2% hlasů. V žádné z voleb neměla strana dostatečně koncentrovanou podporu pro získání jediného mandátu a dosud nikdy také neskončili její kandidáti na druhém místě. Kandidatura strany však byla bolestná pro konzervativce, jimž by přibližně dvě třetiny voličů UKIP v případě nekandidování této strany pravděpodobně dali svůj hlas. V roce 2001 kvůli straně přišli o 6-12 mandátů, v roce 2005 18-19 a v důsledku hlasů ztracených ve prospěch UKIP a Veritas o 19-23. Pripomeňme, že v roce 1997 připravily euroskeptické strany konzervativce o 18-23 mandátů. UKIP tak představuje pro Konzervativní stranu hrozbu, která může rozhodnout o majoritě příští vlády, aniž by získala jediný mandát.

8.2. Perspektivy úspěchu v parlamentních volbách

Strana kladla velké naděje v parlamentní volby v květnu 2010. Doufala, že získá jeden mandát a pět procent hlasů (UK Independence Party). Největší naději měl bývalý lídr strany Nigel Farage v obvodu Buckingham, kde kandidoval proti speakerovi Dolní sněmovny Johnu Bercowovi. Proti speakerovi tradičně nenominují velké strany protikandidáty. Farage hodlal těžit z toho, že Bercow je velmi neoblíbený, v minulých volbách však získal vysokou majoritu (The Times 18.4.2010). Ve výzkumech veřejného mínění většina agentur přinášela výsledky pouze pro tři hlavní strany. Výjimkou byl průzkum společnosti Vision Critical (Vision Critical) z 5.5.2010, který straně přisuzoval čtvrté místo a čtyři procenta hlasů. O měsíc dříve jí přisuzoval dokonce pět procent hlasů.

Výsledky naděje strany nenaplnily. Strana získala 3,1% hlasů, což bylo o 0,9 procentního bodu více než v minulých parlamentních volbách. Přes získání 917 000 hlasů nezískala strana jediný mandát. Nigel Farage skončil v Buckinghamu až na třetím místě, se získáním 17,4% hlasů však vytvořil nový stranický rekord (Election 2010 Results). Kandidatura strany připravila konzervativce o 15-21 mandátů a možná i o majoritu, v každém případě však o šanci sestavit vládu za podpory několika poslanců nacionalistických stran, například Demokratických unionistů. Strana přišla i o mandát za Wells, kde kandidát UKIP odmítl uposlechnout výzvy, aby odstoupil a podpořil konzervativního soupeře, euroskeptika Davida Heathcote-Amoryho (BBC 15.4.2010).

Z dlouhodobého hlediska představuje pro UKIP zvolení parlamentu, v němž žádná ze stran nezískala většinu, velkou šanci k získání mandátů, relevantnosti i dosažení svého hlavního cíle. Koalice některé z hlavních stran a Liberálních demokratů by mohla vést ke změně volebního

systemu z většinového na poměrný. To by UKIP dalo šanci zopakovat svůj úspěch z evropských voleb na národní úrovni. V případné koalici s Konzervativní stranou by pak strana mohla prosadit svůj požadavek referenda o odchodu Velké Británie z EU. Vzniklá koalice Konzervativní strany a Liberálních demokratů se skutečně zavázala k referendu o změně volebního systému, nemělo by však být o změně na poměrný volební systém, nýbrž o přijetí alternativního hlasování, tedy absolutně většinového systému (BBC 13.5.2010) Tato změna by vedla k vyššímu zisku hlasů stranou, zda by však její účinky mohly vést až k získání mandátů je otázkou.

Změna strany z single-issue na catch-all party není pravděpodobná. Strana v rámci maximalizace volebních zisků rozpracovala volební program, ale jeho základem stále je odchod Británie z EU. Upozaděním tohoto prvku programu a připuštěním možnosti setrvání Británie v EU by se do značné míry smazaly rozdíly mezi UKIP a pravým křídlem Konzervativní strany a omezila by se možnost její sebe prezentace jako spojence „obyčejných lidí proti zkorumpovanému establishmentu“, což by se jistě projevilo také na jejích volebních výsledcích. Nebyl by vyloučen ani rozpad strany a vznik nového tvrdě euroskeptického uskupení. Do budoucna se tedy strana bude snažit komplexním program maximalizovat své volební zisky, svého hlavního cíle se však nevzdá.

Závěr

Při psaní práce jsem narazil na problémy vyplývající z územního uspořádání Spojeného království skládajícího se z Velké Británie a Severního Irsku. Zatímco volební výsledky z parlamentních voleb byly k dispozici za celé Spojené království, výsledky evropských voleb byly k dispozici zvláště za Velkou Británii a Severní Irsko. Při srovnávání výsledků stran v těchto dvou typech voleb proto dochází k určitým nepřesnostem, v případě velkých stran až o jeden procentní bod, trendy jsou však naštěstí srozumitelné. Z odděleného stranického systému Severního Irsku vyplývá, že přestože je název práce Postavení UKIP ve stranickém systému Spojeného království, fakticky díky působení strany pouze v Anglii, Walesu a Skotsku je tématem práce její postavení ve Velké Británii. Název práce tak odkazuje k sebe prezentaci strany jako celostátní.

UKIP přímo navazuje na parlamentní i mimoparlamentní euroskeptické skupiny v Konzervativní straně, think tanky i nátlakové organizace. Hlavním cílem v roce 1993 založené UKIP nebyl zisk mandátů, nýbrž zabránění přijetí Maastrichtské smlouvy. Směrem k politické straně se nátlakové hnutí mění v roce 1998, kdy se vzdává dřívější politiky neujímání se křesel v EP. Po úspěchu v eurovolbách v roce 1999 získává podporu některých nespokojených konzervativních politiků. Kromě odporu k evropské integraci později rozpracovává své programy a využívá obavy obyvatelstva z imigrace a nedůvěry k politickým elitám.

Single issue stranou však být nepřestává, neboť odchod Británie z EU zůstává pro stranu důležitější než zisk mandátů. Strana tak oslovuje konzervativní voliče nespokojené s evropskou politikou Konzervativní strany stejně jako ty voliče, kteří mají obavy z imigrace a to jak z Konzervativní strany, tak bývalé voliče Labour. Přes restriktivní imigrační politiku není strana součástí extrémní pravice. Od spolupráce s otevřeně rasistickou BNP se strana distancuje a její program se opírá o nuance programu Konzervativní strany. Patří do ideologické rodiny konzervativních stran. Zatímco členy a sympatizanty získává strana svou evropskou politikou, voliče získává kombinací restriktivní imigrační politiky a odporu ke členství Británie v EU.

Strana má dobré vyhlídky udržet se jako jedna ze čtveřice největších britských stran v evropských volbách. Straně se daří zejména na jihu Anglie – v oblastech, ve kterých je úspěšná také Konzervativní strana. Horší postavení má ve Walesu a nejmenší podporu má ve Skotsku. Její největší konkurenti jsou Konzervativní strana při boji o hlasy střední třídy a Labour a BNP při boji o hlasy kvalifikovaných a nekvalifikovaných dělníků. Podpora strany v národních parlamentních volbách zvolna stoupala, její podpora však nikdy nebyla dostatečně koncentrovaná pro zisk jediného mandátu. Strana tak ovlivňovala volební výsledek pouze připravením konzervativců o určitý počet mandátů, přičemž jejich počet dosud stoupal.

Do budoucna je velmi nepravděpodobné, že by se strana vzdala své monotematicnosti. Připuštěním možnosti setrvání Británie v EU by se do značné míry smazaly rozdíly mezi ní a pravým křídlem Konzervativní strany a omezila by se možnost její sebereprezentace jako bojovníka proti zkorumpovanému establishmentu. Nebyl by vyloučen ani rozpad strany a vznik nového tvrdě euroskeptického uskupení. Skutečnou relevanci tak straně může přinést jedině změna volebního systému, jež není v současnosti zcela vyloučena.

Počet slov: 30306

Počet znaků: 182927

Počet znaků s mezerami: 213174

Bibliografický záznam

ŠKROBÁK, Zdeněk. Postavení UKIP ve stranickém systému Spojeného království a role euroskepticismu strany. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2010. 116 stran. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Ladislav Mrklas, Ph.D.

Anotace

Hlavním cílem diplomová práce „Postavení UKIP ve stranickém systému Spojeného království a role euroskepticismu strany“ bylo prozkoumat postavení strany ve stranickém systému při volbách prvního i druhého řádu a zdroje její voličské podpory. V úvodní části práce jsou představeny pojmy, se kterými se v práci pracuje. Následující část se věnuje evropské politice britských stran po druhé světové válce a vzniku euroskepticismu jako důležitého fenoménu britské politiky. Prozkoumány jsou okolnosti vzniku strany a její vývoj. Analýza diskurzu zodpoví otázku monotematicnosti strany a analýza elektorátu strany nám poskytne informace o socioekonomickém a geografickém postavení voličů strany a jejich postojích. Následně jsou zkoumány výsledky strany v jednotlivých volbách prvního i druhého řádu. V závěru je shrnuta současná situace a nastíněny možnosti jejího dalšího vývoje.

Annotation

The main objective of master thesis „UKIP’s Position in the Party System of The United Kingdom and the Role of Party Euroscepticism“ was to evaluate party position in the party system in both first-order and second-order elections and main sources of voter support. The introductory part introduces concepts. The following part deals with european policies of the british parties after second world war and emergence of the euroscepticism as a important phenomenon in the british politics. Next part deals with the rise of the party’s circumstances and it’s developement. Discourse analysis will answer the question, whether party remains single issue, and analysis of the electorate will provide information on socioeconomic and geographic status of party voters and their attitudes. The following part deals with party election results in individual first-order and second-order elections. The final part summarizes contemporary situation and outlines the possibilities of its further development.

Klíčová slova

britský stranický systém, single issue, UK Independence party, UKIP, Konzervativní strana, euroskepticismus, volby

Keywords

british party system, single issue, UK Independence party, UKIP, Conservative party, euroscepticism, election

Seznam literatury a pramenů

Základní literatura všeobecná

Dearlove John, Saunders Peter (2000): Introduction to British Politics. Cambridge: Blackwell Publishers

Fiala Petr, Strmiska Maxmilián (2009): Teorie politických stran. Brno: Barrister & Principal

Gallagher Michael, Laver Michael, Mair Peter (2006): Representative government in modern Europe. Boston : McGraw-Hill

Klíma Michal (1998): Volby a politické strany v moderních demokraciích. Praha: RADIX

Novák Miroslav (1997): Systémy politických stran. Praha: Sociologické nakladatelství

Říchová Blanka (2005): Spojené království Velké Británie a Severního Irska. In: Dvořáková Vladimíra a kol.: Komparace politických systémů I. Praha: VŠE

Základní monografická literatura

Neperiodická

Baker David, Gamble Andrew, Randall Nick, Seawright David (2008): Euroscepticism in the British Party System: 'A Source of Fascination, Perplexity, and Sometimes Frustration'. In: Szczerbiak Aleks, Taggart Paul: Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 1. Case Studies and Country Surveys. New York: Oxford University Press

Broker Christopher, North Richard (2006): Skryté dějiny evropské integrace od roku 1918 do současnosti. Brno: Barrister & Principal

Denver David (2007): Elections and voters in Britain. New York : Palgrave Macmillan

Forster Anthony (2002): Euroscepticism in contemporary British politics: opposition to Europe in the British conservative and labour parties since 1945. London : Routledge

Geddes Andrew (2004): The European Union and British Politics. Basingstoke: Palgrave/Macmillan

Givens Terri, Glass Bryan (2006): Second Order Elections and the Success of the Euro-Skeptic United Kingdom Independence Party. Paper presented at the annual meeting of the The Midwest Political Science Association, Palmer House Hilton, Chicago, Illinois, Apr 20, 2006

Ingle Stephen (2008): The British Party System. An Introduction. London: Routledge

Kaniok Petr (2006): Reflexe stranického euroskepticismu. Rigorózní práce. Vedoucí práce: Pitrová Markéta. Brno: FSS MU

Kozák Jiří (2008): Postavení třetích stran v Británii. Diplomová práce. Vedoucí práce: Lebeda Tomáš. Praha: FSV UK

North Richard: Election analysis: The effect of UKIP/Veritas, dostupné z <http://www.brugesgroup.com/mediacentre/releases.live?article=7629>, staženo 30.4.2010

Puhle Hans-Jürgen (2002): Still the Age of Catch-allism? Volksparteien and Parteistaat in Crisis and Re-equilibrium. In: Linz Juan J.: Political Parties. Old Concepts and New Challenges. New York: Oxford University Press

Seldon Anthony, Snowdon Peter (2004): The Conservative Party. An Illustrated History. Stroud: Sutton

Svěřáková Nela (2008): Euroskepticismus a Konzervativní strana po odchodu M. Thatcherové. Bakalářská práce. Vedoucí práce: Kaniok Petr. Brno: FSS MU

Szczerbiak Aleks, Taggart Paul (2008a): Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 1. Case Studies and Country Surveys. New York: Oxford University Press

Szczerbiak Aleks, Taggart Paul (2008b): *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroskepticism. Volume 2. Comparative and Theoretical Perspectives.* New York: Oxford University Press

Usherwood Simon (2007): *The UK Independence Party: The dilemmas of a single-issue party.* Political Studies Association, 57th Annual Conference, 11 to 13 April 2007, Bath

Váška Jan (2006): *Srovnání britského konzervativního euroskepticismu a independentismu.* Edice PSSS, Praha: FF UK

Whitaker Richard, Lynch Philip (2010): *Exploring the nature of support for UKIP: the 2009 European elections and beyond.* Paper prepared for presentation at the Political Studies Association Conference Edinburgh, 29 March – 1 April 2010. Leicester

Periodická

Borisyuk Galina, Rallings Colin, Thrasher Michael, van der Kolk Henk (2007): *Voter Support for Minor Parties: Assessing the Social and Political Context of Voting at the 2004 European Elections in Greater London.* Party Politics, 2007, Vol. 13

Carter Neil, Evans Mark, Alderman Keith, Gorham Simon (1998): *Europe, Goldsmith and the Referendum Party.* Parliamentary Affairs, July 1, 1998

Conti Nicolo (2003): *Party attitudes to European integration: A Longitudinal Analyse of the Italian Case.* SEI Workig Paper No. 70, Brighton: Sussex European Institute, dostupné z <http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp70.pdf>, staženo 23.4.2010

Hayton Richard (2010): *Toward the Mainstream? UKIP and the 2009 Elections to the European Parliament.* Politics, Vol. 30(1): pp. 26-35

Kunštát Daniel (2006): *Instituce zprostředkování zájmů: strany a zájmové skupiny. Naše společnost, číslo 2/2006.* Praha: Sociologický ústav AV ČR

McAllister Ian, Studlar Donley T. (2000): Conservative Euroscepticism and the Referendum Party in the 1997 British General Election. Party Politics 2000, 6

Novák Miroslav (1999): Relevance malých stran v demokracii. Od obecného rámce k české smlouvě o „stabilním prostředí“. Politologická revue, 2, prosinec, 1999

Taggart Paul, Szczerbiak Aleks (2002): The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States. SEI Working Paper No 51. Sussex: Sussex European Institute

Usherwood Simon (2002): Opposition to the European Union in the UK: The Dilemma of Public Opinion and Party Management. Government and Opposition, 37-2

Zdroje

Dokumenty

Budget and the Economy: UKIP Policy, dostupné z <http://ukip.org/media/policies/UKIPbudTax.pdf>, staženo 25.4.2010

Campaign Policies Euro Election 2009, dostupné z <http://www.ukip.org/content/ukip-policies/1014-campaign-policies-euro-elections-2009>, staženo 3.4.2010

Election 2010 Results, dostupné z <http://news.bbc.co.uk/2/shared/election2010/results/>, staženo 13.5.2010

Elections to the European Parliament – June 1999, dostupné z www.parliament.uk/commons/lib/research/rp99/rp99-064.pdf, staženo 15.4.2010

Electoral Commission database: UKIP Statement of Accounts, 31 December 2008, dostupné z http://soa.intendance-test.co.uk/soa/pdfs/soa_23-07-09_14-03-44.pdf, staženo 21.4.2010

Empowering the people. 2010 Election Manifesto, dostupné z <http://www.ukip.org/media/policies/UKIPManifestoWeb.pdf>, staženo 3.4.2010

European Parliament elections 2004, dostupné z www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2004/rp04-050.pdf, staženo 15.4.2010

European Parliament Elections 2009, dostupné z www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2009/rp09-053.pdf, staženo 15.4.2010

General Election results, 1 May 1997. dostupné z www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2001/rp01-038.pdf, staženo 15.4.2010

General Election results, 7 June 2001, dostupné z www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2001/rp01-054.pdf, staženo 15.4.2010

General Election 2005, dostupné z www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2005/RP05-033.pdf, staženo 15.4.2010

Local Council Political Compositions, dostupné z <http://www.gwydir.demon.co.uk/uklocalgov/makeup.htm>, staženo 12.4.2010

Political Science Resources, dostupné z <http://www.politicsresources.net/>, staženo 26.4.2010

The Political Compass, dostupné z <http://www.politicalcompass.org/>, staženo 2.5.2010

The Ratification Process in the United Kingdom, dostupné z

http://www.unizar.es/euroconstitucion/Treaties/Treaty_Lisbon_Rat_UK.htm, staženo 27.3.2010

The Truth About The Treaty, dostupné z <http://www.ukip.org/media/pdf/truth-about-the-treaty.pdf>, staženo 3.4.2010

United Kingdom Election Results, dostupné z <http://www.election.demon.co.uk/>, 26.4.2010

YouGov/Channel 4 News Survey Results, dostupné z http://www.yougov.co.uk/extranets/ygarchives/content/pdf/Megapoll_EuroElections.pdf, staženo 22.4.2010

We Want Our Country Back. Manifesto 2005. dostupné z <http://www.stuartagnemep.co.uk/stuartagnew/pdf/UKIPa4manifesto2005.pdf>, staženo 3.4.2010

Organizace

Europe of Freedom & Democracy Group, dostupné z <http://www.efdgroupp.eu/>, staženo 13.5.2010

Liberal Democrats –WWW, dostupné z <http://www.libdems.org.uk/>, staženo 16.5.2010

The Bruges Group, dostupné z <http://www.brugesgroup.com>, staženo 17.3.2010

The European Foundation, dostupné z <http://www.europeanfoundation.org>, staženo 17.3.2010

UK Independence Party, dostupné z <http://www.ukip.org/>, staženo 3.4.2010

Vision Critical, dostupné z <http://www.visioncritical.com/>, staženo 4.4.2010

Tisk

UK ratifies the EU Lisbon Treaty, BBC 17.7.2008, dostupné z
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7511281.stm, staženo 16.5.2010

Former UKIP leader quits party, BBC 21.3.2000, dostupné z
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/684384.stm, staženo 16.5.2010

Farage elected new UKIP leader, BBC 12.9.2006, dostupné z
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/5336126.stm, staženo 16.5.2010

Conservative peers defect to UKIP, BBC 9.1.2007, dostupné z
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/6243807.stm, staženo 16.5.2010

Ex-Tory MP Spink defects to UKIP, BBC 22.4.2008, dostupné z
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7360118.stm, staženo 16.5.2010

Rebel Euro MP Nikki Sinclair expelled by UKIP, BBC 4.3.2010, dostupné z
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/8550698.stm, staženo 16.5.2010

Lord Pearson elected leader of UK Independence Party, BBC 27.11.2009, dostupné z
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/8381992.stm, staženo 16.5.2010

Vote Tory, UKIP founder says, BBC 3.6.1999, dostupné z
http://news.bbc.co.uk/2/hi/events/euros_99/news/359700.stm, staženo 16.5.2010

Farage elected new UKIP leader, BBC 12.9.2006, dostupné z
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/5336126.stm, staženo 16.5.2010

UKIP contender: David Noakes, BBC 27.7.2006, dostupné z http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/5214022.stm, staženo 16.5.2010

UKIP candidate for Wells refusing to quit, BBC 15.4.2010, dostupné z http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/england/8620130.stm, staženo 16.5.2010

Q&A: The Conservative-Lib Dem coalition, BBC 13.5.2010, dostupné z http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/8675848.stm, staženo 16.5.2010

Cameron rejected UKIP pact on EU referendum, The Times 28.11.2009, dostupné z <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/politics/article6935779.ece>, staženo 16.5.2010

Visions of a 'monster' rouse the Independence party, Financial Times 3.2.1997

BNP link allegation hits Euro party, The Times 5.6.1999

Battle of not being John Bercow, The Times 18.4.2010, dostupné z <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/politics/article7100932.ece>, staženo 16.5.2010

Wikipedia

Alan Sked, dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Alan_Sked, staženo 27.3.2010

Anti-Federalist Legue, dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Anti-Federalist_League, staženo 22.3.2010

British National Party, dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/British_National_Party, staženo 30.1.2010

Compassionate conservatism, dostupné z

http://en.wikipedia.org/wiki/Compassionate_conservatism, staženo 26.4.2010

Craig Mackinlay, dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Craig_Mackinlay, staženo 27.3.2010

European Foundation (think tank), dostupné z

http://en.wikipedia.org/wiki/European_Foundation_%28think_tank%29, staženo 17.3.2010

Greater London Authority, dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Greater_London_Authority,
staženo 30.1.2010

Jeffrey Titford, dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Jeffrey_Titford, staženo 27.3.2010

Local government in England, dostupné z

http://en.wikipedia.org/wiki/Local_government_in_England, staženo 30.4.2010

Michael Holmes (politician), dostupné z

http://en.wikipedia.org/wiki/Michael_Holmes_%28politician%29, staženo 27.3.2010

Independent Kidderminster Hospital and Health Concern, dostupné z

http://en.wikipedia.org/wiki/Independent_Kidderminster_Hospital_and_Health_Concern, staženo
31.1.2010

National Assembly for Wales, dostupné z

http://en.wikipedia.org/wiki/National_Assembly_for_Wales, staženo 1.5.2010

New Britain Party, dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/New_Britain_Party, staženo 28.3.2010

One nation conservatism, dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/One_Nation_Conservatism,

staženo 15.3.2010

Open Europe, dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Open_Europe, staženo 20.3.2010

Referendum Party, dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Referendum_Party, staženo 22.3.2010

Respect – The Unity Coalition, dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Respect_%E2%80%93_The_Unity_Coalition, staženo 30.1.2010

Roger Knapman, dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Roger_Knapman, staženo 28.3.2010

Scottish Parliament election, 2007, dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Scottish_Parliament_election,_2007, staženo 1.5.2010

Socialist Party (England and Wales), dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Socialist_Party_%28England_and_Wales%29, staženo 30.1.2010

United Kingdom European Constitution referendum, dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/United_Kingdom_European_Constitution_referendum, staženo 27.3.2010

Veritas (political party), dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Veritas_%28political_party%29, staženo 26.3.2010

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

**POSTAVENÍ UKIP VE STRANICKÉM SYSTÉMU SPOJENÉHO KRÁLOVSTVÍ A ROLE
EUROSKEPTICISMU STRANY**

Zdeněk Škrobák

Vedoucí práce: Mgr. Ladislav Mrklas, Ph.D.

Obor: Politologie

V Praze dne 4.9.2009

Úvod

UK Independence party (UKIP) je konzervativní euroskeptickou britskou stranou. Na rozdíl od též většinově euroskeptické Konzervativní strany se neomezuje na kritiku současného směřování evropské integrace a jednotlivých politik EU, nýbrž podrobuje kritice samotné členství Spojeného království v EU, kterou její diskurz označuje za cizí vládu, nedemokratickou a nereformovatelnou. Strana dosahuje pravidelných úspěchů ve volbách do Evropského parlamentu. V evropských volbách 1999 skončila na čtvrtém místě, v roce 2004 na místě třetím před Liberálními demokraty, třetí dlouhodobě nejsilnější britskou stranou a v roce 2009 dokonce na místě druhém, čímž překonala vládnoucí labouristy. Byť je tento výsledek nejspíše zcela výjimečný a neopakovatelný, můžeme stranu považovat za standardní součást britského stranického systému a to přesto, že se straně dosud nepodařilo získat zastoupení ve všeobecných volbách či výrazněji uspět ve volbách místních.

Cílem této práce je prozkoumat současné postavení strany ve stranickém systému a roli, kterou při jeho zisku sehrál radikální euroskepticismus strany. Přitahuje konzervativní voliče nespokojené s neujasněnou evropskou politikou Konzervativní strany, v níž se dlouhodobě střetávají většinové euroskeptické a menšinové proevropské křídlo? S otázkou euroskepticismu jako zdroje voličské podpory strany souvisí také otázka, zda je UKIP stále single issue stranou nebo se přeměnila ve standardní politickou stranu. Odpovědi na tyto otázky nám odhalí perspektivy strany udržet se jako čtvrtá nejsilnější britská strana a získávat nadále zastoupení v Evropském parlamentu či výrazně zvýšit počet získaných hlasů ve všeobecných volbách a získat zastoupení v britském parlamentu.

V první části se budu zabývat východisky práce. Prvním z nich bude vysvětlení pojmu euroskepticismus. Prozkoumán bude význam, okolnosti vzniku a základní varianty. Cílem bude poskytnout pouze základní úvod do rozsáhlé problematiky, nikoli komplexní typologii. Dále se budu stručně zabývat vývojem britského stranického systému v druhé polovině 20. století a zmíním se také o roli třetích stran. Posledním pojmem, který bude nutné pro účely práce vymezit, je single issue party či strana jediného tématu.

Další kapitola nastíní historické proměny vztahu britských stran k evropské integraci. Zmíněny budou k účasti Velké Británie v evropském integračním procesu skeptické názory Winstona Churchilla a dalších představitelů obou hlavních politických stran v padesátých letech, podpora Konzervativní strany vstupu Velké Británie do EHS a odpor labouristů. Další podkapitola se bude věnovat euroskepticismu labouristické strany v 70. a 80. letech a vzniku euroskeptického křídla uvnitř Konzervativní strany. Pozornost bude věnována proměně evropské politiky za vlády Margareth Thatcherové od v zásadě proevropského postoje v jejím počátku přes střety ohledně britského příspěvku do rozpočtu ES a podpoře vytváření společného trhu až k euroskepticismu

vyjádřenému projevem Margareth Thatcherové v Bruggách v roce 1988. V následujícím období se vztahy mezi proevropským a euroskeptickým křídlem strany vyostřily a po odchodu konzervativců do opozice ovládají stranu euroskeptici. Labouristé se během osmdesátých let mění v proevropskou stranu.

Analýze vývoje Konzervativní strany po odchodu Margareth Thatcherové a vzniku UKIP se bude věnovat následující kapitola. Sřety o pozici Konzervativní strany v evropské politice vedly ke třem důsledkům a to: 1. poškození obrazu strany v očích veřejnosti, 2. vzniku euroskeptických think-tanků a 3. vzniku nových euroskeptických subjektů. Nejúspěšnějším z nich se stala UKIP. Zmínku si zaslouží také Strana referenda. Analýza personálního vývoje UKIP odhalí personální propojení s Konzervativní stranou a míru rizika ovládnutí strany krajní pravici.

Analýza diskurzu nám pomůže odpovědět na otázku, zda je UKIP spíše single-issue protestním hnutím nebo se blíží klasické politické straně s komplexním programem. Zkoumány budou významy, které strana konstruuje pro EU, budoucnost Velké Británie a některé aktuální otázky evropské integrace, zejména Lisabonskou smlouvu a zda se strana zabývá také otázkami s evropskou integrací nesouvisejícími. Jako pramen budou použity volební manifesty a internetové stránky strany.

Nutné je poznat charakteristiky elektorátu strany – jeho sociální postavení, kulturní a hodnotovou identifikaci a geografické rozmístění. Tyto charakteristiky budou srovnány s charakteristikami elektorátu ostatních britských stran.

K podrobnějšímu poznání strany se jeví vhodné aplikovat na ni používané typologie a klasifikace. Pro poznání struktury strany je nezbytné zařadit stranu podle způsobu jejího vzniku, organizačního modelu a velikosti. Zařazení strany podle ideologické rodiny a sociálního složení voličů nám pomůže určit pozici strany na pravolevé škále na teoretické úrovni a ve vztahu k ostatním stranám v britském stranickém systému.

Následující kapitola se již bude věnovat proměnám pozice strany ve stranickém systému. Budou zkoumány jednotlivé volební výsledky a jejich vliv na postavení strany. Po prozkoumání prvních let existence strany se budu zabývat úspěchy strany v evropských volbách. Následovat bude analýza postavení strany na parlamentní a místní úrovni. Analyzovány budou výsledky strany ve volbách různých řádů v několika vybraných volebních obvodech, v nichž strana dosáhla nejlepších výsledků.

Poslední kapitola poskytne zhodnocení postavení strany ve stranickém systému a jeho perspektiv. S využitím poznatků předchozích kapitol bude zodpovězena otázka monotematicnosti strany a s ní související role euroskepticismu jako prostředku získávání voličské podpory a zhodnoceno její současné postavení v britském stranickém systému, její hlavní konkurenti a perspektivy jeho udržení či posílení. Prozkoumán bude scénář působení strany jako

monotematického uskupení i jejího posunu směrem k catch-all party. Na závěr bude vše shrnuto.

Téma UKIP nepatří v českém prostředí k tématům důkladně zkoumaným. Kromě poskytnutí obrazu strany bych touto prací rád přispěl také k diskusi o euroskepticismu a roli malých stran v diskusi o evropské politice.

Předpokládaná osnova práce

Úvod

Stat'

1. Východiska práce

1.1. Evropský a britský euroskepticismus

1.2. Britský stranický systém

1.3. Single issue party

2. Britské strany a EU – vývoj a současnost

2.1. Postoj britských stran ke vstupu do ES

2.2. Evropská politika britských stran v 70. a 80. letech

2.3. Evropská politika konzervativní strany za vlády Margareth Thatcherové

2.4. Evropská politika britských stran od 90. let

3. Krize Konzervativní strany a vznik UKIP

3.1. Situace v Konzervativní straně po odchodu Margareth Thatcherové

3.2. Názorové štěpení Konzervativní strany a vznik nových euroskeptických subjektů

3.3. Vznik UKIP

3.4. Personální vývoj strany

4. Analýza diskurzu UKIP

4.1. EU a Spojené království

4.2. Aktuální otázky evropské integrace

4.3. Socioekonomické otázky

5. Sociální a geografické charakteristiky elektorátu UKIP

5.1. Sociální postavení

5.2. Kulturní a hodnotová identifikace

5.3. Geografické charakteristiky

6. Zařazení UKIP podle typologií a klasifikací

6.1. Typ vzniku

6.2. Organizační model

6.3. Velikost

6.4. Ideologická rodina

6.5. Sociální složení voličů

7. Proměny pozice ve stranickém systému Spojeného království

7.1. První léta existence

7.2. Úspěchy ve volbách do EP 1999, 2004 a 2009

7.3. Postavení na parlamentní a místní úrovni

8. *Zhodnocení a perspektivy*

8.1. Zhodnocení postavení UKIP ve stranickém systému

8.2. Perspektivy úspěchu v parlamentních volbách

Závěr

Seznam použité literatury

Abedi Amir, Lundberg Thomas Carl (2007): Doomed to Failure? UKIP and the Organisational Challenges Facing Right-Wing Populist Anti-Political Establishment Parties, dostupné z www.inlogov.bham.ac.uk/seminars/minor_parties/pdfs/Abedi_Lundberg.pdf

Baker David, Gamble Andrew, Randall Nick, Seawright David (2008): Euroscepticism in the British Party System: 'A Source of Fascination, Perplexity, and Sometimes Frustration'. In: Szczerbiak Aleks, Taggart Paul: *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 1. Case Studies and Country Surveys.* New York: Oxford University Press

Broker Christopher, North Richard (2006): *Skryté dějiny evropské integrace od roku 1918 do současnosti.* Brno: Barrister & Principal

Clarke Harold D., Sanders David, Stewart Marianne C., Whiteley Paul (2004): *Political Choice in Britain.* Oxford: Oxford University Press

Dearlove John, Saunders Peter (2000): *Introduction to British Politics.* Cambridge: Blackwell Publishers

Evans Geoffrey (1998): Euroscepticism and Conservative Electoral Support: How an Asset Became a Liability. In: *British Journal of Political Science*, Vol. 28, No. 4

Forster Anthony (2002): *Euroscepticism in contemporary British politics: opposition to Europe in the British conservative and labour parties since 1945.* London : Routledge

Geddes Andrew (2004): *The European Union and British Politics.* Basingstoke: Palgrave/Macmillan

Givens Terri, Glass Bryan (2006): *Second Order Elections and the Success of the Euro-Skeptic United Kingdom Independence Party.* Paper presented at the annual meeting of the Midwest Political Science Association, Palmer House Hilton, Chicago, Illinois, Apr 20, 2006

Heath Anthony (1998): *Euroscepticism and the Referendum Party.* Oxford: The Centre for Research into Elections and Social Trends

Kaniok Petr (2006): Reflexe stranického euroskepticismu. Rigorózní práce. Brno: FSS MU

Kozák Jiří (2008): Postavení třetích stran v Británii. Diplomová práce. Praha: FSV UK

Novák Miroslav (1997): Systémy politických stran. Praha: Sociologické nakladatelství

Rakušan Jan, Witzová Ivana (1999): Konzervativní strana a evropská integrace. In: Fiala Petr, Mareš Miroslav: Konzervativní a křesťanské politické strany a evropská integrace. Brno: Masarykova univerzita

Říchová Blanka (2005): Spojené království Velké Británie a Severního Irska. In: Dvořáková Vladimíra a kol.: Komparace politických systémů I. Praha: VŠE

Svěřáková Nela (2004): Euroskepticismus a Konzervativní strana po odchodu M. Thatcherové. Bakalářská práce. Brno: FSS MU

Szczerbiak Aleks, Taggart Paul (2008): Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroskepticism. Volume 2. Comparative and Theoretical Perspectives. New York: Oxford University Press

Váška Jan (2006): Srovnání britského konzervativního euroskepticismu a independentismu. Praha: FF UK

Internetové zdroje:

BBC News, news.bbc.co.uk

ePolitix.com: UK political and parliamentary news, interviews, analysis, comment, blogs and podcasts, www.epolitix.com/

European Parliament, www.europarl.europa.eu

EUobserver, <http://euobserver.com/>

Independence/Democracy Group in the European Parliament, www.indemgroup.org

Ipsos MORI, <http://www.ipsos-mori.com/>

Libertas.eu United Kingdom, www.libertas.eu/uk/

Telegraph.co.uk, <http://www.telegraph.co.uk/>

The British National Party, <http://bnp.org.uk/>

The Conservative Party, www.conservatives.com

The Labour Party, www.labour.org.uk/home

Times Online, www.timesonline.co.uk

Liberal Democrats, www.libdems.org.uk

UK Independence party, www.ukip.org

UK Parliament – Parliament Home Page, www.parliament.uk/

UK Political Info, <http://ukpolitical.info/>

United Kingdom Election Results, www.election.demon.co.uk/

Veritas Party, www.veritasparty.com/